

ჩაკლული სული

ჯადოს ახსნა

თამაზს გამოეღვიძა. მზის სხივები უკვე იღვრებოდა ოთახში. სიხარული დაეუფლა ვაჟკაცის სხეულს. ადგა, პატარა აივანზე გააბიჯა, არემარეს გადახედა. დილის მზე უშურველად აფრქვევდა თავის სხივებს წვიმიტო გაჯერებულ მიწას, რომელიც თითქოს ხელახლა იზადებოდა. სახლის წინ პატარა ბაღი იყო: ლაღად აღერებულ იყვნენ ხეები და მცენარეები. თამაზმაც იგრძნო მზე, წელში გასწორდა: სიამოვნებდა, რომ ცოცხლობდა, ღრმად და მკვიდრად ფესვგამდგარ მუხას უცქერდა, ბავშვის სიცილი ესმოდა. თამაზი ხარობდა, თითქოს მიწასთან ერთად ისიც ხელახლა იშვა. ორმოცი წელი? ეს ხომ სიმწიფის ხანაა! გაიზმორა, გულმკერდი დაჭიმა და ოთახში შებრუნდა. პრიმუსი აანთო, ზედ წყლიანი ქვაბი შედგა. წყალი რამდენიმე წუთში გაცხელდა. პარსვას შეუდგა. სამართებლის პირი უკვე ძალიან მოსცვეთოდა, მაგრამ სხვა არ ჰქონდა. საბედნიეროდ, თეატრში გაცნობილმა ერთმა უცხოელმა მოგზაურმა საპარსი დაუტოვა, რომელიც ახლა ისევე ძვირფასი იყო მისთვის, როგორც ხორასნის ხანჯალი მთიელისათვის.

კაცი სარკეში დააკვირდა თავს: მკვეთრად მოჭრილი კაუჭა ცხვირი, ნიკაპი ფართო და მაგარი. შუბლი მაღალი, გამობურცული. თვალები ფოლადისფერი-რუხი, მეზღვაურებს რომ აქვთ. სახე, მთლიანად, მიწაში ნაპოვნი ანტიკური მონეტის მსგავსი: გარუნული და დაჟანგული, მაინც მაგარი და მეტყველი. ტყუილად როდი უთხრა ერთმა ლამაზმა: ლორდისა შოფრის ნაზავი. წარბებს შორის კუშტი ნაკეცი, თვალებში მძიმე ნაღველი, ამის მიუხედავად შინაგანი ელვარება ნაკვეთზე. ეს ორგვარ სახეს აძლევდა: შეეძლო ჰგვანებოდა ბავშვს, რომელსაც გინდა თავზე ხელი გადაუსვა, მაგრამ უცარი მოკრძალება აშეშებს საალერსოდ გაწვდილ ხელს – ბავშვი უცხო ჩანს და შეცვლილი.

ჩაი უკვე მოერთმიათ, როცა ექიმის მოახლემ – თამაზს ავეჯით მორთული ერთი ოთახი ეკავა ექიმთან – მისი ულუფა შაქარი მოუტანა. ამ გოგოს მუდამ უხაროდა თამაზის დანახვა, მაგრამ არასოდეს დაფიქრებულა იმაზე, თუ რად უხაროდა. თამაზს სანოვარგის რიგში დგომა უჭირდა – გოგომ სიხარულით გაათავისუფლა ამ მოვალეობისაგან; მას თამაზის ბარათებიტ მოჰქონდა პური, შაქარი, ხორცი, ხანდახან ყველი და კარაქიც. დღეს შაქართან ერთად ორი პური მოუტანა, ერთ ნაცნობ გლეხს ჩამოეტანა სოფლიდან. “მახობელა” , სიხარულით წამოიძახა თამაზმა. მას უყვარდა ეს მოლურჯო პური, მისი მკვეთრი სუნი. ერთი კვერი გატეხა, დაყნოსა და იგრძნო, რომ მიწის მადლით აივსო; გულაჩუყებული იდგა, თითქოს შინაგანი ხილვით ჭკრეტდა მომლოდინე ბელტების ბნელ წიაღს, მთესველის მარჯვენას, ცოცხალი თესლების კვდომასა და კვლავ დაბადებას, მათს ჩასახვას, ღვილს, მწიფობას. იხილა მკა და კალოობა, დოლაბის ბრუნვა, ბოლოს დაბრაწული, აბოლებული პური. ეს პურის ნატეხი ახლა დემეტრეს ცოცხალი მითი იყო მისთვის. თამაზს გაახსენდა გლეხი, ვინც ჩამოუტანა პური; ერთი თვის წინ გაიცნო ქალაქის გარეუბანში. “ჯერ კიდევ ძვერენ თბილი გულები”, ცაილაპარაკა და სურნელოვანი პურის ლუკმა იგემა. იმავე წუთს აზრმა გაუელვა: ყოველი ხალხი საკუთარ ფორმას აძლევს პურს; თითოეული თავის ყაიდაზე თუ იღებს წყალობას? ყველის პატარა ნაჭერი აღმოაჩინა და საუბრეს შეუდგა. საკვები ბევრი არ სჭირდებოდა. ზოგი ნაცნობი ხუმრობით იოგს ეხახდა. თამაზიც ჩუმად იღიმებოდა ამ მეტსახელით კმაყოფილი.

საუბრეს რომ მორჩა, ჩაცმა დაიწყო. ჯერაც არ გასცვეთოდა ომიდან შემორჩენილი ინგლისური ხაკის უნიფორმა. ქურთუკი და შარვალი შეათვალიერა, ერთხელ კიდევ დალოცა ინგლისელები ასეთი გამძლე ქსოვილის დამზადებისათვის. ყვითელი ჩექმები ჩაიცვა, იმავე ფერის გამძლე გეტრები შემოიხვია. ესენი “ამერიკანკაზე” - ომისდროინდელ ბაზარში - ჰქონდა ნიყიდი. იმხანად თბილისში ახლო აღმოსავლეთის დევნილ ქრისტიანთა ხელშემწყობი დამხმარე ორგანიზაცია მუშაობდა. ამერიკიდან გზავნიდნენ

ტანსაცმელს, ფეხსაცმელს, უამრავ მედიკამენტს, ათასგვარ წვრილმანს. თავის მოღვაწეობას ეს ორგანიზაცია საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების პირველ წლებშიც განაგრძობდა. მოგვიანებით კი გააუქმეს, მაგრამ მომარაგება – თუმცა კი უფრო მომჭირნედ – არ შეწყვეტილა. ვაჭრები იაფად ყიდულობდნენ ფუთებს; არც იცოდნენ, შიგ რა იყო. ეს ნასყიდობა ლატარიას მიაგავდა; რომელიმე ფუთაში ხანდახან ძვირფასი ნივთებიც აღმოჩნდებოდა. ეს ყოველივე ერთ ბაზარზე სალდებოდა, აქედან სახელი “ამერიკანკა”. “ამერიკანკა” მუშტარს ვერ იტევდა. რუსეთიდან ჩამოსული მსახიობი კაცები და ქალები კალიებივით ესეოდნენ “ამერიკანკას”. თამაზიც მრავალჯერ სტუმრებია აქაურობას.

მზე კარგა მაღლა იდგა, როცა სახლიდან გამოვიდა. ქალაქგარეთ ცხოვრობდა ერთ სერზე. თამაზი შედგა, მოტიტვლებულ გორაკებსა და ფერდობებს შორის განფენილ თბილისს გადახედა. თვალი საქართველოს ძველი დედაქალაქის შემოგარენიდან სიმწვანეში გადასრიალდა და შორეთში დაიკარგა. ერთბაშად თოვლით დაფარული ყაზბეგი აღიმართა შორს – კავკასიონის ბატონკაცური მხარ-ბეჭი. თამაზი იდგა სანახაობაში ჩაძირული, თითქოს მარადიულობა მასში მარადიულობას ჭვრეტდა. მთების შვილს გატაცებით უყვარდა მთები. ტომით სვანი იყო. იქ, სვანეთში, ლეგენდა დღესაც ნეფე-დედოფალს უწოდებს თეთრნულდს და უშბას. თამაზი მთვრალივით იყო: მთების ცქერამ თითქოს ყოველდღიურობას მოაშორა. პირადი მიმართება ჰქონდა მთებთან, მზესთანაც. იყო წუთები, როცა მზეში, მთაში უძველეს წინაპარს ხედავდა: ადამიანის მოდგმისას და ზეადამიანურს ერთდროულად. ეს ხილვა თვალის ლხენა არ იყო უბრალო; ეს იყო განცდა თავდაპირველ ელემენტების. თამაზი ნეტარებით აღივსო. ამ წუთს ბედნიერი იყო. მერე გონს მოეგო და სწრაფად დაეშვა ძირს, იქ, ქვემოთ სხვა სამყარო იყო: აჩქარებული ტრამვაები, გამოუძინებელი მეეტლეები, მომლოდინე ადამიანების რიგები მაღაზიებში. ქუჩის მოვაჭრეები გაზეთებს აჩეჩებდნენ. ერთი გაზეთი იყიდა, გადაათვალიერა, რაც იქ ნახა, ომის ბიულეტენს უფრო ჰგავდა: მრავალრიცხოვანი ფრონტები, ყველა სიძნელის მიუხედავად ბრძოლისა და გამარჯვების ურყევი ნება. შეტევა და გარღვევა – არაფერი უფრო ძვირად არ ფასობდა. მოსაბეზრებელი იყო გაზეთი – ერთი და იგივე ცნობაბის მუდმივი განმეორება, მაინც სოციალური ყოფის ისეთსავე მეტყველ ასახვას ხედავდა მასში, როგორსაც უხსოვარ დროთა იდუმალ რუნებში.

თამაზი ტრამვაიში ჩაჯდა. თხუთმეტ წუთში სახკინმრეწვთან იყო, აქ მუშაობდა სასცენარო განყოფილებაში. დავალებული საქმის სირთულე კარგად ესმოდა. სცენარში ყველაფერი დიალექტურად უნდა ყოფილიყო დანახული და შესრულებული. შინაარსის ყველა წვრილმანი ისე უნდა განლაგებულიყო, რომ საბოლოოს ექვის ნატამალიც არ დარჩენილიყო პროლეტარიატის გამარჯვებაში. სწორედ ეს იყო რთული. თუ დიალექტურად მივუდგებით ორ ელემენტს, აღმოვაჩინთ, რომ ორივე სწორია, რადგან ორი ელემენტის ბრძოლაში წარმოიშობა მესამე, ახალი, შემარიგებელი. ოღონდ ასეთი დაკვირვება მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, თუ დამკვირვებელი განზე დგას და არც ერთს არ მიმხრობია. საკმარისია ერთ-ერთ ელემენტად გადაიქცეს, მაშინვე დიალექტიკურ ხედვას დაკარგავს და მხოლოდ ამ ერთ ელემენტში პოვებს ჭეშმარიტებას. ელემენტთა ბრძოლის დროს დიალექტიკურად მოქცევა უკეთეს შემთხვევაში რომელიმე ასევეს შეუძლია – ომამდელ რუსეთში ის, როგორც ცნობილია, ოხრანას და რევოლუციონერებს ერთდროულად ემსახურებოდა. ამით აიხსნება ისიც, რომ დიალექტიკური ხედვა მხოლოდ წარსულს უდგება. თვით ბრძოლაში მისთვის ადგილი აღარ რჩება. ეს სიძნელე იმხანად ყველგან იჩენდა თავს: ლიტერატურაში, თეატრში, განსაკუთრებით კინოში. რადგან კინო ყველაზე შიშვლად აჩვენებს სინამდვილეს, სიძნელეც აქ ყველაზე უფრო თვალში საცემია. დისკუსიებს ბოლო არ უჩანდა, მეთოდს მეთოდზე იგონებდნენ, მაგრამ კინო მრეწველობაა, ის საბოლოო გადაწყვეტას დიდხანს ვერ დაელოდება. აქ გამოცდილი ხელი სჭირდებოდათ, ძალზე სწრაფად რომ პოულობს გამოსავალს. თამაზს ჰქონდა ასეთი

ხელი.

ის არ იყო კომუნისტი, არც რევოლუციონერი. სამყაროდან ღმერთის განდებქვნა – საბჭოეთის ეს მთავარი დინება – შინაგანად უცხო იყო მისთვის. მაგრამ არც მტერი იყო რევოლუციისა: გრძნობდა, რომ რევოლუციის ბიძგებს მაინც ჰქონდა რაღაც აზრი. რაში მდგომარეობდა ეს აზრი, მისთვის მთლად ნათელი არ იყო. ხანდახან ფიქრობდა: თუ ხალხში არ არსებობს ღმერთი როგორც მარადიული ცეცხლი, მაშინ უმჯობესია თვით ღმერთის იდეა მოკვდეს – ხალხი უღმერთო ცხოვრებას დიდხანს ვერ აიტანს, ოდესმე ურვისაგან მხეცივით გამძვინვარებული აღდგება, რათა ჯვარს ეცვას ღმერთისთვის. ამ ბუნდოვანი გრძნობის გამო თავს იკავებდა შეფასებებისგან, განზე იდგა. ეს განზე დგომა თუმცა ზოგიერთს ანაწყენებდა; მაინც დიდ ცოდვად არ ეთვლებოდა, რადგან აშკარა მტრობა არ იყო. სხვაფრივ კეთილსინდისიერად ასრულებდა თავის სამუშაოს; ჯერჯერობით ეს იყო მთავარი. ისიც შველოდა, რომ ძალზე სიტყვაძუნწი იყო. ეს მუდამ დიდი ღირსებაა, განსაკუთრებით საბჭოეთში.

დღეს სცენარის პროექტი იხილებოდა. ავტორს მასალა ხევსურთა ცხოვრებიდან აეღო. საბჭოთა კულტურას ამ ტომამდეც უნდა მიეღწია. კი, მაგრამ, როგორ? იქ დღესაც თემური ცხოვრება სუფევს, კლასობრივ ბრძოლას სრულებით არ იცნობენ. კომუნისტური მანიფესტით მოიცვა ასეთი ჯანსაღი ერთობა – საკმაოდ მწელი ამოცანაა. ეს ეგრძნო ავტორს და შემდეგი გამოსავალი ეპოვნა. ხევსურეთში არიან ხევსებერები, ძველი მოგვების შთამომავალნი, რომლებიც სალოცავში რელიგიურ კულტებს უვლიან. ისინი განაგებენ ტემის მიწიერ საქმეებსაც, რისთვისაც კარგ გასამრჯელოს იღებენ. აქ დაცქვიტა ყურები ავტორს: აჰა! კარგი გასამრჯელო? მაშასადამე, ხალხის ჩაგვრა? თითქოს სოციალური უთანასწორობის სათავე აღმოეჩინოს გვაროვნულ თემში. თუ ფილმის ეფექტურად დადგმა მოხერხდა, მიზანი მიღწეული იქნება. ხევსებერები ატყუებენ ხალხს, რათა ძალაუფლება შეინარჩუნონ – აი, სცენარის გეზი. ხევსურეთში “ადგილის დედის” კულტი არსებობს, სახესხვაობა დედა მიწის კულტისა. ტყის განაპირას ან მის სიღრმეში ერთ უჩვეულოდ ლამაზ ადგილს გამოძებნიან, განმარტოებულს, ლამის მიუვალს. იქვე ანკარა წყარო მოჩქევს, შორიახლოს რბილ მიწას ირმის ან ჯიხვის კვალი ამჩნევია. წყაროსთან ხეებზე ირმის დოყი და ჯიხვის რქები ჰკიდია. ტყე სურნელს აფრქვევს, ირგვლივ ღვთაებრივი სიჩუმე მეფობს. საიდანლაც მოისმის ჩიტის აფრენა, შველი შეკრთება, მყის გაყურდება. აქეთ მოისწრაფის ხევსური სალოცავად; მიწას ევედრება, მიწის მადლს იღებს. მიწა არსებაა მისთვის, მკერდუხვი, გულუხვი. ხევსური წყაროს წყლით იბანება და იკურნება. თაობიდან თაობაში გადაჩქევს სიცოცხლე, როგორც ეს უწრეტი ანკარა წყარო. სწორეს ეს წყარო აერჩია ავტორს სიცრუის გამოსაშკარავებლად. სპეციალისტებს წყაროში რადიოაქტიურ ელემენტებს აღმოაჩენინებდა და ამით სიცრუეც ცხადად დამტკიცდებოდა. არავითარი იდუმალი ძალა, როგორც ხევსურები ირწმუნებიან. მხოლოდ რადიოაქტიური ელემენტები და ამით ბასტა. ხევსებერი მხილებულია, მიწის კულტი – ჯადოაზნისილი, საიდუმლო – ამოცნობილი, ახსნა-განმარტება – მოცემული, სოციალური ჩაგვრა – გამოსაშკარავებული. ერთი სიტყვით, ყველაფერი წესრიგშია.

თამაზი გაეცნო პროექტს. თითქოს გველმა უკბინაო. შეძრწუნდა. თავი შეიკავა, დადუმდა. მხოლოდ გაფითრებული სახე და მოკუმული ტუჩები ამხელდნენ შინაგან მღელვარებას. სვანეთში მრავლადაა სამკურნალო წყლები: სვანები იდუმალ ძალებს მიაწერენ მათ. თამაზს, ევროპულ კულტურასთან ნაზიარებს, თავის მოდგმასთან დამაკავშირებელი ძაფი ჯერ არ გაეწყვიტა. მას ჰქონდა ტომობრივი ინსტინქტი, გვარტომობის გრძნობა. მასში ცოცხლობდნენ ტომის ძირები. ტყუილად კი არ აირჩია ლიტერატურულ ფსევდონიმად “თამაზ ენგური”. გარდა კეთილხმოვანებისა – ეს სისუსტე იყო მისი, - აქ სხვაც იყო მიზეზი. თამაზმა იცოდა: ქართული ტომები იქიდან მოვიდნენ კავკასიაში, სადაც გილგამეშის ციკლოპური ეპოსი შეიქმნა. თამაზის ვნებებმა მოხიბლეს; ასე აირჩია მისი სახელის ქართული სახესხვაობა.

“ენგური” მდინარეა სვანეთში, აქაფებული, უძრავ კლდეებს შორის მბორგავი, როგორც ხაფანგში მომწყვდეული ნადირი. მაგრამ მისთვის ენგური რომელიმე შუმერელის ან ქალდეელის სახელსაც ნიშნავდა ბუნდოვნად. ამაში ნამდვილი აღმოსავლელი იყო თამაზი – მხოლოდ ერთი შეკითხვა ეკარებოდა მის გულს: “საიდან?” ის ამაცობდა თავისი ტომით, წარმომავლობით. ორიათასშიდსიდან სამიათასამდე წლის წინათ ვანის ტბის ნაპირებზე ქალდეველთა მძლავრი სახელმწიფო შეიქმნა. მისმა ერთმა მბრძანებელმა, არგიშთიმ, ტბის კლდოვან ნაპირებზე – აგრეთვე ურმიის ტბასთან – ლურსმულის მსგავსი წარწერები დატოვა. ისინი დღემდე ამოუცნობია. ამტკიცებენ, თითქოს სვანურის დახმარებით შესაძლებელი იყოს მათი ამოკითხვა. სვანთა ტომობრივ ცხოვრებაში დღემდე ცოცხალია უძველესი სიტყვა “ხალდე”. ენგურის ხეობაში კლდოვან ფერდობზე მდებარე ერთი პატარა სოფელი ამ სახელს ატარებს. თესლი და სისხლი – ამას ნიშნავდა თამაზისთვის გვარტომობა. მისი შეგინება ანდა შებღალვა მომაკვდინებელ შეურაცხყოფას ნიშნავდა, ხოლო სცენარის პროექტში ამას გრძნობდა სწორედ.

თამაზი იჯდა გულნატკენი და მოღუშული. ტუჩებს აღარ იკვნიტდა, ოღონდ წარბებს შორის ნაკეცი კიდეე უფრო ჩაღრმავებოდა. სახელოსნოში ბევრს კამათობდნენ ამ პროექტის შესახებ. თამაზი დუმდა, თავის ფიქრს თავისთვის ინახავდა. ისევ იფეთქა დისკუსიამ. მაშინ კი ხმადაბლა, თითქმის მალულად შენიშნა: რწმენის ახსნა სიცრუით შეუწყნარებელია; თვით მარქსის მიხედვით, ყოველი კულტი კანონზომიერად უნდა იყოს წარმოშობილი; შესაძლოა, ღვთისმსახური ტყუოდეს, მაგრამ რწმენასტან ამას საერთო არაფერი აქვს... უხერხულობა ჩამოვარდა, შეკრებილთ ლამის თავზარი დაეცათ. ერთი ახლად მოქცეული კომუნისტი გაწიწმატდა, თამაზს ლენინის სიტყვები მიახალა პირში “რელიგია ხალხის ოპიუმია”. როგორც ნეოფიტი, დარწმუნებული იყო ბოლშევიკური შემოქმედის ყოველი სიტყვის ჭეშმარიტებაში. თამაზი უჩვეულოდ ცივად მიაშტერდა ახალგაზრდა კაცს, რომელსაც ამ მზერამ მთელს ტანში დამბლასავით დაუარა. დისკუსია გაგრძელდა. ახლა იმას ცდილობდნენ, მარქსის “კანონზომიერება” “ოპიუმთან” მოერიგებინათ. თამაზის პირდაპირ თავმჯდომარე იჯდა – ჭკვიანი, გამოცდილი ნეოფიტი. მან კარგად იცოდა, რა ელფერი დაჰკრავდა ლენინის სიტყვებს. მან ესეც იცოდა: საკითხი, ამგვარად დასმული, თამაზის სასარგებლოდ გადაწყდებოდა. ამიტომ ხევისბერთა სიყალბის ამბავი ოსტატურად ამოაგდი კამათიდან. სხვა მოკამათემ დაუმატა: ფილმი ხომ ძირითადად ხევისურთათვის იქმნება, ხოლო ამ გზით მათი დარწმუნება ხევისბერთა შესაძლო სიყალბეში მანინც არ მოხერხდება. ამგვარად, ისლა დარჩა გადასაწყვეტი, რაში გამოეყენებინათ სცენარის მასალა. მაშინ თამაზმა წინადადება შეიტანა ჩვეულებრივი კულტურფილმი გადაეღოთ: სპეციალისტებს უბრალოდ უნდა აღენიშნათ რადიოაქტიური წყაროს არსებობა, ხევისბერები და სიყალბე კი არსად ეხსენებინათ. წინადადება მიიღეს, თემის განხილვა ამით დროებით დასრულდა.

მაგრამ თამაზისთვის საქმე ჯერ არ დამთავრებულიყო. გრძნობდა, დათმობაზე წავიდა; თან ჯიუტად აჯერებდა თავს, ვითომც ამ შუალედურ გზას გვერდს ვერ აუქცევდა. ტუჩებზე ღიმილი ურბენდა, მწარე და დამცინავი. კარგი, ფიქრობდა იგი, ვთქვათ, ადგილის დედა რადიოაქტიურ ელემენტებს შეიცავს; მერე რა? ვითომ ამით აიხსნება საიდუმლო? ამით აღმოიფხვრება ღვთიური ელემენტი მიწის წიაღიდან? ჰმ! ჩაიცინა თავისთვის. ტექნიკური პროგრესი უფრო აღრმავებს კოსმოსს: ახალი აღმოჩენები საიდუმლოს ახსნას კი არ გვაახლოებენ – გვაშორებენ. დაუშვათ, წყაროს რადიოაქტიური ზემოქმედების უნარი აქვს – განა ეს თავისთავად უკვე საიდუმლო არ არის? მალე ადამიანი სხვა პლანეტებს დაუკავშირდება; განა ეს გაარღვევს მეტაფიზიკურს? ყოველ მოვლენას აურასავით თან ახლავს იდუმალი საბურველი. თანამედროვე ფიზიკა მეტაფიზიკაში გადადის; და რაც უფრო მეტად იკვლევენ ელექტრონებს, მით უფრო რწმუნდებიან მათს არამატერიალურ ბუნებაში.

თამაზს გაეღიმა, კვლავ მწარედ და დამცინავად. გააგრძელა ფიქრი. არა, ბოლშევიკები აქ მხოლოდ

ევროპელებსა და ამერიკელებს სჯობნიან. ესენი რაციოთი, პაწაწინა გონებით ხსნიან საიდუმლოს და ცდილობენ ჯადო ახსნან სინამდვილეს. ორი ასტროლოგიური ნიშანი მართავს აწმყოს: მერკური და მარსი. მერკური – ევროპა-ამერიკის რაციო, მარსი კი – ძალა ბოლშევიკური გაქანებისა, ფიქრობდა თამაზი. უეცრად შემთხვევა გაახსენდა. საქართველოს ერთ კუთხეში კომკავშირელებმა სასწაულმოქმედ ხატზე მიიტანეს იერიში. საყდარში შეცვივდნენ, ერთმა დაამხო წმინდანის ხატი და ცოფისაგან დაბრმავებული ფეხით ზედ შედგა. “აბა დამსაჯოს თქვენმა ყოვლისშემძლე ხატმა! “ სახეში მიახალა უძრავად მიშტერებულ მდუმარე გლეხბს. ერთმა მოხუცმა გლეხმა დაარღვია სიჩუმე, წყნარად მიუგო: “მეტი რაღა გიყოს?” უკვე გაუგიჟებინარ და ეგ არის”. თამაზს გაუხარდა. მოხუცის გაურყვნელ ტვინში, როგორც ჩანს, კვლავ მოქმედებდა თავისი მოდემის გენია. მართლაც: ცხოველმყოფელმა ძალამ მარტო ნივთიერადაც კი უნდა მოიცვას ხისგან ნაკვეთი ხატი, თუკი ათასები და მრავალათასები საუკუნეების მანძილზე გულმხურვალედ ემთხვევიან მას. თამაზს სიხარულს ჰგვრიდა მოხუცის სიტყვები, ოღონდ ვერ მშვიდდებოდა მაინც.

ერთი ეჭვი დაეზადა: ზედმეტი ხომ არაფერი წამოსცდა კამათში? სიტყვასიტყვით გაიხსენა თავისი ნათქვამი. დაფიქრდა. ყოველ სიტყვას წონიდა. არა, ზედმეტი არაფერი უთქვამს. ესეც არ იყოს, თავმჯდომარემ თვითონ გამოთიშა დისკუსიიდან ხევისბერთა სიყალბის მოტივი. თამაზი ცოტათი დამშვიდდა, მაინც ვერ მოიშორა ფიქრი. ახლა ის არ ასვენებდა, როგორ ილაპარაკა. თავისი აღშფოთება გაახსენდა, როგორ აჭერდა ტუჩებს კბილებს: ფერიც დაკარგა ალბათ. ამას შეამჩნევდნენ, რა თქმა უნდა. ტვინში უცებ “საიდუმლო მაგიდამ” გაუელვა. ასეთი მაგიდა ყველა დაწესებულებაში არსებობს. ის უშუალოდ გპუ-ს უკავშირდება. აქ გროვდება ჩანაწერები ყველა თანამშრომელზე, თვით პასუხისმგებელ კომუნისტებსაც არ ინდობენ. ყველამ იცის, რომ მის ყოველ ნაბიჯს თვალს ადევნებენ, მის ნათქვამ ყოველ სიტყვას ყურს უგდებენ. ვინ გითვალთვალეს, ვინ გაყურადებს – ეს არვინ იცის. მეთვალყურე უჩინარია და ყველგან მყოფი, ამიტომ უფრო საშიში. სოციალისტური კოლექტივი საჭიროს ხდის ასეთ იდუმალ თვალს. ღმერთი კვდება – მის ადგილს ეს თვალი იკავებს. მისი გავლენა ატმოსფერულია. მხოლოდ შინაგანი, თითქმის მისტიური მიმიკით იძენს ზოგიერთი მეექვსე გრძნობას ამ ატმოსფეროში, რათა დაუსხლტეს თვალს. უჩვეულო ინსტინქტი იღვიძებს: საუბარი ისე მიჰყავთ, იქიდან გარკვეულს ვერაფერს გამოიტან; ქცევაც ასეთივე. ხშირია ორაზროვანი იუმორესკა – კარტების ასარევად. თამაზი ჩაფიქრდა: დღეს მისმა ტემპერამენტმა აიყოლია, საიდუმლო მაგიდა კიდევ ერთი დასმენით გამდიდრდა. დიდი არაფერია, მაგრამ მაინც...

შესვენების დრო მოვიდა. თამაზი ეზოსკენ გაემართა. მზერა გაზეთის ბოლო ნომერს მოხვდა კედელზე. კედლის გაზეთი საიდუმლო მაგიდის პარალელური მოვლენაა; ანონიმების ნაცვლად აქ ფსევდონიმები იღწვიან. გაზეთი აგროვებს ჩანაწერებს, ოღონდ გასაიდუმლოებულად კი არა, გამოსაქვეყნებლად. კედლის გაზეთი არის სოციალური ექსპიზიცი. აქ ყველაფერი შიშვლდება, ხან პირდაპირ, ხან შეფარვით, ქარაგმულად. ხშირია კარიკატურებიც. საიდუმლო მაგიდა, განაბული, თვალყურს ადევნებს ყველას, მალულად, უხილავად; კედლის გაზეთის მეშვეობით ერთმანეთს ადევნებენ თვალყურს, დაუფარავად, ხილულად. ორივე შემთხვევაში ინტიმურობა ისპობა. სამყაროს განღმერთება შინაგანი სამყაროს განადგურების ტოლფასია. საიდუმლო მაგიდა და კედლის გაზეთი ამ სამყაროს ორი მხრიდან უვლიან, ძალიან მოხერხებულად! თამაზი შედგა, კედლის გაზეთის კითხვა დაიწყო. ერთგან სათაური: “რჩევები”. აქ ერთი წინადადება შეხვდა: “მარადიული სიყვარული და მსგავსი რომანტიული სისულელები მთვარეულთათვის დაგვილოცნია. პროლეტარიატს არ სჭირდება მთვარეულები. ძალიან კარგი იქნებოდა, თუ ამას ლიტერატურულ განყოფილებაშიც შეიგნებდნენ “. თამაზს საფეთქლებში სისხლი მოაწვა: მიხვდა, რომ ავტორი მას გულისხმობდა – ერთი კვირის წინ სწორედ ამ თემაზე ესაუბრებოდა ერთ ნაცნობს... კერძო საუბარში... მაგრამ ახლა ხომ აღარაფერი არსებობდა კერძო.

თამაზი ეზოში გავიდა. ვიწრობში მომწყვდეული დაჭრილი მგელივით გრძნობდა თავს. მაისი მზე გულუხვად აფრქვევდა თავის სხივებს. მზე არ იცნობდა საიდუმლო მაგიდას – მისი საიდუმლო სხვა იყო – კედლის გაზეთს – სხვა იყო მისი გამომზეურებაც. თამაზს მდინარის შხულილი მოესმა, გახალისდა. ერთ ხესთან მივიდა, მის ჩრდილქვეშ შეაფარა თავი. ფოთლებშს შორის თვალი ჰკიდა მზეს: ერთ წუთს მოეჩვენა, თითქოს მისი სხეული თვით მზეში გადიოდა. სიხარულით აივსო, ძალთა მოზღვავება იგრძნო. უკან დაბრუნდა. ახლა უკვე მტკიცედ ადგამდა ნაბიჯებს, აღარ ჰგავდა დაჭრილ ნადირს. უცებ ხმაური და ყვირილი მოესმა. ლაგამგაწყვეტილი ცხენი დაქროდა ეზოში, შეშინებული ბრბო თავს შევლოდა. “ფრთხილად, ჩვენკენ მოდის”, ყვიროდა ხალხი. მეეტლე დასდევდა ცხენს: ეტყობა, ეტლს დასხლტომოდა პირუტყვი. თამაზი მისკენ გაექანა: ეს უმოდრაო, ნელი ადამიანი ანაზდად თითქოს სხვად გარდაისახა. მიწაზე თოკი ეგდო, დასწვდა, ელვის სისწრაფით გამონასკვა მარყუჟი. ცხენი პირდაპირ მისკენ გამოჭენდა, მაგრამ ვაჟკაცის დანახვაზე დაფრთხა, განზე გახტა. თამაზი გაედევნა, მარჯვე ნასროლით ლასო ყელზე ჩამოაცვა ცხენს. გაჭენებული პირუტყვი ერთბაშად მკვეთრად შემობრუნდა. თამაზს თოკისთვის არ შეუშვია ხელი, ამიტომ ცხენმა გაიტაცა. “გაუშვი, გათრევს!” დაუყვირა ვიღაცამ ბრბოდან. ცხენი პატარა ხისკენ მიქროდა. თამაზი ელვასავიტ დაიკლავნა. წამიც და თოკი ხეს შემოეხვია. დუჟმორეული, აკანკალებული ცხენი დაწერილი იყო, თამაზი მაგრად ჩაჰფრენოდა გაწყვეტამდე დაჭიმულ თოკს. ბრბო ხმამაღალი შეძახილებით გარს შემოერთყა: “ყოჩაღ, ყოჩაღ!” იქვე იდგა ახალგაზრდა კომუნისტიც, ლენინის ციტატები რომ მოჰყავდა განხილვაზე. გასტერებული უყურებდა თამაზს. ასეთი ველური და ძლიერი კაცი ჯერ არ ენახა: თითქოს ხეს ახრჩობდა.

შესვენების შემდეგ თამაზი მშვიდად შებრუნდა თავის სამუშაო ოთახში. ერთხელ კვლავ გადაავლო თვალი გაზეთს და ერთი ცნობა შენიშნა: სახელმოხვეჭილ მოსკოველ მწერლებს ერთი დიდი კომუნისტისთვის სამგლოვიარო დეპეშა გაეგზავნათ ვაჟის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით. N-ი, შესანიშნავი პოეტი, იმხანად მოსკოვში არ ყოფილიყო და მხოლოდ მოგვიანებით გაეგო კოლექტიური დეპეშის შესახებ. იგი, დაგვიანებული, წერდა: “ვუერთდები იმ გრძნობებს, რომლებიც ჩემმა ამხანაგებმა გამოხატეს. იმ დღის წინა საღამოს დიდხანს დაჟინებით ვფიქრობდით X-ზე, როგორც ხელოვანი – პირველად. დილით კი ცნობა წავიკითხე. ისე ვარ შეძრული, თითქოს პირადად განმეცადოს და მენახოს”. თამაზმა გაზეთი დადო. პირადად იცნობდა ამ პოეტს, დიდად აფასებდა მის ლირიკას. მის ლექსებში, მართალია, ჩვეულ რევოლუციურ სახეებს ხვდებოდა, მაგრამ ისინი ქვეყნის დასასრულის მისტიკურ წინათგრძნობასავით უფრო მოქმედებდნენ. კომუნისტები მას არც თვლიდნენ თავიანთ პოეტად. თამაზი გაკვირვებული მიაშტერდა სტიქონებს. რამ უბიძგა ლირიკოსს ამ სიტყვებისკენ? ნუთუ შეეშინდა, რომ სხვა მწერლების გვარების ფონზე მისი არყოფნა თვალში საცემი იქნებოდა? კი, მაგრამ ამისათვის ხომ არავინ დასჯიდა, ყოველ შემთხვევაში ამას არავინ ჩაუთვლიდა უყურადღებობად. იქნებ სურდა ვინმესთვის ესამოვინებინა? ესეც ნაკლებად იყო სავარაუდო: ამ განცხადებით შეეძლო უხერხულ მდგომარეობაშიც კი ჩაეყენებინა ჭირისუფალი. რაიმეს მიღება სურდა? სრულიად გამორიცხულია: ამ მხრივ უმწიკვლო იყო. მაშ, რამ აიძულა ამის გაკეთება? თამაზი პასუხს ვერ პოულობდა. ერთხელ კიდევ წაიკითხა საგაზეთო ცნობა, პოეტის შინაგანი სიტყვა შეამოწმა: იგი მოკლე იყო, დახვეწილი ლირიული. წრფელიც? უთუოდ. და მაინც... თამაზი უფრო ჩაფიქრდა: რაღაც უცხო ძალა იგრძნობოდა, რომელსაც შეუმჩნევლად, მაგრამ ერთიანად განემსჭვალა პოეტის არსება. რა იყო ეს უცხო, თამაზს ვერ გაეგო. ეს თვით პოეტისთვისაც არ უნდა ოყფილიყო ნათელი. უეცრად თავისი დღევანდელი დათმობა გაახსენდა: ესეც იმ უცხოს შეიცავდა. თამაზი უჩვეულოდ მოიღუშა. პირში მწარე გემო იგრძნო.

მესამე დღეს ერთკვირიანი შვებულება მიიღო და კოჯორში გაემგზავრა ნატასთან.

ქალმა მოიხედა, ანკარა წყაროს ჩუხჩუხი ავსებდა სიჩუმეს. კვლავ თავის თავში ჩაიძირა ქალი: რაღაცას, შორიდან მომავალს, მიუგდო ყური. მისი სხეული ნიჟარასავით იყო ახლა, ათიათასობით წლის ტალღების ხმაურს რომ ინახავს. იგი ერთი წამი იყო, ასწლეულებით დატვირთული. მას აღარ ახსოვდა, რა მოხდა გუშინ, რა იყო შარშან. აღარ ახსოვდა საკუთარი განცდები. მაგრამ მისი არსების სიღრმეში ვიღაც რაღაცას იხსენებდა. ეს იყო ევას მოგონება, პირველი ქალის. მისი გრძნობები ბრმა პლაზმის ნათელხილვა იყო ამ წამს. მძიმედ გაიზმორა, თითქოს მისი სხეულის ნაწილებში ევას ვნებები ამოდრავდნენ. ის სხვა ხეს მიაგქერდა – ტანმაგარ მუხას, ძველი – ბიბლიური – ხის სურათი გაცოცხლდა:

...ხე ცნობადისა, რომლის ნაყოფის ჭამა აკრძალულია. ადამიანს თავისუფალი არჩევანი ეძლეოდა, სამყაროში რაღაც ღვთაებრივი იყო შთაბერილი: ქმნილებათა თავისუფლება, სიტკბოება. პირველი ადამიანები ხის ნაყოფს შეექცნენ. მაგრამ დახე: როცა აკრძალული იგემეს, იქყეს შობა, ანუ ღმერთივით “სხვების” შექმნა. განა მაცდური მართალი არ იყო? გარკვეული სახით პირველ ადამიანებს წილი შეჰქონდათ ღვთაებრივში.

სულ უფრო მეტს ფიქრობდა. თავი რომ მოატრიალა, მზერა კვლავ იმ წაბლის ხეს მოხვდა, რომელსაც თავისი ტოტიდან მეორე ხე ეშვა. ღმერთი შობს და ხე შობს, ფიქრობდა ის. ადამიანიც შობს, დარცხვენით გრძნობდა ის, იქნებ მასაც აქვს წილი ხესთან, ღმერთთან. როცა ფიქრით მაცდურს ასე ეფერებოდა, სხეულში ჟრუანტელი უვლიდა, თითქოს რაღაც ტკბილი და მქველი მსჭვალავდა. ფერი დაკარგა. ის იყო, კვლავ ფიქრებს უნდა გაჰყოლოდა, უეცრად ეკლის ბუჩქიდან შრიალი მოისმა. გონს მოეგო, მოიხედა: თამაზი წამომხტარიყო, ხელში ქვა ეჭირა და რაღაცას უმიზნებდა.

“არ მოკლა!” იყვირა ქალმა.

“რა არ მოკლა?” ჰკითხა თამაზმა გაკვირვებით. ქვა უკვე ესროლა.

“გველი!” მიუგო ქალმა, ფერდაკარგულმა.

“საიდან იცი, რომ გველი იყო?”

“ასე მომეჩვენა...” ლოყები კვლავ აუწითლდა.

სხვა ვინმეს შემახილი “არ მოკლა!” გააცოცხლდა, მაგრამ თამაზი სვანი იყო. მის სახლში გველისთვის საბუდარი იყო მოწყობილი, მას რძეს აჭმევდნენ, უვლიდნენ და თაყვანს სცემდნენ. თამაზს არ გაჰკვირვებია, მას მხოლოდ დაავიწყდა, რომ ეს ქალი სვანთა ტომს არ ეკუთვნოდა, ისიც დაბანგული იყო მზისგან. თითქოს გველის ხსენებამ ფიქრები აღუძრაო, თავისთვის ჩაიჩურჩულა:

“ეს არ იყო გველი, ხვლიკი იყო...”

შემდეგ კვლავ წამოწვა და წიგნის კითხვა განაგრძო.

ქალს შერცხვა, თითქოს რაღაც საიდუმლო გასცა. კვლავ ბალიშზე დადო თავი და ხელმეორედ ჩაიძირა ზმანებათა ნისლში. სასა ჩაკბეჩილი ნაყოფის გემოს გრძნობდა, აკრძალულისას. სიტკბომ აუვსო მთელი სხეული. მისი ყველა უჯრედი, უცხო გრძნობით ანთებული, თვრებოდა: რაც უფრო ტკბილი იყო გრძნობა, მით უფრო თვრებოდა. ქვეშეცნულში ჩაეშვა, რაღაც აღელდა, აღეგზნო მასში – ბრმა და ყრუ ერთდროულად. ის ღრმად ჩაძირულიყო. საზღვრები აღარ არსებობდა, რადგან ყოველი საგანი მეორეში გადადიოდა. ის აღარაფერს ხედავდა. ყველგან წყვიდადი; მხოლოდლა ინსტიქტი; მხოლოდლა ბნელი ნდომა დაუბადებელი ნაყოფისა. იგი უფორმო ელემენტებად იშლებოდა. ერთილა რჩებოდა: გველი – ცივისსხლიანი, მსოხავი, წებოვანი. მისი მოშტერებული, მკვლელის თვალები ხვრეტდნენ სიბნელეს. ქალს უცხო ალი ედებოდა: ეშინოდა ამ ალის, თან მოჯადოებული იყო მისგან. გველი სულ უფრო უახლოვდებოდა ოცნებებში ჩაძირულს. ქალის სხეული თრთოდა. ამ თრთოლაში ერთხანს უსასრულო სიტკბოება იგრძნობოდა – მისი დაშრეტა თვითონ სიკვდილი იქნებოდა.

თამაზმა წიგნი გადადო და ქალს შეხედა. ასეთ წუთებში გრძნობდა, რომ მათ შორის უცნაური ატმოსფერო იქმნებოდა. ასეთ დროს ქალის სისხლის ჩქეფას გრძნობდა, მის მაჯისცემას. სიტყვები ზედმეტი იყო,

უცთომელი იყო ალღო. კაცი თავისი სისხლით გრძნობდა, რომ ქალის ფიქრები გველით იყო დაკავებული. თვითონაც ახლა ამ აზრებს დაემორჩილა. ადამი და ევა არ მოუტყუებია გველს, გაიფიქრა კვლავ. ღმერთს სიცოცხლისთვის სხვა სჭირდებოდა – და შექმნა იგი. პირველმა ადამიანებმა იგემეს იდუმალი ნაყოფი, იწყეს შობა და ამით ღმერთთან შეიქმნენ წილნაყარი. ღვთიურია თესლი, იგი ცეცხლია. თესლი საშომ უნდა მიიღოს, ბნელმა. თესვის ცეცხლი შემქმნელია – მაგრამ ამ შექმნისას მცირდება ღმერთი, როგორც მცირდება მთვარე: ქმნილებას გაქრობა ემუქრება, მისი ხვედრი სიკვდილია. ეს გველმა პირველ ადამიანებს დაუმალა, რადგან თვითონ არის სიკვდილის მატარებელი. მისი ფოსფორისებური მზერა სიკვდილს აფრქვევს. ამ მზერაში სიბნელეა თვითონ. ეს მზერა ძრწოლას იწვევს ადამიანში. იგი გაუსაძლისია, რადგან წარმავალის ხედვაა, არარას სუნთქვა.

ფიქრებში თამაზი იდუმალ ზღურბლს შეეხო და შეკრთა. ქალის წამოძახილს „არ მოკლა“ ახლა უცნაური მნიშვნელობით აღიქვამდა. თვითონ ქალი ხომ არ იფარავდა გველის ელემენტს საკუთარ თავში? რაწამს ამ შეკითხვამ გაუელვა, იქვე მეორე შეკითხვა გაჩნდა: ვის უფრო უნდა შინებოდა გველისა – დედაკაცს თუ მამაკაცს? უთუოდ მამაკაცს, ფიქრობდა იგი. თუმცა აქ გაუწყდა ფიქრი. მზისგან გავარვარებულ ნახნავეებს გადახედა, შემდეგ კრძალვით მიაპყრო მზერა ქალს. ის მზის სივრცეში ყვინთავდა.

თამაზს უყვარდა ეს ქალი, როგორც შეუძლია უყვარდეს კაცს, რომელიც მზიურია, ოღონდ მარსისგან მართული. ეს ქალი, მხოლოდ ვნება როდი იყო მისი კაცობის, ის იყო მისი ყოფნის გამართლება. ის ქალღმერთი იყო მისთვის-ეს არ იყო მეტაფორა – და ყოველი წამი მისი სიყვარულის საკულტო მსხვერპლი იყო. მსოფლიო ომისა და მომდევნო გარდაქმნის შემდეგ დაცემა იგრძნობა. ნუთუ სიყვარულიც ამოიძირკვება? არა. თამაზს სჯეროდა თავისი სიყვარულისა. ქალს უყვარდა იგი. მაგრამ მათი სიყვარულის უკან რაღაც გაურკვეველი იმალებოდა. მისი სხვაგვარად ყოფნა წარმოუდგენელი იყო თამაზისთვის. სიყვარული იზრდებოდა, თუმცა ბნელი დარდი აწევებოდა. იგი აწამებდა ქალს ათასგვარი შეკითხვებით, ყველაფრის ამომწურავად გაგება სურდა. მაგრამ ეს შეკითხვები მხოლოდ აბნევდა ქალს, რადგან საკუთარ ღირსებას არ იცნობდა. ერთხელ კაცის ახირებაზე გაეცინა: რაღაც დამცინავი იყო მის სიცილში. ეს სიცილი გახშირდა. განსაკუთრებით შეურაცხყოფელი იყო ეს სიცილი მისთვის, როცა ერთხელ მამაკაცური სისუსტე გამოიჩინა. დედაკაცი პირდაპირ გააშიშვლა ამ სიცილმა. ჩუმად, თითქმის შეუმჩნევლად ჩამოხსნა საბურველი თავის სქესობრივ სულს, თითქოს ამასთან ერთად ჩურჩულებდა: მე მზად ვარ, მაგრამ შენ, მამაკაცი, ბოლომდე დამეუფლები? საყვარლის შემყურე თამაზს ამ კითხვაზე უნდა ეპასუხა: არა, რადგან მისთვის ცნობილი გახდა, რომ ყოველი ქალი კოსმიურად უფრო ძლიერია, ვიდრე კაცი. თამაზს უცებ თვალწინ დაუდგა ჯოკონდა და მისი ეშმაკურ-იდუმალი ან სულაც დამცინავი დედაკაცური ღიმილი. რაღაც სირცხვილის მსგავსი მსგავსი ამოდრავდა მასში. მაგრამ ქალს არაფრისა შერცხვენია. კაცი საშინელმა შიშმა შეიპყრო, სიღრმეებში უძლოურების წინათგრძნობამ. ხმა არ ამოუღია, მაგრამ ქალმა მაინც განჭვრიტა იგი.

თამაზი ადგა და აუჩქარებლად მიუახლოვდა.

“გინდა, რამე ახალი წაგიკითხო?” ჰკითხა მან.

“ჰო, გთხოვ”, მიუგო ქალმა, თითქოს მწველი წყურვილის მოკვლა უნდოდა.

თამაზმა დაიწყო კითხვა.

წიგნი შვიდ ციკლად იყო დაყოფილი. ყოველი ციკლი შვიდ ლექსს შეიცავდა. თამაზს ალბათ შვიდიანის სემიტურ-ირანული საიდუმლო მნიშვნელობისა სჯეროდა. ყოველი ლექსი, ისევე როგორც ყოველი ციკლი, თავისთავად მთლიანობა იყო და ამავე დროს მთელის ნაწილი. ლექსებიდან განდევნილი იყო ცრუპენტელა რითმა, რადგან პოეტური სიმართლე რითმებში არ უნდა გამოპრანჭულიყო, სხვაგვარად უნდა გამოცხადებულიყო – ვითარცა შინაგანი სიტყვა. რიტმი არავითარ ზომაში არ იყო ჩაჭედილი, თავისუფლად მოედინებოდა. სიტყვა ელემენტარული იყო, პირველყოფილი, ჰქონდა ფერი, სურნელი, ხმა მეტალის.

ყველაფერში პირველქმნილის სუნთქვა. მეტაფორა არ იყო ლამაზი შედარება: ის საგნების სხივმოსილ ასარკვას ამცნობდა. ყოველი სურათი უძველესი ისტორიის სურნელით იყო გარემოსილი, თითქოს გილგამეშის დაკარგული ნაწილები ეპოვნათ. აქ იყო ქალის სიყვარული – ცოცხალი და თანაც მითიური ქალისა, როგორც იზიდას სიყვარული, ოღონდ უშუალო სინამდვილით. ერთი სახე ამოტივტივდა:

...ფრთა მოელვარე მერცხალი, რომელიც ბრუნდება....

„რა მშვენიერია იმის დანახვა, როგორ ბრუნდება მერცხალი თავის ძველ ბუდეში.

მე ვიცნობდი ერთ მოხუცს, რომელსაც ასეტი მერცხლის გამოცნობა შეეძლო. ის ელაპარაკებოდა ფრინველს“.

დუმილი, თამაზიმოჯადობეული შესცქეროდა ქალს. კითხვა განაგრძო. ახალი სახეები ამოტივტივდა:

შვიდასი ძროხა ნაპირთან. ცვარი ჯერ კიდევ ასველებს ბალახს. ნისლი მიცურევეს მდინარეზე-შვიდასი ძროხის სუნთქვა. ძროხები თავს ხრიან

წყლისკენ: თეთრები, რუხები, შავები, ჭრელები, ჭროხები, ყავისფერები. ხარბად ხვრეპენ წყალს. ერთი თავს მაჭლა სწევს და უკანასკნელ ყლუპს აკეთებს. თუ ზეცას უყურებს? შემდეგ მეორე სწევს თავს, მესამე, მეოთხე, ყველა, ძროხები-შვიდასი ძროხა-მტრედისფერ ზეცას უყურებენ, რო, ელიც ტანდატან ნათდება. ძროხები მზის მოახლოებას გრძნობენ.

“რა მშვენიერია!” თქვა ქალმა, “ბევრჯერ მინახავს ასეთი სურათი. არ ვიცი, რა უფრო თავბრუდამხვევია - ძროხების ცივი წყლით სავსე ფაშვები, ტუ ამომავალი მზის სხივებით სავსე მათი დიდი თვალები”.

სიჩუმე. თამაზი მოჯადობეული შესცქეროდა ქალს. კითხვა განაგრძო.

...ცხენი ისე მიაქროლებდა ქალს, როგორც ირემი გადაიწყობს რქებს სირბილისას,

რათა დაჯახებისაგან დაიცვას.

“ერთხელ ვნახე ასე მორბენალი ირემი”, თქვა ქალმა. “რა საოცარი რამ იყო”.

დუმილი. თამაზი მოჯადობეული შესცქეროდა ქალს. კითხვა განაგრძო. სხვა სახეები

წამოვიდა:

...მთის წვერზე ცის თალი მოჩანს, დამეული რუხი, სულ ახალი ნარიჟრაჟევი და მკრთალად განათებული.

ფეხქვეშ გართხმული ნისლი ნელ-ნელა ქრება. შორეული ნარინჯისფერი ელვარება მოწისფერში გადადის.

უეცრად იპობა გაბრწყინებული შორეტი და ჩნდება მრგვალი სისხლიანი გული. გული ირწევა. დედამიწა

მასთან ერთად ტორტმანებს. ისეთი გრძნობაა, თითქოს ყველაფერი იღუპება. ჟრჟოლა და ანაზდად: გულში,

შენს გულში, სხვა იბადება – ახალი ჯერ გამოუცდელი, უცნობი სიხარული. მზის გული აღარ ქანაობს და

შენი გული მშვიდდება...

“ასეთი გული შენ გაქვს”, უთხრა ქალმა თამაზს. კაცი ბედნიერი იყო.

ლექსებში ქალი თავის თავს სჭვრეტდა, მაგრამ ის ქალი უცხო და შორეული არსებაც იყო მისთვის. ეს ის

უცნაური სეგრძნება იყო, როცა საკუთარი თავი სხვად გეცხადება და მაინც როგორღაც ახლობლად. ის თავის

თავს გრძნობდა ამ ლექსებში, მაგრამ ისე, როგორც საკუთარ დას. წიგნი ქმნიდა ელემენტს, რომელიც

თითქოს ჯადოსნურად ატრიალებდა მისი ბედის ბორბალს. ქალი გრძნობდა ამას.

თამაზი სიხარულით ავსებულობდა. “ერთხელ კიდევ წაიკითხე ის ადგილი მზის შესახებ”, სთხოვა ქალმა

ცოტა ხნის შემდეგ. თამაზმა წაიკითხა, რბილად, მოგუდული ხმით. როცა დაამთავრა, ქალმა იდუმალად და

ჩუმად იკითხა: “ნაყოფი, რომელიც ვშვი, მზე იყო?”

“შენ ეგვიპტელი ქალღმერთის ნეთის სიტყვა გაგახსენდა?” გაოცებით ჰკითხა თამაზმა.

“უეცრად მომაგონდა, რა ეწერა მისი ქანდაკების კვარცხლბეკზე საისში?”

“მე ვარ ის, რაც არის, რაც იყო და რაც იქნება. არავის აუხდია ჩემი საბურველი. ნაყოფი, რომელიც მე ვშვი, მზე იყო.”

“რას უნდა ნიშნავდეს აქ საბურველის ახდა?”

“ადამის მიერ დედაკაცის შეცნობას. ნეითის საბურველი რომ არავის აუხდია, ეს იმას ნიშნავს, რომ ის ჯერ არავის კუთვნილია- არც კაცს, არც ღმერთს”.

“მაგრამ ლეგენდის მიხედვით ნეითი ხომ ავხორცი იყო?” იკითხა გაოცებულმა ქალმა.

“სწორედ ეგ არის საიდუმლო”, უპასუხა თამაზმა, “ნეითი ნებდებოდა და მაინც ხელშეუხებელი რჩებოდა”.

“ეს გამოუცნობია ჩემთვის”, წაილულლულა ქალმა.

“კაცი მხოლოდ ზედაპირს ეხება ქალისას, ამიტომ...”

“...ნეითი ხელუხლებელი დარჩა”, დაამატა ქალმა.

“სწორედაც”.

ხშირად ულაპარაკია თამაზა მასთან, მაგრამ ასე ნათლად ჯერ არასდროს. ქალს თითქოს არ ესმოდა მისი ნათქვამი. როცა ქვეშეცნულში იძირებოდა, მაშინ ბრმა მის არსებაში რაგაც სიზმარეულს ეხებოდა, რომელიც ნათელს ჰქენდა ამ საიდუმლოს. ამ დგომარეობიდან ამოყვინთვისას იკარგებოდა ეს შეხება, თუმცა სავსებით არა: ბუნდოვანი შეგრძნება ახლა სადღაც მის შიგნით არსებობდა. უცხო ნაყოფივით, რომლის სურნელი აბრუებდა.

“მაგრამ რას ნიშნავს წინადადება:ნაყოფი, რომელიც მე ვშვი, მზე იყო”, ხმდაბლა იკითხა მან.

“არ ვიცი”, კიდევ უფრო ნაზად უპასუხა თამაზმა.

დუმილი ჩამოწვა. ვერც ერთი ვერ ბედავდა სიტყვის თქმას. თამაზი ჩუმად გამოიპარა და ისევ თავის ხალიჩაზე წამოწვა.

მზის სხივები ფოთლებზე იდო. მათი სიმშვიდე უფრო გაღრმავდა. ჩქამი არ ისმოდა. არც ერთი ფოთოლი აღარ ვარდებოდა ძირს, წყაროს ჩუხჩუხიც თითქოს შეწყდა. მზე ბრიალებდა, თითქოს სურდა დაეფერფლა აღმოდებული გული ჰაერს საშიში წინათგრძნობა ავსებდა. “ნაყოფი, რომელიც მე ვშვი, მზე იყო”. ეს მზე იყო ნეითმა რომ შვა?მცხინვარე ნაყოფი? ეს ცეცხლოვანი ნაყოფი?- ეკითხებოდა თამაზი საკუთარ თავს, თითქოს მისი ბედი ამ კითხვაში მდგომარეობდა. ვერ იპოვა ახსნა. მზემ დაადამბლავა, გათანგა, და ახლა მზისგან დაკბენილივით იწვა. “ნაყოფი, რომელიც მე ვშვი მზე იყო”. ეს ნათქვამი ქალსაც ტანჯავდა. მაგრამ ის არ ეძებდა ახსნას: ის მზეშიგადადიოდა. მზე იწოვდა მას, სვამდა, ისრუტავდა. ის ნებდებოდა და ნეტარებით ეძლეოდამზის სისხლიან ბაგეებს.

რაც ათასობით წლების წინ მოხდა, ამ წუთებში მეორდებოდა. ღვთიური ელემენტი წუთიანს ეძებდა, ბნელს. ბნელი წიაღი განაბული ელოდა თესლს, ცეცხლოვანს. მონატრევეული თესლი და დამყოლი საშო:

მარადიული კაცი და მარადიული ქალი. ყვალგან: მცენარეში, ყვავილში, ცხოველში. სამტვერე პარკუჭები მტვერს გამოყოფდნენ, იგი უფრო შორს გადაჰქონდათ. ბუტკო იღებდა მტვერს და თავის შიგნით ინახავდა. სამტვერე პარკუჭი ასხივებდა, ბუტკო ისრუტავდა. ყვალგან: მამაკაცური და დედაკაცური ელემენტი. იგი გრძელდებოდა შექმნისათასწლეულების წინათ დაწყებულ სურნელში. თესლი-ღვთაებრივად მოუსვენარი, წიაღი-მიწიერად მშვიდი. თესლი-თავისთავად თუ თავისით მოძრავი, წიაღი-განაბული, უძრავი. ორივე ბრმა და მხედველი: თესლის თვალი-ნდომა, წიაღის თვალი-მოსინჯვა. თესლი-ცეცხლოვანი აღმაფრენა, წიაღი-ყველა გრძნობის მოკრებით გალურსვა. მამაკაცი-ჩქარი, აგზნებული; დედაკაცი-ზანტი, წამქეზებელი. ულაყი ბობოქრობდა, ფაშატი ჭიხვინებდა. მზე თესლს ასხივებდა, დედამიწა შიშვლდებოდა. ღვთაებრივი ხდებოდა.

ქალმა ჩაყვინთა მზის ცხელ წიაღში. სათითაო გრძნობა ჩამქრალი იყო, ყველა გრძნობა ერთად მოქმედებდა, ქალის არსება ერთადერთი გრძნობა იყო: ის იყო ფაქიზი მემბრანა უნატიფეს დინებათა. მემბრანა იყო: ხედვა უთვალოდ, შეხება უსხეულოდ. ეს ქალი აღარ იყო ერთი დედაკაცი, იგი ის დედაკაცი იყო. მისი ძუძუები უთავდაპირველესს გრძნობდნენ, რომლისთვისაც იგი იყო წიაღი-ბნელი, განაპული წიაღი. მთელი მისი სხეული სველი პლაზმა იყო, ღვთიური ნაყოფის მისაღებად გამზადებული. თვალები აეხვა, ტანი გაენაბა. თამაზი მზედაკრულივით დადამბლავებული იწვა. უეცრად ქალმა თვალი შეავლო. თამაზი შეკრთა. ეს ის

წამი იყო, როცა მიქელანჯელოს ადამი ენთება, როცა მას, გათანგულს, ღვთიური ხელი უახლოვდება. თამაზმა შეხედა ქალს და გაოცდა: ეს არ იყო მისი თვალები, ეს უცხო თვალები იყო, ბნელი, ხარბი, სასტიკი. იგი შიშმა მოიცვა: ქალში მთელი სქესი ცოცხლობდა. ის იყო ნაწილი, ნატეხი კოსმიური წიაღისა; მაგრამ ამ ნაწილში მარად იგივე წიაღი მეორდებოდა. ქალი მეტი იყო, ვიდრე კერძო არსება და ამიტომ უფრო უკვდავი... თამაზს გააჟრჟოლა. ახლა მიხვდა, რატომ ახლდა მის სიყვარულს მუდამ უპირო სევდა. ის, კაცი, მხოლოდ თესლი იყო, მარცვალავით განმხოლოებული-მხოლოდ პიროვნება, როგორც ასეთი, წინასწარვე განწირული. დედაკაცი მიწიერში, მარადიულში იმყოფებოდა, იგი არ იცნობდა ამ სევდას, მისი არსება ლოდინი იყო, ცეცხლოვანი სურვილით სავსე...

ქალმა ერთხელ კიდევ შეხედა კაცს. კაცი დაბარბაცდა: ქალის მზერაში წამით ამორძალი შეამჩნია, რომელიც მზად არის თავის რჩეულს ვნებიანი გატაცებით მოკვეთეს თავი... ძრწოლამ შეიპყრო კაცი... უკანასკნელი საიდუმლო შეისუნთქა. თესლი ღვთიური ძალაა, მაგრამ შექმნისას ღმერთი მცირდება, როგორც მცხრალი მთვარე. თესლი ღვთიური სისავსისაკენ ილტვის,- მაგრამ ძალები დალატობენ: თესლი იღვრება და სიკვდილს ისუნთქავს. წიაღი იმღვრევა და ბობოქრობს. კაცური ცეცხლი იფერფლება, ქალი იტანჯება და სიცარიელეს გრძნობს. ბრაზი იზრდება და ქალი- გაცოფებული, ბობოქარი, გახელებული მენადა-კლავს კაცს, რათა მეორე წუთს მის თავს ემთხვიოს.

კაცმა შეხედა ქალს. იგი წამომართულიყო. ველური ნესტოებით ისრუტავდა შორეულ სივრცეებს. ის იყო ძუ, მიწისა და მიწის სუნთქვის შეკრული ძალა. კაცი უძრავად იდგა. კვლავ სტანჯავდა ნეთის ნათქვამი: “ნაყოფი, რომელიც მე ვშვი, მზე იყო...” როგორ? ღვთიური სხივი მოხვდა მეორეს, ბნელს, გაურკვეველს, წიაღს, დედაკაცი. ამით დაიწყო ღმერთის ცხოვრება. მაგრამ ღვთიურს უნდა შეეწირა თავისი ძალის ნაწილი. სიბნელიდან სინათლე წარმოისვა. წიაღმა შვა მზე. გველს არ შეუცდენია პირველი ადამიანები. “თუ იმ ხის ნაყოფს იგემებთ იქნებით, როგორც ღმერთები.” ევამ იგემა, ადამმა იგემა- და იყო დაბადება და ღვთიური საქციელი. შექმნის საიდუმლომ აუციმციმა თვალი. და განა ეს თვალი მზე არ არის? თამაზი უცებ მიხვდა, რომ ქართული “მზე” “მზერიდან” არის ნაწარმოები. მზე ანათებდა როგორც მზერა, როგორც სამყაროს დედაკაცმა პირველმა დედაკაცმა შვა ეს ნაყოფი, სისხლით სავსე გული, შეუდარებელი მზე. ეს იყო ის, რასაც ეგვიპტელი ქალღმერთის გამოცხადებას ნიშნავდა. და ეს ცოდნა ახლა ამ ქალშიც იყო: მის არსებაში ღვიოდა მზე ვითარცა ნაყოფი.

თამაზმა ჩრდილიდან მზიურ ველებს გადახედა. სხივები მარცვლებივით ელვარებდნენ. ხიდან დიდი, ყვითელი ძალზე დაღარული ფოთოლი ჩამოვარდა მიწაზე: მზის სხივები ჩამოიტანა თან. სიჩუმეში იყო განაზბა. ახლომახლო კვლავ მოისმა ანკარა წყაროს ჩუხჩუხი: მისი რაკრაკი მიწის განაყოფიერების უთვალავ წამს აღრიცხავდა.

თამაზი ყველაფერს მოეშვა. ახლა მხოლოდლა კაცი იყო: მიქელანჯელოს ადამში უცნობმა ძალამ გაიღვიძა. შეხედა მზეს და იგრძნო თვითონაც ნაწილი იყო მზის. ამ გრძნობაში ჩაიძირა, მიხვდა რომ ეს ნაყოფი ხვთიური წარმოშობის უნდა ყოფილიყო ახლა მხოლოდლა კაცი იყო: თვითონაც ნაწილი იყო მზისა. ამ გრძნობაში ჩაიძირა: მიხვდა, რომ ეს ნაყოფი ღვთიური წარმოშობისა უნდა ყოფილიყო, ხორციელი ცხოვრების ნეტარებამ მოიცვა. შორეულ აღმაპრენას შეერთო.

ქალი ცამომდგარიყო და მუხას მიყდრნობოდა თითქოს მის ახალგაზრდა ტანს ხესთან შეზრდა სურდა. ახალი გრძნობით აღიქვამდა ხის ნელ ზრდას. ის იყო მოლოდინი გახსნილი ყვავილის ჯამისა, რომელიც მზად არის დილის მზის სხივების მისაღებად. მისი მაგარო ბარძაყების ხის ქერქს ეხებოდა. ნელა სუნტქავდა: მკერდი სურვილიტ ევსებოდა. დაბურვილი თვალები ველარაფერს ხედავდა.

ტამაზი ჩაკარგა წარსულში, ტავისი სიყმაწვილე გაიხსენა... ზაფხულობით ან მდინარეზე იყო ან მინდორში

სხვა ბავშვებთან ერთად.იქ იყვნენ ხარები,ძროხები,ცხენები და სხვა პირუტყვი.ყველას თავისი სახელი ჰქონდა-ბავშვებსაც,პირუტყვსაც.ბავშვები ცურავდნენ და პირუტყვსაც აცურავდნენ ტამაშობდნენ და ხარობდნენ.ხარები ბობოქრობდნენ ძროხები ისევ ცოხნიდნენ,შორს ცხენების ჭიხვინი მოისმოდა.ბავშვები ტიტვლები იყვნენ ხშირად სველ ქვიშაში ეფლობოდნენ და ცხელ ღორღზე წვებოდნენ.ხანდახან დაწოლილებიც იყვნენ მშრალ ქვიშაზე ტამაზი მათთან ერთად იწვა გაჭიმული.მზით გაბრუნებულმა ერთხელ ჩათვლიმა.სხეული სცველი სილით ჰქონდა დაფარული,სილა გაშრა მცხუნვარე მზეში.მისი მამაკაცობაც სილით იყო დაფარული ბიჭს ჩაეძინა და ძილში ჩაიკარგა.თითკოს შორიდან მოესმოდა მდინარის ჩხრიალი,სავსებიტ მინებდა ტკბილ ხმოვანებას.ეს წამი ყველაფერს შეიცავდა,ტვალეები დაეხუჭა.უეცრად იქ სადაც მამაკაცობის ნიშანია ენიტ გამოუტყმელი ნეტარება იგრძნო.ტიკოს ბნელიდან მომავალი რაღაც ცოხლდებოდა.რაღაც იბადებოდა, იზრდებოდ ნელა, ჩუმად,ბიჩმა ტავი აწია და სილას შეხედა:სილა მიწის ბელტივით აიწია, თითკოს ტხუნელა მიიკვლევდა გზას.ეს იყო ფალოსის უმანკო გამოხედვა,ბედნიერი წამი.ბიჭმა ცოტა დაირცხვინა და გადატრიალდა,პირქვე.თავმა იგრძნო მიწა... თამაზი ამ ადრეულ მოგონებას მიჰყვებოდა,თითქოს სავსე იყო თესლილს მარცვლებით,რომლებიც ყვაოდნენ.სხეული გასწორდა და შინაგანი წვა იგრძნო.სიყვარული-ერთადერთი სჩუქარი ამ მიწაზე გაიფიქრა.რა ტკბილია სიცოცხლე, როცა მომწიფებული ხარ სიყვარულისთვის. მზე კულავ აცხუნებდა, ამოუწურავად. დედაკაცი კვლავ კაკლის ჩრდილში იწვა. მისი სხეული იყო მოლოდინი, ღვთიურ დუმილში ჩაძირული. სხეული ველარ არჩევდა:ის ავსებს დუმილს, თუ დუმილი მას. სადღაც შორს , ხავსით დაფარულ, ბმელ სიღრმეებში ნელა ყვაოდა რაღაცა და უმანკოდ წყდებოდა – ბუნდოვნად, მტვლემარე თითქოს მეორეს ელოდა, ასევე ბუნდოვანს, მაგრამ თვლემიდან გამოღვიძებულს, რომლის ცეცხლოვან შეხებას შეეძლო მზის ტვალად გადაექცია იგი. თამაზი მიუახლოვდა ქალს. დედაკაცის სხეულმა იგრძნო მამაკაცის ნაბიჯები, რადგან მიწა იყო-მშრალი და მწყურვალი. კაცი მიუახლოვდა, დაიხარა და მუხლზე დაეშვა. ქალის ბაგეები შეეგებნენ მხურვალე კოცნას. თითქოს ეს ლოცნა მზის ნაწილი ყოფილიყოს. მზე ხარობდა.

გატყავებული ცხენი

კოჯორში, თბილისიდან ათი კილომეტრის დაშორებით დიდი მუხის ძირას მონადიმეთა პატარა ჯგუფი შეკრებილიყო. მარად ახალგაზრდა მზე მხიარულად ჩახჩახებდა. აღმოსავლეთით გახუნებული მინდვრებია აზერბაიჯანის მზით გადამწვარ ტრამლებში გადიოდა; იქიდან ზოროასტრის სუნთქვა აღწევდა-ცეცხლის თაყვანის ცემა. სამხრეთ აღმოსავლეთით სომხეთის ველები მოჩანდა, მათ ჯერ კიდევ ბიბლიის სურნელი ასდიოდა. თვალს იტაცებდა გარეშემო გადაშილილიუკიდევანო ლანდშაფტი. ისე იყო, თითქოს ღმერთს ჯერ არ დაესრულებინა შექმნა. ძალიან შორს, ფართო ხეობის თავზე ქორივით გაწოლილიყო ვეება მუქიმოლურჯო ლანდი: თუ ცას გაჰხაედავდით, მოლივლივე ღრუბელს შეამჩნევდით; ჩრდილი თითქოს არ მოძრაობდა . გაღმა აზეულის ციხე აღმართულიყო-აბობოქრებულ და ანაზდად გაქვავებულ ოკეანეში გაჩხერილი ანძებდამსხვრეული გემი.სერხედ მდუმარედ იდგა უძო, მიტოვებული პატარა საყდარი – შემოქმედის მიმართ აღვლენილი ლოცვა. საყდრის სამხრეთ-დასავლეთით ფრიალო კლდეები აშვერილი, თითქოს მიწა ტელურულ ვაკხანალიას გადაეღალოს. შიშველი კლდეები აქა-იქ ისე იმზირებოდნენ, როგორც მზით შეტრუსული აქლემების მოსასვენებლად შეჩერებული ქარავანი. დიონისე ისევ ლალობდა:მისი დამატრობელი სურნელი დღესაც ასდის ქართულ მიწას, ხოლო მენადების კივილი ჰაერში მიმოქრის.

ქართველები სუფრას უსხდნენ.თვალი რომ ქვეყანას, მზეს, მთებს, ხეებს, ცხოველებს, ადამიანებს უცქერს, გულს სიხარული ეფინება და სურს შემოქმედა ქება-დიდება შეასხას. გულის თრობაა, რასაც ქართველი ლხინში განიცდის. სტუმრისათვის გაშლილი სუფრის მოცეკვავეს, მომღერალს, პოეტს, ორატორს. აქ ერთმანეთის გახარებაა მხოლოდ მთავარი-„განა ბედნიერება არ არის, რომ გხედავ? რომ ვცოცხლობთ? რომ გვხვდები და მხვდები?“ -აი, ეს არის საქართველოს გულითადობა. სუფრის მეთაური, თამადა, უზღვება ლხინს. ასე იყო ამჯერადაც კოჯორში, შუა ივლისში.

მძიმე დროება იყო, მაგრამ ქართულ მიწას არასოდეს ტოვებს წყალობა. საიდანღაც ყველაფერი ემოვნათ: კახური ღვინო, თუშური ყველი, ბლომად ბოსტნეული, წამფურზე წამოცმული მწვადი, ყვერულები, ხილი. სხვას რაღას ინატრებს კაცი? აღმოსავლური ორკესტრი, “საზანდარიც“, მოეწვიათ – დაირა, ჭიანური, თარი, დიპლიპიტო. აქ მოლხენის ხელოვანი იყო ყველა: პოეტი, მსახიობი, მოფარიკავე, ტურფა ქალები, აქ იყო თამაზიც, აქ იყო ნატაც. მოქიფენი იმ კაკლის მახლობლად მოკალათებულიყვნენ, თამაზმა და ნატამ გუშინ მზისგან რომ შეაფარეს თავი, რათა იმავე მზით დამთვრალიყვნენ. ნატას უბრალო ტილოს თეთრი ტილოს კაბა ემოსა, შიშველ ტერფებზე თეთრი ტილოს ფეხსაცმელები ჩაეცვა. ეს უბრალოება კიდევ უფრო ამკვეთრებდა მის სილამაზეს. ხალიჩაზე იჯდა: ხორბლისფერ-ოქროსფერი სხეული ჩამოსხმულ ბრინჯაოსავით ელვარებდა ქათქათა სითეთრიდან.

სტუმრები მხიარულად აღეგზნება ბახუსის ნატარების პირველ ტალღას, ნელა და ტკბილად რომ მსჭვალობს სხეულს. ერთს უკვე სიტყვის წარმოთქმა სურდა, როცა უეცრად მოსახვევში ავტო გამოჩნდა. „ნიკო,ნიკო!“ დაიყვირა ერთმა პოეტმა და მანქანისკენ გაექანა. მანქანა გაჩერდა. „მობრძანდით“, ერთხელ კიდევ შესძახა პოეტმა. სუფრაზე სიჩუმე ჩამოწვა. პოეტი ახალ სტუმრებს წამოუძღვა – ნიკო ბრეგაძეს და ვიღაც უცნობს. ისინი ჩამოსხდნენ.

ნიკოს იცნობდნენ: ხელმძღვანელ თანამდებობაზე იყო საქართველოს ცენტრალურ კომიტეტში --- იქნებ ეს იყო უხერხულობის მიზეზი: მონადიმეთა შორის არც ერთი კომუნისტი არ იყო. პოეტმა რომ მოსულები სუფრაზე მიიპატიჟა, ამაში არაფერი იყო გასაკვირი. ქართული ადათის მიხედვით, ყოველი გამვლელი ღმერთის გამოგზავნილია, მაშასადამე, სასურველი თანამეინახე. მაგრამ აქ სხვა რამ იყო კიდევ: ეს მზით გარუჯული პოეტი, ნიკო ბრეგაძე და მისი თანამგზავრი --- ლატვიელი, გვარად ბერზინი, ამჟამად ამიერკავკასიის საოლქო კომიტეტის განყოფილების გამგე – სამივენი თავგადაკლული მონადირეები იყვნენ. შესაძლოა, ამან გადაწყვიტა მოპატიჟება. პოეტსა და კომუნისტს შორის უფსკრული იყო, მაგრამ ნადირობისას ამას ვერ ამჩნევდნენ. ფეხით ხშირად უვლიათ ერთად წვიმასა და ქარში, ხშირად გაუთევიათ ღამე რომელიმე მიტოვებულ ქოხში, ბევრი გაჭირვება გადაუტანიათ ერთად --- და საოცარია: ამ მეგობრობაში დავიწყებული იყო რევოლუცია, კლასობრივი ბრძოლა, ბოლშევიზმი, კომინტერნი, კოლმეურნეობები და ყოველივე ამნაირი. საბჭოური ცხოვრებიდან თუ რამ დარჩა მათ შორის, ეს იყო შეუდარებელი საბჭოთა ანეკდოტი. ნადირობისას მხოლოდ მონადირეებად გრძნობდნენ თავს. ქვეშეცნეულად პირველყოფილი სამყაროს სიღრმეში შედიოდნენ. აქ კაცი მარტოა სტიქიათა პირისპირ, ხოლო იარაღად ხის ან ქვის ნივთები აქვს მხოლოდ. ტყე ამ მონადირეთათვის უბრალო ტყე კი აღარ იყო, ფეხით რომ სერავენ მოხეტიალენი; არამედ პირველქმნილი ტყე, საცა ადამიანი სულ მარტოა ბედს მინდობილი. სიცოცხლე ამ ტყეში კვლავ, რადგან კვლა თავის დაცვას ნიშნავს აქ. ყოველდღიურ ცხოვრებაში იქნებ იმას დაეწყვიტა გული, უნებლიეთ ერთი ჭიანჭველისათვის რომ დაედგათ ფეხი; აქ კი კვლა პირველყოფილი ადამიანის სიხარულს ჰგვრიდათ. ძველმა ინსტიტუტებმა გაიღვიძეს მათში, ცხოველური გრძნობა გაუმახვილდათ. ჩიტის აფრენის გუმანით გამოცნობა, ნადირის კვალზე განაბვა --- ეს ყველაფერი იდუმალ წყაროსავით ჩქეფდა მათში. ცალკეულის ბედი, უხსოვარი დროის ადამიანის გამბედაობაიყო

მთავარი. მონადირეობა --- თუნდა ხობხის, თუნდა ჯიხვის, მწყრისა ან კურდღლის --- ცხოველურ აღტაცებას იწვევდა მათში. ნადირობის დროს პირველყოფილი ადამიანები იყვნენ ეს სამნი. აქ აღარ არსებობდა არავითარი კულტურის ფორმა --- მხოლოდ პრიმიტიული. აღარ არსებობდა სოციალური განსხვავებანი --- მხოლოდ ერთი საერთო წარმომავლობა. რევოლუცია აშიშვლებს ადამიანებს, ათასწლოვან ქერქს აძრობს; შიშველი ადამიანი ერთბაშად გრძნობს თავის თავდაპირველ ძირებს.

ნიკო ბრეგაძეს უჩვეულო სახე ჰქონდა. მექსიკის სიმბოლო ფრთიანი გველია. ეს სიმბოლო დამოხატულიყო მის შესახედაუბაში: თითქოს არწივად ქვეულიყო გველი. აქ ორივე ელემენტი ძლიერი იყო, ზემოქმედებაც ორგვარი. გველის მზერა თრგუნავდა, არწივი ამაღლებდა. ეს სახე ნაცნობი იყო სტუმართათვის. ისინი უცნობს ათვალიერებდნენ. გასაოცარი მასში იყო ზანტი სიმშვიდე: არც ლაპარაკში, არც სიარულში აჩქარება არ ეტყობოდა. რაც კაცს თვალში ეცემოდა კიდეც, ეს იყო მისი სიმყარე: მთელი მისი არსება ისეთ შთაბეჭდილებას ტოვებდა, თითქოს არასოდეს გამოეცადოს ეჭვი ან შიში. მისი ელემენტი ცივი იყო, სითბო უცხო იყო მისთვის. სახე უძრავი, ქვისა. ამ უძრავობას სუფთად გაპარსული, მზით გარუჯული თავი უფრო ამკვეთრებდა. სიტყვა მუნწი იყო. თუ ვინმეს გაუღიმებდა, ეს ღიმილი გვერდზე გახედვისთანავე კვდებოდა და ლამის რისხვაში გადადიოდა. თვალეები --- უმოდრაო, შუშის; მკვლელის ბასილისკური მზერით. მალულად აკვირდაბოდნენ ეს თვალეები სტუმრებს.

ნადიმი გაგრძელდა. პოეტები ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ. ბუნების ყველა სიამაყე იყო მას; ლექსებში. მცხუნვარე მზე, მიწის ბელტი, და მობალახე ხარის ძალა, მდინარეზე ასული ნისლი და ნაცრისფერი განთიადი, მოფარიკავის ხმლის პირი და გმირული ბრძოლა, ასტარტეს თემოები და სიყვარულის ავხორცობა. ეს ყველაფერი უკავშირდებოდა სახელს „საქართველო“. საქართველოს სისხლი და მიწა აღანთებდნენ პოეტთ. სხვაგვარად როგორ შეიძლებოდა: ქართული რასა მცირერიცხოვანია, მისი ისტორია -- ათასწლეულების ხნისა, მისი სტიქია აღმოსავლური. ბერზინს არ ესმოდა ქართული. დროდადრო ნიკო უთარგმნიდა ლექსების ადგილებსა და სახეებს. ბერზინი შუბლს იჭმუხნიდა, ჩერდებოდა: ლექსები მის გულს თითქოს არ ეკარებოდა. ყველაფერი იყო ამ ლექსებში. ოღონდ არც ერთი სიტყვა რევოლუციაზე. ეს არც ნიკოს მოეწონა: არწივი მის სახეზე ახლა გველს გადაეყლაპა. პოეტმა, ისინი რომ სუფრასთან მოიპატიჟა, ნათელმხილველივით იგრძნო ეს და შეცბუნდა. უცნაური იყო; პოეტებმა ლექსის წარმოთქმისას თავდაჯერება დაკარგეს; ერთს ენა დაება, მეორეს წინადადება დაავიწყდა, მესამის ცეცხლოვანი პათოსი უეცრად ჩაქრა. მზისგან გაშავებული პოეტი შეეცადა უხერხულობის გაფანტვას, რიტმულად მწყობრად აგებული ლექსი წაიკითხა --- „ლენინ“. ნიკოს და ბერზინის სახეებზე კმაყოფილება გამოჩნდა. მაინც იდუმალი უნდობლობა ჩრდილავდა მას. ორივემ ზუსტად იცოდა: რევოლუციისაგან განზე გამდგარს ლენინზე უფრო ეადვილება წერა, ვიდრე მიწის კოლექტივიზაციაზე. მეორე პოეტმა დაიწყო ლექსის კითხვა „ოქტომბერი“. ძლივს წარმოთქვა ნახევარი, რომ დაიბნა და მოულოდნელად კითხვა შეწყვიტა. ეს იმ წამს მოხდა, როცა ბერზინმა თავისი შუშის თვალეების ბასილისკური მზერა მასზე შეაჩერა. ერთმა სტუმარმა ღვინით სავსე ჭიქა გადმოაპირქვა და ნატას ტანსაცმელზე გადაასხა. მეორეს ბოთლი დაუვარდა ქვაზე. „უბედურების მომტანი უნდა იყოს ეს უცხო“, ჩაილაპარაკა ერთმა. „ავი ფეხი უნდა ქონდეს“, დაუმატა მეორემ. „გაუხმეს ის ფეხი“, დაიჩურჩულა პირველმა. ბერზინმა თვითონაც არ იცოდა, ავი ფეხი ჰქონდა თუ არა. სინამდვილეში ავადმყოფი ფეხი ჰქონდა: მუხლში არ ეხრებოდა.

საერთო მზიარულება დაირღვა; ნატა გაწითლდა და მოსვენება დაკარგა. რაღაც აფრთხობდა, როცა ბერზინის თვალი მის მზერას ხვდებოდა. თამაზი შინაგანად გრძნობდა გამოწვევას, უფრო ღიზიანდებოდა. ნერვიულად ეწეოდა სიგარეტებს, ეს კარგს არაფერს მოასწავებდა.

ქართული სუფრა ერთიანობას მოითხოვს, ის ვერ იტანს განზე დგომას, ნიკოც და ბერზინიც, ორივე სვამდა, მაინც განზე იდგნენ --- ფხიზლები რჩებოდნენ. ნიკომ ოგრძნო, რომ მასაც უნდა ეთქვა რამდენიმე სიტყვა. თავის სიტყვაში მიუთითა --- ოღონს სიცილით, --- რომ კარგია, როცა ამდენ პოეტურ სურათს პოულობენ რევოლუციისათვის, ბერზინმაც ილაპარაკა, მოკლედ, ცივად, აქ არ იყო გაღიმება, მხოლოდ სიმაგრე.

„ერთი რამ არის საკვირველი“, თქვა მან, „ასე მგონია, აქაურ მიწას რევოლუცია ჯარაც არ შეჰხებია“.

მძიმე პაუზა.
„რა თქმა უნდა, არ შეჰხებია“, გამოეხმაურა ერთი ახალგაზრდა, „ეს მიწა, რომელზეც აახლა ვქეიფობთ, სამი საუკუნის წინ ცეცხლოვანი რაშებით გადათქერა ქართველმა სარდალმა გიორგი სააკაძემ. მის ნაკვალევზე ფესვს ვერ გაიდგამს რევოლუცია“.

ახალგაზრდა კაცი გაგრძელებას აპირებდა. უეცრად თამაზის მხერას შეეჩეხა და გაჩერდა. ნასვამი იყო, მაგრამ მიხვდა, რომ შეტოპა. თავისი პასუხით სიტყვა გააწყვეტინა რუსილად მოლაპარაკე ბერზინს. ბერზინი დარჩა, როგორც იყო --- გილიოტონის დანასსავით ცივი. ბასრმა, ძლივს შესამჩნევმა რისხვამ იელვა დანის ფოლადზე; წამით გაიღღიმა, ღიმილი იქვე გაქვავდა და დაიღრცა.

დუმილი ჩამოწვა. ახალგაზრდა კაცს ლევანი ერქვა, ოცდა ხუთი წლისა ძლივს იქნებოდა. ქართულ რასას მასში ნამდვილი ვაჟკაცის სახე გამოეკვეთა. პროფესია არ ჰქონდა, არც სჭირდებოდა. სიცოცხლის სიხარული ტალღასავით მოაქვს მზის სხივს. ლევანი თვითონ იყო ცოცხალი ტალღა. რა საჭიროა მზის ხოტბა, თუკი მზის გულში ცხოვრობ? იგი არ წერდა ლექსებს. რა საჭიროა მაცნიერებით თავის დამძიმება, თუკი ციცაბო კლდეზე ჯიხვს უცქერ და ხელში ისარი გიჭირავს? ლევანი სწავლაზე არ გადარეულა. უბრალოდ ზარობდა იმით, რომ ცოცხლობდა. ის ადამიანთა ნარჩევი იყო, ლამაზი და ჯიშინი. ათასწლეულებს ემუშავათ მისი შექმნისათვის. ხანდახან ფილმებში თამაშობდა, როგორც ფეოდალური ტიპების შესანიშნავი შემსრულებელი. აქ გაეცნო და დაუმეგობრდა თამაზს. ახლა კი აგერ იჯდა გამომწვევად.

უხერხული დუმილი რომ დაერღვია, ერთმა ჯგუფმა სიმშერა წამოიწყო, მაგრამ უგუნებობბა სიმშერაშიც შეიმჩნეოდა. უეცრად წამოდგა ერთი და თქვა:

„საკადმის რაში შეუდარებელი სურათია ფეოდალური ეპოქისა. ვგონებ, ასე უნდა გავიგოთ ჩვენი მეგობრის სიტყვები. ქართული მიწა დღემდე ამ სულით არის გაჟღენთილი, და გასაგებია, რომ რევოლუციის გუთნის გატანა აქ უფრო ძნელი იქნება, ვიდრე საბჭოეთის სხვა რომელიმე მხარეში.“

მოსაუბრემ მარჯვედ შეატრიალა ლევანის სიტყვები, მაგრამ ყველა გრძნობდათ ეს თავის მართლება უფრო იყო, ვიდრე განმარტება. ბრეგაძე კვლავ მოღუშული იყურებოდა და ამას ზედ ესეც დაერთო: ლევანმა ვაშლი ააგდო ჰაერში, პისტოლეტი ესროლა და შიგ შუაგულში მახვედრა. ბრეგაძემ შუბლი მოჭმუხნა: მის ფიქრებში ვაშლი სხვა რამემ შეცვალა. ატმოსფერო დაიხუთა. მხოლოდ ლევანის განსაკუთრებული ხიბლი შველოდა ცოტათი. ისეთი თავდაჯერებული გაართყა აგდებულ ვაშლს, ისეთი ლაღი და მხიარული იყო, რომ სხვებიც აიყოლია. ბერზინი უნდობლად ეკიდებოდა მხიარულებას, თუმცა ამ კაცში რაღაც მოსწონდა; ეს აბრაზებდა კიდევ. უეცრად თამაზს შეხედა, რომლის თითები გამეტებით სრესდნენ სიგარეტის კოლოფს. ბერზინი გაახარა ამ მოუსვენრობამ: უცთომლად იგრძნო რჩეული მეტოქე თამაზში. თამაზმა აირიდა ბერზინის მხერა; ბერზინის სიტყვებმა გააღიზიანა და კიდევ: ხანდახან ბერზინი ნატამაც იგრძნო ბისილისკური მხერა. ამ კაცის თვალები აშინებდნენ მას, სახეზე ჩრდილმა გადაურბინა. თამაზის მიმინოსებრ თვალს ეს არ გამოეპარვია, ბოლდამ ლამის დაახრჩო. ყველამ იგრძნო დამძიმებული ატმოსფერო. მასპინძლები ცდილობდნენ, როგორმე გაეხალისებინათ განწყობა, უაზროდ დარბოდნენ აქეთ-იქით. ამაოდ ცდილობდა თავის შეკავებას თამაზი. ახლა ცეკვა წამოიწყეს, მაგრამ ერთი მოცეკვავე მორს წამოედო და დაეცა. სიცილი. ეს შემთხვევე მოცეკვავის ნასვამობით ახსნეს, თუმცა მთლად ასეც არ იყო, საქმე. კვლავ ქეიფი, მაგრამ ახლა

თვით ბახუსსაც დაჰკრავოდა ხალისი. მაშინ ისევ ლაპარაკი დაიწყო, ლაპარაკობდნენ ბევრს და ზერელებდ. სიტყვა “რევოლუცია” ხშირად გაისმოდა, უმეტესად ყურით მოათრევდნენ. ორივე კომუნისტი ზუსტად გრძნობდა სიყალბეს. ბრეგაძე და ბერზინიც ლაპარაკობდნენ. რევოლუცია იმდენჯერ ახსენეს, რომ ლევანმა ბოლოს მაინც ველარ მოითმინა და შესძახა: “ ღვთის გულისათვის, ამიხსენით, რას უნდა ნიშნავდეს ეს რევოლუცია?”

“ თქვენ მაინც ვერ გაიგებთ”, უპასუხა ადელვებულმა ბრეგაძემ.

“ რაო?” დაივირა ლევანმა რისხვით.

თამაზმა შეატყო, რაღაც ხდებოდა, მზერა ესროლა ლევანს. ლევანმა თავი დაიოკა, მაგრამ გამოწვევა თვითონ თამაზმა აიტაცა და ახლა თავის მხრივ იკითხა:

“ რააა ის რევოლუცია, რომელიც ასე ძნელი გასაგებია?”

თამაზის კილო დამცინავი იყო. ბერზინმა ეს მცისვე შეატყო. ახლა რუსულად საუბრობდნენ და ისიც იერიშზე გადავიდა.

“ რევოლუცია ძნელი გასაგებია მისთვის, ვინც რევოლუციონერი არ არის.”

“ კეთილი და პატიოსანი,” უპასუხა თამაზმა, “ ოღონდ ერთი რამ ამიხსენით. ახლახან ბრძანეთ, რომ რუსეთში ბავრმა მწერალმა გაიგო რევოლუცია, მე გეტითხებით: რამდენია მათ შორის რევოლუციონერი?”

“ ჰმ, ჰმ... რაოდენობის დასახელება ძნელია... მე ვფიქრობ, ბევრი”

“ ჭეშმარიტი რევოლუციონერია?”

“ ჰმ, ჰმ... ჭეშმარიტი რევოლუციონერი... შეიძლება ცოტა, მაგრამ...”

“ კარგით, ამაზე ნუ ვიდარდებთ... მხოლოდ ერთი რამ მინდა ვიცოდე: ხომ არ გაგონდებათ რომელიმე მოსკოველი პოეტის ან მწერლის მხატვრული სახე, პლასტიკურად რომ გადმოსცემდეს რევოლუციურ კატალიზმას?”

“ ასეთი სახეები იმდენად ბევრია, რომ ძნელია რომელიმე ერთი გაიხსენო.”

“ ალექსანდრე ბლოკის “ თორმეტნი”, ჩაურთო ერთ-ერთმა პოეტმა.

“ მე არ მწამს ისეთი რევოლუცია, რომლის სათავეშიც ქრისტე მოაბიჯებს.” მკვეთრად მიუგო თამაზმა.

შემდეგკვლავ ბერზინს მიუბრუნდა. მე მსურს რევოლუციის ნაღდი, უტყუარი სახე დავინახო.

ბერზინი შეეყოყმანდა, ის კარგად ერკვეოდა თანამედროვე ლიტერატურაში, იცნობდა მრავალ სურათს, რომლებსაც რევოლუციის არსი უნდა გამოეხატათ; მაგრამ ამ წუთს ვერც ერთს ვერ დაასახელებდა. გრძნობდა, რომ ამ გაღიზიანებულ კაცს მაინც ვერ დაარწმუნებდა, ამიტომ სხვა გამოსავალი არჩია. თავი ისე დაიჭირა თითქოს დამარცხებულიყოს და თავის დასამკრენად თამაზს შეკითხვით მიმართა:

იქნებ თქვენ თვითონ გაიხსენოთ რომელიმე?

თამაზი გაება ხაფანგში, დაუფიქრებლად მიუგო: მე ვიცი ერთი მაგრამ არა ლიტერატურიდან.

თამაზს წამით დაავიწყდა, რომ ბერზინს სწორედ ლიტერატურიდან სთხოვდა მხატვრული სახის დასახელებას. მაგრამ სურატმა, რომელიც ახლა ამოუტივტივდა, ერთბაშად მოიცვა მისი სული;

მთვრალივით იყო ატაცებული. გრძნობდა, ეს სურათი, უთუოდ უნდა გამოემყდებინა.

ბრძანეთ, სთხოვა ბერზინმა გამარჯვებულის კილოთი. სხვები ბერზინს შეუერთდნენ. თამაზმა დაიწყო: ეს ერთი ცხენის ისტორიაა.

ისევ ცხენი, თქვა ვიღაცამ სიცილით, თამაზმა შუბლი შეიჭმუნა.

ეტყობა სააკაძის ცხენის შთამომავალია, წაიჩურჩულა ბრეგაძემ ირონიულად.

გაჩუმდით, დაიძახა ყველამ.

თამაზმა დაიწყო თავისი მოთხრობა. პოლტავის თუ ვორონეჟის გუბერნიაში რევოლუცია

მძვინვარებდა. მთელი სოფელი, განურჩევლად ყველა, დიდი და პატარა, კაცი და ქალი, აღმდგარიყო და ჯოხებით, კომბლებით, ცულებიტ, ბარებით, იარაღით ერთი მემემულის სახლს ტავს დასხმოდა. ეს

უკანასკნელი თავისი ოჯახი უკვე გახიზნულიყო. გაბოროტებული გლეხები სასახლეში შეჭრენ და რბევა დაიწყეს. რაც ხელში ხვდებოდა, ყველაფერს ანადგურებდნენ. ყოველი ნივთი მათს მრისხანებას აღვიძებდა. უცნაურია, მხოლოდ ცოტამ თუ აიღო ძვირფასი ნივთები თავისთვის; ცოფმორეულნი განადგურების ჟინს შეეპყრო უპირატესად. გლეხების ერთი ჯგუფი ტავლისკენ გაემართა. კარი ჩამოგლიჯეს და შიგ შეცვივდნენ; ცხენები დაფრთხნენ. ოცამდე ცხენი გავოიყვანეს; მათგან ერთი განსკუთრებით გამოირცვოდა: მთლად თეთრი, ლაქების გარეშე, კოხტა, ნატიფმარღვიანი. მისი ყოველი ასო მიწის სიხარული იყო, ყოველი კუნთი- განხორციელებული მზის ტალღა, მისი თვალები ცეცხლს აფრქვევდნენ. გლეხებს თვალები აემღვრათ, ერთ ხანს გაშემდნენ მისი მშვენიერებით. ერთმა აღვირით თავისკენ მოქაცა ცხენი. ცხენი ყალყაზე შეხვდა ხეპრულ საქციელს. ბრბო ავისმომასწავებლად გაირინდა, უეცრად ვიღაცამ დაიყვირა გახელებით “ჯიშინია!” . მესამემ, მეოთხემ, მეხუთემ გაიმეორეს ეს სიტყვა. ბოლოს მთელი მასა უთავბულპდ ღრიალებდა: “ჯიშინია, ჯიშინო!” შური და რისხვა გამოყმოდა ამ შემახილში. აბოზოქრებული მასა წინ გაიჭრა, თუმცა არ იცოდა, რა სურდა. ხელები ამოდრავდნენ, ბაგეებს მიეყინა შემახილი, ტუჩების კუთხეში დუჟი აქაფდა, თითქო ბრბო რაღაცას ელისო, უეცრად ცხენმა გველცემულივით დაჭიხინა უცნაურად, ყალყზე შედგა, ადგილიდან მოწყდა და გაჭენდა. გლეხები გაეკიდნენ, ცოფისაგან გონებადაბინდულნი. ცხენი გრძნობდა, რომ სიკვდილი მოსდევდა, გიჟივით მიქროდა. ღობესტან მიიმწყვდიეს და ალყა შემოერტყეს. ცხენი ნახტომისტვის მოემზადა, მაგრამ სწორედ ამ დროს ვირაცამ აღვირს ხელი ჩაავლო; ცხენი შეშინდა, წინა ფეხებით ღობეზე ჩამოეკიდა. ცხოველს მთელი ტანი უთრთოდა. როყოდ დაიყვირა ერთმა: “ტყავი გავაძროთ წყეულ პირუტყვს.” პირველს მეორე აჰყვა. “ტყავი გავაძროთ!” მრავალი ხმა ღრიალებდა, ერთმანეთში არეული. ბოლოს ყველამ ერთად დაიყვირა: “ტყავი გავაძროთ!” ბრბო ყმუოდა; შიში და სიძულვილი მოისმოდა ამ გამმაგებულ ღრიანცელიდან. ელვის სისწრაფით გააჩინეს დანები, ცელები, ნამგლები. ხელები თითქოს სიგიჟემსი იმყოფებოდნენ. “ჯიშინი, ჯიშინი!” თავიდან აყმუვლდა ბრბო, აყმუვლდა ისე ყურისწაღებამდე, თითქოს რაღაცისა ეშინია და ამ უცხო ყმუილში გამოგუდვას ლამობსო.

“ცხენი ცოცხლად გაატყავეს”, დაასრულა აღმოდებულმა თამაზმა.” ეს არის პროლეტარული რევოლუცია”... უეცრად თით ქოს რაღაც გაახსენდაო, ჰგაუბედავედ დაუმატა: “ ამ ცხენში ხალხმა მათრობელი ნაყოფი იხილა, ჩაგვრის სიმბოლო- და მთელი ბოლმა, ასწლეულობით დაგროვილი, უეცრად მასზე გადმოანთხია. ეს არის რევოლუციური შურისძიების სისხლიანი სურათი.” თამაზი დაჯდა აგზნებული.

“სწორია, ასეა!, ბრავო, თამაზ!” დაიძახა ყველამ.

თამაზმა მოკლედ მოჭრა სათქმელი. მის სიტყვებში რისხვის ცეცხლი გიზგიზებდა. იმ ადგილას, საცა გლეხები ყვიროდნენ, “ჯიშინია, ტყავი გავაძროთო”, სიბრაზისაგან ენა დაეხა.

“ბრავო თამაზ!” უყვიროდა ყველა.

თამაზი თავდახრილი იჯდა. ნატამ თვალი გააპარა მისკენ და შეეშინდა: ამ წუთს თამაზს- შეეძლო გამოლადრული ყელიდან სისხლი დაეღია. ნატა შებრუნდა.

სუფრა კვლავ ახალისდა. თამაზის სიტყვებში რევოლუციის ნამდვილი სახე იყო მოცემული, ამან ყველა აღაფრთოვანა: სახე რევოლუციისა, რომელშიც წილი არ გიდევს.

სტუმრები წამოიშალნენ.

თამაზი, დაღვრემილი, მოშორებით მიაბიჯებდა. ახლა სტანჯავდა თავის სიტყვათა ცეცხლი. ხომ არ გასცა ამ ცეცხლმა? შორიახლოს ბრეგაძე და ბერზინი მიდიოდნენ. მათი საუბარი პასუხს სცემდა ამ შეკითხვას.

“კარგად ლაპარაკობდა, არა?” ჰკითხა ბრეგაძემ ბერზინს.

“ლაპარაკით კი...”

“ბატონო?”

“ვერ გამოიცნობდი, ხალხთან ერთად მძვინვარებდა ცხენის გასატყავებლად თუ გამხეცებულს თვითონ

ხალხის მოხრჩობა სურდა”.

“შენ უფრო მეორე გგონია”, გაიცინა ბრეგამემ.

“ეს უფრო ჰგავს სიმართლეს”, მიუგო ბერზინმა.

სტუმრები დაიშალნენ, გაღმა სამყურების მინდორი ჩანდა.

“აბა, ვინ იპოვის ოთხფოთლიანს?” დაიძახა ერთმა.

ყველამ დაიწყო ძებნა; თამაზმაც, ვერავინ იპოვნა. მოულოდნელად გამოჩნდა ბერზინი, ხელში ოთხფოთლა ეჭირა, ნატას მიუახლოვდა, თავაზიანი თავის დაკვრით გადასცა. ნატას გაუკვირდა, თუმცა გამო

ართვა: მკერდზე დაიბნია. თამაზმა დაინახა ეს, ტუჩზე იკბინა.

როცა ნატასთან მართო დარჩა, სიტყვის უთქმელად მოაშორა ოთხფოთოლა მის მკერდს. ნატა ხედავდა, როგორ სათითაოდ აძრობდა ფოთლებს და ნელა ფანტავდა. ქალი შეშინდა, მაგრამ ისიც მასავით დადუმდა.

აქ დაზღვეული არავინაა

ბერზინს ამიერკავკასიის კულტურის განყოფილების ხელმძღვანელობა ჰქონდა დავალებული. ძირითადად ლიტერატურას, კინოს და თეატრს განაგებდა. მარქსისტული ხაზი ლენინური გაგებით ყველგან უნდა გატარებულიყო. ამ თავისთავად არცთუ იოლ ამოცანას ამიერკავკასიის თავისებურებას აძნელებდა: მოსკოვური მიდგომა აქ არ გამოდგებოდა. ტვით ამიერკავკასიასაც ვერ მოეკიდებოდა, ვერ განიხილავდა როგორც ერთგვაროვან რასმე, რადგან საქართველო სხვაგვარად არის მოწყობილი, ვიდრე სომხეთი, ეს კიდევ სხვანაირად, ვიდრე აზერბაიჯანი, ამ სამიდან თითოეული განსხვავებულ მოპყრობას მოითხოვდა. ეს იცოდა ბერზინმა. ფრთხილი მოსინჯვით უახლოვდებოდა ყოველივე ახალს. გულმოდგინედ ცდილობდა ყველა თავისებურებას ჩასწვდომოდა. მისთვის ცოცხალი ადამიანი სქემაზე მეტს ნიშნავდა. მასთან ყოველ შეხებას გულისყურით ეკიდებოდა. ამით ძირფესვიანად განსხვავდებოდა სხვა კომუნისტთაგან. არც კოჯრის ლხინს ჩაუვლია უკვალოდ: ბევრი რამ შეიტყო ქართველთა ზნე-ჩვეულებასა და ხასიათზე. კიდევ იყო რაღაც, ამას რომ უკავშირდებოდა: ნატას გაცნობა, რომელმაც, ჩანს, თავგზა აუბნია.

ბერზინს მატერიალისტურ მრწამსში დედაკაცს ფიზიოლოგიურად შემოსაზღვრული ადგილი ეკავა; მეტი არაფერი. ეს ქალი კი _ ბერზინმა ეს გულისტკივილითაც კი შენიშნა _ მეტი იყო. ნუთუ ისიც მოდუნდა და რომანტიულ ქსელში გაება? არა, ასეტი უბედურება შეემთხვა რეალისტ ბერზინს? მის გამშრალ ტუჩებს რაღაცამ გადაურბინა, ღიმილი უნდა ყოფილიყო. მაგრამ ღიმილი გაქრა, როცა თბილისში ნატა მეორედ ნახა. ეს დედაკაცი უცხო ნისლში იყო გახვეული, რომელსაც ბერზინი დაფეთებული ნადირივით ისრუტავდა. ახლა წამდაუწუმ მასთან შეხვედრას ნატრობდა, მაგრამ ცნობილი კომუნისტის ურთიერთობა უბრალო სტენოგრაფისტთან ხალხს ააფორიაქებდა _ ეს კი არ უნდა დაეშვა. ამრიგად, მხოლოდ შემთხვევას მიენდო _ გაფაციცებით, ბრმად. თეატრში, მთავრობას ლოჟიდან ფოიეში გამოსული, რამდენჯერმე შეეფეთა ნატას. ერთხელ თავი დაუკრა მხოლოდ, მეორედ საუბარი გაუბა. ქალი შეშინებულ ჩიტს ჰგავდა: რაღაც დამრთუნველი ჰქონდა ამ კაცის მხერას. არც პირველად, არც მეორედ ნატას ბერზინისათვის ოდნავი უხერხულობაც კი არ შეუტყვია. მესამე შეხვედრა თითქმის თხუთმეტ წუთს გაგრძელდა; ამან შეაკრთო ქალი. თავისი ნების წინააღმდეგ ბერზინის ახალ წიგნზე ალაპარაკდა.

“წაიკითხეთ? ჰკითხა ბერზინმა.”

“ჯერ არა”

“იქნებ არ გაქვთ?”

“არა, არა მაქვს”

“შეიძლება გაჩუქოთ?”

“დიდად მადლობელი ვიქნებოდი.”

“როდის მოგართვათ?”

ქალი შეცბა ამას არ მოელოდა.

“ძალიან გთხოვთ ნუ შეწუხდებით!” დაბნეულმა მიუგო.

“ოდნავადაც არ შევწუხდები!”

ქალს შერცხვა. უარის თქმა გვიანდა იყო.

“თუ თქვენთვის მოსახერხებელი, ზეგ სარამოს,” უნდომლად უთხრა.

“სიამოვნებით!” მიუგო ბერზინმა და მისამართი ჩაიწერა. მთელი ორი დღე ნატა უგუნებოდ იყო, რატომ ვერ უთხრა უარი? ნუთუ ამდენი ძალა ჰქონდა ამ ქვის კაცს? ქალი არც ისე ნორჩი იყო, ოცდაშვიდი წლისა, ქვრივი, ბევრი რამ გამოეცადა, მაგრამ ასეთ ძალას ჯერ არსად წასწყდომოდა. თამაზის ძალას სითბო არბილებდა, ეს კი ბოლომდე ცივი იყო. ქალი დაღონდა. კიდევ კარგი, თამაზი არ იყო თბილისში – მოსკოვს მიევიდნათ სცენარებისათვის. სიმორე გამბედაობას ჰმატებდა. კიდევ იყო რაღაც, რაც ნატას გულმა საშველად იხმო _ სამყურას ფოთლის ამბავი. რატომ ააძრო მაშინ თამაზმა ოთხფოთოლა, რატომ დაფლითა და დაფანტა? ეს როგორ დაემართა თამაზს, ძლიერს თავდაჯერებულს? ნუთუ იეჭვიანა? ნატას მაშინ ეწყინა. ახლა უნებურად იმ წყენას აღვივებდა.

დათქმულ საღამოს მოვიდა ბერზინი, ნატას თავისი წიგნი გადასცა. ქალს გაეწყო სტუმრისთვის სუფრა-ჩაი, ცოტაოდენი ხილი. ბერზინი უზრუნველად ჩამოჯდა ტახტზე, თითქოს აქაურობის ხშირი სტუმარი ყოფილიყოს; თუმცა ფამილარობას მაინც ვერავინ დააბრალებდა. საუბარი არ აეწყო- ნატამ ჯერ დაძლია შიში. ბერზინი სიგარეტს სიგარეტზე ეწეოდა და საუბარი შეუმჩნეველად სამოქალაქო ომის ეპიზოდზე გადაჰქონდა. ნაწყვეტ-ნაწყვეტ ლაპარაკობდა. ნატა ყურადღებით უსმენდა. რამდენიმე მოთხრობის შემდეგ ერთი მატარებლის ამბავი წამოიწყო მარჯვედ. ნამდვილი ეპოსის ნაწყვეტივით ჟღერდა ნაამბობი.

ეს მატარებელი იმ დალუქული ვაგონის ღვიძლი შვილი უნდა ყოფილიყო, რომელმაც თავის დროზე გერმანიის მიწა გადასერა, რათა რუსეთში რევოლუციის ცეცხლი დაენთო. დალუქული ვაგონი რევოლუციონური ტვინით იყო გატენილი-ლენინითა და მისი ერთგული ხალხით. ეს მატარებელი კი რევოლუციურ ენერჯიას აევსო. იმ ხანად ომის ფრონტი რვა ათას კილომეტრზე იყო გადაჭიმული. ჯარი მოწყდა მოსკოვს, რევოლუციის გულს, რომლის ფეთქვას ფრონტებამდე უნდა მიეღწია. ეს გულისცემა მატერიალურ ძალასავით უნდა გადასცემოდა ჯარს-აი, რა ტვირთს დაატარებდა ის ფანტასტიკური ეშელონი. გამარჯვების ნებით გაცოცხლებულს მოჰქონდა ცეცხლი, რევოლუციის ვნება და სუნთქვა. იმედისა და აღმაფრენის გასაღვიძებლად მისი გამოჩენაც კმაროდა. მატარებელში იყო სამდივნო, ტელეგრაფი, სტამბა, რადიო, ელექტროცენტრი, ბიბლიოთეკა, აბანო; ასევე გარიჟრაჟი ბენზინით, მანქანებით, ტანკებით, სადაც მატარებელი ვერ გაივლიდა, იქ მანქანებით და ტანკებით გადიოდნენ ას კილომეტრამდე მანძილს. მოსკოვთან კავშირი წუთით არ წყდებოდა; პირდაპირი ხაზი მუშაობდა დღისით და ღამით. მოსკოვის ღამე – მტრის შურის ძიება – ამ მატარებელში დაგროვდა. გაზეთი გზაში გამოდიოდა ანტენა დააყენეს და უნაპირო რუსულ სტეპებში – თოვლის ნამქერის, მარტოობის და დარდის სამეფოში – ნაუენიდან, ეიფელიდან იღებდნენ ცნობებს. მატარებელი ჯარს ამხნევებდა. მის სიმამაცეს აორკეცებდა. თუ რომელიმე ქვედანაყოფი გასაჭირში ჩავარდებოდა. ტროცკი – ის ახლდა მატარებელს - თათბირს იწვევდა. მასში კომისრები, წითელგვარდიელები ადგილობრივი პარტიული ჯგუფი და პროფკავშირების წევრები მონაწილეობდნენ. დამაბულ შრომაში ერთის ინტუიცია მეორეს ედებოდა. ერთობლივი გარჯა შობდა გამოსავალს – გასაჭირში ჩავარდნილთა მოულოდნელ ხსნას. ჩექმები, ტყავის ქურთუკები, იარაღი, თამბაქო, ასანთი, თეთრეული – ყველაფერს ამას მატარებელი აწვდიდა არმიას. ოღონდ კი ცეცხლი არ ჩამქრალიყო:

ხშირად ერთ მბჟუტავ ნაპერწკალს ძალუმს ცეცხლი ჩაქრობას გადაარჩინოს. თუ პოლკის გაძლიერება იყო საჭირო, სანდო მუშებს და თავგამეტებულ კომუნისტებს გზავნიდნენ- დასუსტებული პოლკიც კვლავ პოულობდა იერიშისთვის საჭირო ძალას. მატარებელშიც იყო ორასი – სამასი ნაცადი მეომარი. ამ რეზერვს ბევრჯერ გადაუწყვეტია უმძიმესი ბრძოლის ბედი. ხანდახან მატარებელი ჯარს ადგილობრივი გლეხებით, პარტიზანებით და პატიმრებით შევსებაში ეხმარებოდა. სამარა, ჩელიაბინსკი, როსტოვი, ნოვოჩერკასკი, კიევი, ჟიტომირი – საჭირო დროს ყველგან ჩნდებოდა ეს კოლექტიური გმირი. მატარებელმა ოცდატექვსმეტი გზობა გააკეთა, ათეულ ათასობით კილომეტრი მოტოვა უკან. კიევიდან თუ ვიატიკიდან, ციმბირიდან თუ ყირიმიდან – ყოველი მხრიდან შველას ითხოვდნენ. მატარებელიც მუდამ მზად იყო.

ნატა დამაბული უგდებდა ყურს ბერზინის ნაამბობს. დედით რუსი იყო და დაუვიწყარი რუსულ;ი სტეპები აგონდებოდა. იმ სტეპებს სერავდა ლეგენდარული მატარებელი, რომლის ამბავსაც ჰყვებოდა ბერზინი. იგი არ იყო მჭერმეტყველი, მაგრამ მის სიტყვებს არ აკლდა დამაჯერებლობა. თხრობისას ხშირად ჩერდებოდა. ნატას თვალწინ დაუტრიალდა უმაგალითო უმი, რომელშიც ძმები ერთმანეთს ხოცავდნენ. მატარებლის პათოსმა გაიტაცა - ეს ომი გარდაუვლად მიაჩნდა. მეტიც: ზოგჯერ ეჩვენებოდა, რომ სამართალი მატარებლის მხარეს იყო – ისე ემოქმედა ბერზინის მოხერხებულ სიტყვებს, სიმტკიცე, სიმშვიდე, შეურყევლობა, შეუპოვრობა – ეს ყველაფერი გამოსჭვიოდა მის ნაამბობში. ბენზინი მატარებლის ცხოვრების მრავალ ეპიზოდს გადმოსცემდა, - ყველგან ტროცკის დემონური აჩრდილი მოჩანდა, თუმცა კი იმ მხარეს მხოლოდ გაკვრით ეხებოდა. გასაოცარი რწმენა და საშინელი ნებისყოფა ერთდროულად დაინახა ნატამ ბერზინში. იმ მატარებლის ნაწილი ხომ არ იყო იგივე? გაიფიქრა ნატამ. ქალის ეჭვი გამართლდა: ამბის დასასრულს სასხვათაშორისოდ ბერზინმა ხმადაბლა თქვა, რომ თვითონ ამ მატარებლის მგზავრი და მეზრძოლი იყო. ნატა შეკრთა, ეს რომ გაიგო ეს რომ გაიგონა თვალეში ჩახედდა ხელშესახებად ცხადად დაუდგა თვალწინ ის მატარებელი და მისი ხალხი - ცივი, პირქუში, მტკიცე. ქალი შიშმა შეიპყრო. აკვირდებოდა ამ კაცს და მასში ორად ორ ელემენტს აწყდებოდა: ჟინს და ნებას, პირველს – ცხოველისებრს, მეორეს რკინის. სულის კვალიც არ იყო. ქალი გაფითრდა: რაღაც ეზიდებოდა მისკენ, რაც სძულდა. ბერზინი მიხვდა, რომ შთაბეჭდილებები მოახდინა. ერთბაშად წამოხტა და დაემშვიდობა ქალს. ნატა დაიბნა თამაზისგან თითქმის ყოველი დღე იღებდა წერილს. ყოველ წერილში იყო მონატრება, ტკივილიც, რადგან ნატასგან იშვიატად ისმოდა რამე, ისიც არაფრისმთქმელი. და ეს ნაშინ, როცა წერილების წერა სწორედ ნატას შეეძლო. თამაზი იტანჯებოდა, მაგრამ არც ერთ წერილში ეჭვის ნატამალიც არ გამკრთალა. ეს ახარებდა ნატას. ხსირად უთქვამს თამაზისთვის: უკანასკნელ ატომამდე წრფელი უნდა იყო, რომ სავსებით გამოხატო შენი გრძნობა წერილში. განა ნატა ახლა წრფელი არ იყო: იყო მაგრამ ბერზინთან შეხვედრა აამღვრია მისი არსება. ანკარა წყაროსაც შეიძლება იგივე შეემთხვეს – ფიქრობდა ის. აქ არ ყოფილა აალება – გრძნობითსურვილის უტყუარი ნიშანი. პირიქით, ბერზინი უსქესო არსებად ეჩვენებოდა. აქ სხვა რამ მოქმედებდა – უცხო ძალა. ხანდახან ისიც კი ეჩვენებოდა, რომ ეს ძალა ბერზინს სულაც არ ეკუთვნოდა, მით უფრო სახიფათო ჩანდა ეს კაცი. მან დაატყვევა ნატა თავისი უცხო გვარობით. ქალი ბუნდოვნად გრძნობდა, რომ ძალის უკან ბერზინში რაღაც სხვა იმალებოდა. ის არ ცდებოდა: ბერზინი ერთ დროს ხარკოვის გპუ -ში მოღვაწეობდა, მაშინ ბევრი სისხლი დაღვარა. ამ სისხლს ხომ არ გრძნობდა ქალი?

დაგლეჯილი ღმერთის ხორცად ქცეული ნაწილი

თამაზი დარდს შეეპყრო. დარადს ავადმყოფობასავით გაედაგ ფესვი მის სულში. ბაქოსთან მომხდარ სამგზავრო შემთხვევას ახალი ტკივილი დაემატა: ნატას მაგიდაზე ბერზინის წიგნი დახვდა - “თეადტრი საბჭოეთში”. გველის ნაკბენივით დაუარა ტანში, როცა ავტორის გავრი წაიკითხა. ნელა აიღო წიგნი,

გადაფურცლა, მიძღვნის წარწერას შეეფეთა. გაფითრდა. მდუმარედ იდგა, გაუნძრევლად, მაგიდას მიყრდნობილი. ნატამ შეამჩნია, როგორ იკბინა თამაზმა ტუჩზე; მიხვდა რაოდენ აღელვებას იოკებდა. ქალი მოელოდა შეკითხვას, თუ საიდან გაჩნდა ეს წიგნი – კაცი დუმდა. სულ სხვა რამეზე იწყეს ლაპარაკი. თამაზს აღარ შეუხედავს წიგნისთვის. ქალი გრძნობდა კაცის გულს, მის ანთებულ სიხარულს განშორების შემდეგ. იმასაც ხედავდა, რომ შხამი ჩაეწვეთა სიხარულს. ახლა წუხდა, რომ არ დაუძვრა ბერზინათან შეხვედრას. მაშინ არც ეს წიგნი იქნებოდა მაგიდაზე და არც წუხილი ვაჟკაცის შუბლზე. მიუახლოვდა თამაზს და, თითქოს სურს, დარდი გაუქარვოს, მარჯვენა ხელი ალერსიანდ გადაუსვა შუბლზე. თამაზმა ხელის გულზე აკოცა. ქალმა გაბრუებული მხერვა მიაპყრო. კაცს ბედნიერების ბანგმა წამით დაავიწყა ტკივილი, მაგარმ წიგნი არც ახლა უხსენებია არც ერთი სიტყვით. უეცრად მოაგონდა, რასაც ბუნდოვნად გრძნობდა მგაზავრობის დროს. ნატას წერილების კილო სხვაგვარი იყო, ვიდრე საერთოდ. გრძნობა არ შესცვლია _ ეს დანამდვილებით იცოდა; მაინც რაღაც უცხო უნდა შეხებოდა ქალს.

თამაზი იტანჯებოდა. ისეთ სულიერ მდგომარეობაში ქალაქის ვიწრობებს გაურბოდ ხოლმე. ცდილობდა ბუნების წიაღში ცოტა ხნით მაინც გათავისუფლებულიყო ქალაქის ტვირთისგან, სადაც მხოლოდ ნიღბებს ხვდებოდა. სეთი ცდა სხვა დროს მუდამ გამარჯვებით თავდებოდა. დღეს კი ისე იყო, თითქოს მოძრაობის უნარიც დაეკარგა; ტახტზე იწვა და წამოდგომა არ უნდოდა. ჭერა არ შეეძლო. დაღაც წიგნი აიღო; მხოლოდ მეოცე გვერდზე შეამჩნია, რომ გონებით სხვაგან იყო. წიგნი გვერდზე გადადო. ჩხოვრება მწარე იყო, უხალისო. თანდათან გაუფერულება, დაჭკნობა თუ დაჟანგება _ ეს იყო სიცოცხლის ხვედრი.

უეცრად დაკაკუნება მოესმა. ადგა, კარი გააღო. პეტროვი შემოვიდა. ეს პეტროვი პარიზში ნახა ომისწინა წლებში. შოციალისტ-რევოლუციონერების მემარცხენე ფრთას ეკუთვნოდა. გულკეთილი ფუნჩულა რუსული სახიდან ცბიერი მონგოლური თვალები იმზირებიდნენ. რბილი ნაბიჯები, ნაზი არსება, მოკრძალებული სიტყვები, მუდმივ თანდათან გაუფერულება, დაჭკნობა თუ დაჟანგება _ ეს იყო სიცი ღიმილი და უხმო მოალერსე ხელები _ ეს იყო მთელი პეტროვი. ოლონდ ხანდახან, ძალზე იშვიათად, მის სახეს რაღაც რისხვისა თუ სუსხის მაგვარი გადაურბენდა. ორი დღის წინ შეხვდა ქუჩაში თამაზს. თამაზმა ვერ გაიხსენა, მთლად გამოცვლილიყო. პეტროვმა კი მყისვე იცნო. მოსკოვში მუშაობდა საგარეო ვაჭრობის კომისარიატში და თბილისში, როგორც თვითონ თქვა, გასაკუთრებული მისიით იყო მოვლინებული. თამაზი გაახარა ამ შეხვედრამ, თუმცა შეუმცდარი ალღო სიფრთხილისკენ მოუწოდებდა. მისი გონება სხვანაირად სჯიდა. ადამიანები რომ თვრამეტ წელს არ ნახავენ ერთმანეთს, მათ ურთიერთობებიც იცვლება. თითოეული ადრიანულ გულითადობას ელის და ხედავს, რომ ის აღარსადაა. ეს ორივემ შეამჩნია; მაგარ პეტროვი მიჩვეული იყო ასეთებს და დიდად არ შეწუხებულა. პარიზში პეტროვს თავისუფლად მოაზროვნებს მიაკუთვნებდნენ. თამაზთან საუბარში გამოჩნდა, რომ ახლაც არაფერსში ჩამორჩებოდა ევროპულ კულტურას. მთელი დღე ერთად გაატარეს. მასთან საუბარი თამაზისთვის ინტელექტუალური სიხარული იყო. თუცა რაღაც ანტიპათიას ვერფრით ძლევდა თავის თავში. პეტროვი მრავალ პრობლემას ეხებოდა, მუდამ რევოლუციასთან კავშირში. თამაზს ბაქოსთან მომხდარი ეპიზოდი ახსოვდა და უფრო გულლია იყო პეტროვთან. რევოლუციას არ უარყოფდა, პირიქით, თანამედროვე სამყაროს გარდაქმნისათვის აუცილებლადაც კი მიაჩნდა. მაგარმ რომ არ უარყოფდა, ეს არ ნიშნავდა, რომ ეთანხმებოდა; ყოველ შემთხვევაში, მის დასაცავად არ გამოდიოდა. თამაზი შეეცადა თავი აერიდებინა საბოლოო განაჩენისათვის და ძალზე მარჯვედ შეატრიალ საუბარი. ეს თავშეკავებულობა პეტროვისთვის საცნაური არ უნდა გამხდარიყო; მის დასაფარავად თამაზმა ხერხს მიმართა: გულუბრყვილოდ აჩვენა თავი, თითქოს არ ესმოდა აღძრული საკითხები. პეტროვი მიხვდა. ფარული ორთაბრძოლა გაჩაღდა. დღეს ბრძოლა გრძელდებოდა. რა აღარ ახსენა პეტროვმა? რუდოლფ შტაინერი და მისი სკოლა, ფროიდი და მთელი ფსიქოანალიზი, იუნგი, ლეოპოლდ ციგლერი, ჰერმან კაიზერლინგი, მარტინ ბუბერის და ოსკარ გოლდბერგის შეხედულებები ებრაელობაზე, ბახოფენის გაცოცხლება ლუდვიგ კლაგესის მიერ, ლეო ფრობენიუსი და ატლანტის

კულტურის აღმოჩენა აფრიკის ვალერი, ორტეგა ი გასეტი, უნამუნო _ ყოველივე ამაში და კიდევ უფრო მეტში პეტროვი კარგად ერკვეოდა. თამაზი ყურადღებით უსმენდა. მსოფლიო ომისა და რევოლუციის შემდეგ იშვიათადლა სმენია ფილოსოფიური და ლიტერატურული სიახლეები თავის ევროპელ მეგობართაგან.

„თუ გნებავთ, შემძლია სხვადასხვა წიგნები გათხოვოთ“, უთხრა პეტროვმა.

თამაზს სახეზე უეცარი გაკვირვება გამოეხატა. პეტროვი, მყისვე მიხვდა: რაში სჭირდება ეს წიგნები მას, ვინც მხოლოდ შემთხვევით და მცირე ხნით მოავლენ თბილისში?

პეტროვმა, რომელმაც შეამჩნია მისი გაკვირვება, აუხსნა: „თქვენ იცით, მოსკოვიდან თბილისამდე თითქმის სამი დღე-ღამეა საჭირო, ამდენივე აქედან მოსკოვამდე. ლოგორმე ხომ უნდა გაიყვანო დრო. ამიტომ წიგნები დამაქვს ხოლმე თან. უცხოურ წიგნებს საგარეო ვაჭრობის კომისარიატიდან ვიღებ. ოთხ-ხუთ წიგნს მაინც ვნთქავ მოგზაურობაში. იცით, მოგზაურობისას წიგნს სხვანაირი ხიბლი და განსაკუთრებული გემო აქვს“. ბევრს ლაპარაკობდნენ. უეცრად პეტროვს ფრობენიუსის ბოლო წიგნი გაახსენდა: „ბედმცოდნეობა კულტურის ჩამოყალიბების თვალსაზრით.“

წიგნი არ არის მარქსისტული“, გაიცინა პეტროვმა, „მაგრამ ნამდვილად საინტერესოა, განსაკუთრებით თქვენთვის. თქვენ ხო გიყვართ ძველი ბაბილონი თავისი დიდი ეპოსებითურთ. თუ არ ვცდები, ქართველები თქვენს უძველეს სამშობლოდ თვლით მას. ახლა კი მოისმინეთ“-პეტროვმა ამოიღო წიგნი ტყავის ჩანთიდან, გადაფურცლა და წაიკითხა: „ტამუზისა და იშტარის სიკვდილი ბუნების სიკვდილია. მაგრამ რამდენადაც აქ უძველესი გადმოცემა უნდა იყოს მოცემული, მის ასპარეზად უნდა ვიგულოვოთ ქვეყანა, რომელშიც ბუნების სიკვდილი და გაცოცხლება საერთოდ მკაფიოდ ვლინდება. ტორპიკულ ან სუბტროპიკულ ქვეყნებში ეს არ დასტურდება. მათი (არქეოლოგიური მანაცემების მიხედვით, კასპის ზღვის ნაპირზე) უნდა განვითარებულიყო“.

პეტროვმა ღიმილით შეხედა თამაზს:

„ჰმ, რას იტყვით ამაზე?“

თამაზი აენტო როცა გაიგო რომ ეს კასპის ზღასთან იყო წარმომოხილი. ბაბილონური ეპოსები თამაზისათვის პოეზიის უმაღლესი გამოცხადება; როგორ გაუხარდა, თუ მათი სამშობლო კასპის ზღვის სანაპირო აღმოჩნდებოდა. პეტროვმა შეამჩნია თამაზის სიხარული და თვითონაც გამხიარულდა. მეტოქე უკვე მის ბადეში იყო გახვეული. თამაზიც გამოცოცხლდა.

„ვინ იცის, იქნებ გამართლდეს ფრობენიუსის ვარაუდი. ტამუზიშტარის მითის სამშობლოდ აზერბაიჯანს უნდა მიიჩნევდეს, სადაც ზოროასტრი წარმოიშვა. ეს მითი უთუოდ უკავშირდება ზოროასტრის მითს-ვნებით და აალებული ცეცხლით. შესაძლოა, საქართველოსთანაც ჰქონდეს მიმართება: ჰერეთში, საქართველოს ძველ კუთხეში, მთვარის კულტი ბატონობდა: მისი კვალი დღესაც სახილველია. რიტუალურად იგი თამუზ-იშტარის მიტს უნდა ენათესავებოდეს“.

„ნუთუ ეს შესაძლებელია?“ სიხარულით წამოიძახა პეტროვმა.

ის მხოლოდ თამაზის სიტყვებს კი არ უგდებდა ყურს, არამედ კიდევ რაღაცას ამ სიტყვების უკან. ეს „რაღაც“ ზალიან ფრთხილად უნდა მოსინჯულიყო-ამიტომ გადამეტებული მხიარულებით ფარავდა თავის განზრახვას.

უკვე წინასწარ ტკბებოდა გამარჯვებით.

საუბარი გრძელდებოდა. პეტროვი ახლა კაიზერლინგის ახალ წიგნზე ლაპარაკობდა-„სამხრეთამერიკულ მედიტაციებზე“, -განსაკუთრებით იმ თავზე, რომელშიც სამხრეთ ამერიკული ყოფა „განას“ იდეით არის ახსნილი. ბევრი რამ, რაც მიწას ეხება, უცხო არ იყო თამაზისთვის: კავკასიასა და საქართველოსი მიწის ელემენტი არსებობდა როგორც ასრულებს. საუბარს არაფერი აფერხებდა.

უეცრად, ეტყობოდა სხვათა შორის, პეტროვმა მექსიკაზე წამოიწყო საუბარი: „ადამიანის მსხვერპლი!“

დაიწყო ხმადაბლა. „არსებობს რამე უფრო იდუმალი ქნეყანაზე? ადამიანი საკუთარი სისხლით კვებას ღმერთს. ხომ გახსოვთ აბრაამი? ასევეა ნექსიკაში, სადაც რჩეული ტამარსპი მიჰყავთ“.

პეტროვმა მცირე პაუზა გააკეთა. თამაზმა იგრძნო, რომ პეტროვი საშინელების თქმას აპირებდა და გაინაბა, თითქოს საფრთხისათვის მოემზადა. პეტროვმა განაგრძო:

ფართო ქვაზე რჩეულ ყმაწვილს გააწვენენ, გახდიან. შემდეგ მოდის დიდი ქურუმი, ხელში დიდი ქვის დანა უჭირავს. ყმაწვილს აკავებენ. ქურუმი ნელ-ნელა, დინჯად იხრება. შემდეგ ელვის სისწრაფით სერავს ნორჩ მკერდს და გასისხლიანებული გული ამოაქვს. ირგვლივ სიჩუმეა, ხალხი სასწაულს ელის. ქურუმი ჯერ კიდევ მფეთქავ გულს მაღლა იშვერს მზისკენ, თითქოს სურს მას დაანახოს: ეს შენი წილია. გული არის მზე და მზე არის გული. სისხლის წვეთები და მზის სხივები ერთმანეთს ერთვის. გასისხლიანებულ გულში იღვრება მზე. სისხლისგან გაცლილი გული მზით ივსება. შემდეგ ქურუმი ხალხისკენ ტრიალდება, აცვენებს გულს. ხალხს ექსტაზი იტაცებს, ღვთაებრივი სიგიჟე იპყრობს“.

პეტროვი გააბრუნა საკუთარმა სიტყვებმა. თმაში იცნობდა ამ რიტუალს, ნაამბობმა მაინც შეძრა. ახლა ისე იყო შეპყრობილი, რომ პეტროვის პათეტიურ სიტყვებში მსახიობობის კვალსაც ვერ ამჩნევდა. პეტროვი შეჩერდა.

“რას ფიქრობთ?” აღელვებით ჰკითხა თამაზს.

“რაც იდუმალი უნდა იყოს სისხლში”, მიუგო თამაზმა; “ის ერთდროულად სხეულებრივია და უხილავი. გაგონდებთ ბიბლიური “ნევეში”? ეს არის სიცოცხლის ზალა, ღმერთის პლასტიკური ელემენტი. მე ვფიქრობ, მექსიკელები უკან უბრუნებენ სისხლს მას, ვინც მათ სისხლი, ესე იგი სიცოცხლე აჩუქა“.

“რათა მუდმივად შეინარჩუნონ მისტიური კავშირი ღმერთსა და ხალხს შორის...”, ორაზროვნად დაუმატა პეტროვმა.

“სწორად ეგ!” მიუგო თამაზმა. “ღმერთის შექმნილი ღმერთად უნდა იქცეს, ის ღმერთის წიარში უნდა დაბრუნდეს. ღმერთს სისხლი სჭირდება, უსისხლოდ ღვთიური კვდება“.

“მესმის...”, თქვა პეტროვმა: “ეს გადმოცემა იმავე სახისა უნდა იყოს. კოკიტოს ნაპირას სამსხვერპლო ცხოველებს კლავდნენ. მკვდრების აჩრდილები ჯარდებოდნენ, რათა დაღვრილი სამსხვერპლო სისხლი შეეხვრიპათ და რამდენიმე წამით ხორცის გრძნობით სიუხვით დამტჯბარიყვნენ“.

“ასეა”, დაუდასრულა თამაზმა.

“მამასადამე, ღმერთებს სისხლი სწყურიათ?” მაცდურად იკითხა პეტროვმა.

“იმავე ზომით, როგორც ადამიანებს სწყურიათ ღმერთი”, უბრალოდ მიუგო თამაზმა.

ჰაა...”, ამოიოხრა პეტროვმა ისეთი გამომეტყველებით, თითქოს უცხო რამ გაეგონოს.

“მხოლოდ სისხლი კრავს ადამიანს ღმერთთან”, აღტაცებით აგრძელებდა თამაზი. “ძლიერია მექსიკის ხალხი: საკუთარი სისხლით კვებას ღმერთს და მსხვერპლად მიტანილი სისხლით კვლავ იღებს ღვთიურ ძალებს“.

“ნამდვილად...მაგრამ რა ძლიერი უნდა იყოს ის ქურუმი, რომელიც ნორჩ მკერდს აპობს და გასისხლიანებული გული ამოაქვს?” იდუმალად დაიჩურჩულა პეტროვმა.

თამაზი გაოცდა. უცნაურმა დუმილმა დაისადგურა მათ შორის.

შემდეგ პეტროვმა კიდევ უფრო მრავალმნიშვნელოვნად თქვა

“ დიდი ოკულტური ძალა უნდა ჰქონდეს იმ ქურუმს.”

თამაზი შეცბა; თავის თავს დაუბრუნდა.

დუმილი დამძიმდა.

“ გპუ-ელსაც ასეთი ძალა უნდა ჰქონდეს...” თქვა მოულოდნელად პეტროვმა.

თამაზი უკვე გველის სისისნს გრძნობდა.

“როგორ?” მკვეთრად ჰკითხა.

“გპუ-ელიც ღვრის სისხლს – მერედა როგორ?” გაიცინა პეტროვმა.

“ მას არ სჭირდება ღმერთი”

“ხოლო ღმერთს არ სჭირდება იგი არა?”

“სწორედაც”

“არა; რაღაც სხვაა”.

“გაუგებარია... სისხლი მხოლოდ ღმერთს ეკუთვნის”

“და მხოლოდ მას სჭირდება სისხლი, ხომ მართალია?”

“სწორედაც”.

“არა: მეორესაც სჭირდება”.

“ვის?”

“ემმაკს... ჰა, ჰა, ჰა...,” მაცდურად გაიცინა პეტროვმა.

თამაზი დადარდიანდა. პეტროვი მბჟუტავი აჩრდილივით ეჯდა წინ. მის მოუსვენარ თვალებში ბოროტი ნაპერწკალი ბრწყინავდა. ლაპარაკი გაგრძელდა, თუმცა ცოტათი თავსეკავებულად. პეტროვი აღტაცებული კილოთი ლაპარაკობდა, მაგრამ გამოცდილი თვალი გამოიცნობდა ნამალადევ აღტაცებას. და მაინცთამაზის მხერა ნისლიანნი იყო. ახლა საშინელ ისტორიებს უამბობდა პეტროვი, ამტკიცებდა, რომ ზოგიერთი გპუ-ელი ხელებს სისხლში იბანს. ასეთ სცენას მოჰყვა: ერთი გპუ-ელი მძიმეჩემებიან ერთ ლამაზ ქალს აიძულებს სისხლით სავსე აბაჯანში ჩაწვეს – ქალს თვალი ეხილება და წინასწარმეტყველებას იწყებს. რაღას აღარ იგონებდა?

თამაზი დაბნეული უსმენდა. არ იცოდა, მართალს ამბობდა პეტროვი თუ რამე იმალეობდა მისი სიტყვების უკან.

“მერწმუნეთ: ვინც სისხლს ღვრის, ოკულტურ ძალას იღებს”, გაიმეორა პეტროვმა თავდაჯერებული კილოთი.

“მხოლოდ მაშინ, თუ სისხლი ღმერთს ეწირება მსხვერპლად”, მკვეთრად მოჰრა თამაზმა.

“არა მხოლოდ მაგ შემთხვევაში... შავი მაგია გაიხსენეთ.”

პეტროვს ტუჩებზე გამომწვევმა ღიმილმა გადაურბინა. მისი მოუსვენარი თვალებიდან კოლოსავით გამოფრინდა რაღაც და თამაზს უჩხვლიტა. ეს უკანასკნელი გამოფხიზლდა, დადუმდა. ამ დუმილში პეტროვს თავისი აზრის ვერც უარყოფა აღმოეჩინა, ვერ დადსტურება. ისე ჩანდა თითქოს, თითქოს თამაზი მდუმარედ ფიქრობდა მის სიტყვებზე. სინამდვილეში ერთი სული ჰქონდა, როდის დატოვებდა სტუმარი. პეტროვმა ერთხელ კიდევ სცადა რამე ეთქმევინებინა თამაზისათვის – ამოდ: თამაზი საკუთარ თავში ჩაძირულივით დუმდა. მაშინ პეტროვი მკვეთრად წამოდგა, დაემშვიდობა და წავიდა.

თამაზი ჯერ კიდევ ფიქრებში ჩაფლული იჯდა. უეცრად კარი ჩუმად გაიღო და პეტროვის გოგრასავით თავი ერთხელ კიდევ გამოჩნდა.

“მაპატიეთ, გეთაყვა!” დაიწყო მან: “ კინალამ დამავიწყდა _ მინდოდა გამეგო, რას ნიშნავს ქართულად “ჯულა?”

ის კართან შეჩერდა და ილიმეობდა. თამაზი აიღეწა: რა იმალეობა ამ უცნაური შეკითხვის უკან? გაიფიქრა მან.

პეტროვმა მყისვე შეამჩნია მისი გაცემა და მლიქვნელური ღიმილით დაუმატა:

“გიკვირთ?... სტალინის ნამდვილი გვარი ხომ ჯულაშვილია?” შვილი” უშუალო, მთამომავალს უნდა ნიშნავდეს: ხოლო “ ჯულა” რა არის, ეს ვერც ერთმა ქართველმა ვერ ამიხსნა...”

“ძველი ქართული სიტყვა უნდა იყოს. რკინის წიდას ნიშნავს, რასაც სხვა ხალხები შლაკებს უწოდებენ”, ძალის-ძალად უპასუხა თამაზმა.

“რკინის წიდა...”, გაიცინა პეტროვმა; “უკეთესი იქნებოდა, ფოლადს რომ რქმეოდა

“ჯულა” ... თუმცაღა რკინის წიდასაც შეიძლება მიეღო, ჰა?”

პეტროვმა კვლავ გაიცინა.

თამაზმა უეცრად ნათელმხილველივით განჭვრიტა ეს კაცი. მის ღიმილში დაინახა გამოწვევა, დაცინვა, მუქარა. ერთ წამს მოეჩვენა, რომ უნდა სწვდომოდა ამ მაცდურს და გარეტ გაეგდო, თუმცა თავი დაიურვა. პეტროვი ცეკვა-ცეკვით ერთლ კიდევ დაემშვიდობა და ოთახიდან გარონინდა.

თამაზი დიდ ხანს იდგა გაშტერებული. რას ნიშნავდა ეს შეკითხვა “ჯულას” შესახებ?, უეცრად რაღაცამ გაუნათა ტვინი, ნუთუ შესამღებელია, რომ ამ მაცდურმა იცოდეს “ის”? თამაზი ძრწოლამ აიტანა. მაგრამ საიდან უნდა იცოდეს? აფორიაქებული ეკითხებოდა საკუთარ თავს. თითქოს ერთბაშად გაახსენდაო, წამოხტა და საჩქარიდ რაღაც გაახსენდაო, წამოხტა და საჩქაროდ ლევანისკენ გაემურა.

როცა სისხლს ღვრიან

თამაზი დარდს შეეპყრო. დარადს ავადმყოფობასავით გაედაგ ფესვი მის სულში. ბაქოსთან მომხდარ სამგზავრო შემთხვევას ახალი ტკივილი დაემატა: ნატას მაგიდაზე ბერზინის წიგნი დახვდა - “თეატრი საბჭოეთში”. გველის ნაკბენივით დაუარა ტანში, როცა ავტორის გავრი წაიკითხა. ნელა აიღო წიგნი, გადაფურცლა, მიძღვნის წარწერას შეეფეთა. გაფითრდა. მდუმარედ იდგა, გაუნძრევლად, მაგიდას მიყრდნობილი. ნატამ შეამჩნია, როგორ იკბინა თამაზმა ტუჩზე; მიხვდა რაოდენ ალეღვებას იოკებდა. ქალი მოელოდა შეკითხვას, თუ საიდან გაჩნდა ეს წიგნი - კაცი დუმდა. სულ სხვა რამეზე იწყეს ლაპარაკი. თამაზს აღარ შეუხედავს წიგნისთვის. ქალი გრძნობდა კაცის გულს, მის ანთებულ სიხარულს განშორების შემდეგ. იმასაც ხედავდა, რომ შხამი ჩაეწვეთა სიხარულს. ახლა წუხდა, რომ არ დაუძვრა ბერზინათან შეხვედრას. მაშინ არც ეს წიგნი იქნებოდა მაგიდაზე და არც წუხილი ვაჟკაცის შუბლზე. მიუახლოვდა თამაზს და, თითქოს სურს, დარდი გაუქარგოს, მარჯვენა ხელი ალერსიანდ გადაუსვა შუბლზე. თამაზმა ხელის გულზე აკოცა. ქალმა გაბრუებული მხერა მიაპყრო. კაცს ბედნიერების ბანგმა წამით დაავიწყა ტკივილი, მაგრამ წიგნი არც ახლა უხსენებია არც ერთი სიტყვით. უეცრად მოაგონდა, რასაც ბუნდოვნად გრძნობდა მგაზავრობის დროს. ნატას წერილების კილო სხვაგვარი იყო, ვიდრე საერთოდ. გრძნობა არ შესცვლია _ ეს დანამდვილებით იცოდა; მაინც რაღაც უცხო უნდა შეხებოდა ქალს.

თამაზი იტანჯებოდა. ისეთ სულიერ მდგომარეობაში ქალაქის ვიწრობებს გაურბოდ ხოლმე. ცდილობდა ბუნების წიაღში ცოტა ხნით მაინც გათავისუფლებულიყო ქალაქის ტვირთისგან, სადაც მხოლოდ ნიღბებს ხვდებოდა. სეთი ცდა სხვა დროს მუდამ გამარჯვებით თავდებოდა. რეს კი ისე იყო, თითქოს მოძრაობის უნარიც დაეკარგა; ტახტზე იწვა და წამოდგომა არ უნდოდა. ჭერა არ შეეძლო. ღაღაც წიგნი აიღო; მხოლოდ მეოცე გვერდზე შეამჩნია, რომ გონებით სხვაგან იყო. წიგნი გვერდზე გადადო. ჩხოვრება მწარე იყო, უხალისო. თანდათან გაუფერულება, დაჭკნობა თუ დაჟანგება _ ეს იყო სიცოცხლის ხვედრი.

უეცრად დაკაკუნება მოესმა. ადგა, კარი გააღო. პეტროვი შემოვიდა. ეს პეტროვი პარიზში ნახა ომისწინა წლებში. შოციალისტ-რევოლუციონერების მემარცხენე ფრთას ეკუთვნოდა. გულკეთილი ფუნჩულა რუსული სახიდან ცბიერი მონგოლური თვალები იმზირებიდნენ. რბილი ნაბიჯები, ნაზი არსება, მოკრძალებული სიტყვები, მუდმივ თანდათან გაუფერულება, დაჭკნობა თუ დაჟანგება _ ეს იყო სიცი ღიმილი და უხმო მოალერსე ხელები _ ეს იყო მთელი პეტროვი. ოღონდ ხანდახან, ძალზე იშვიათად, მის სახეს რაღაც რისხვისა თუ სუსხის მაგვარი გადაურბენდა. ორი დღის წინ შეხვდა ქუჩაში თამაზს. თამაზმა ვერ გაიხსენა, მთლად გამოცვლილიყო. პეტროვმა კი მყისვე იცნო. მოსკოვში მუშაობდა საგარეო ვაჭრობის კომისარიატში და თბილისში, როგორც თვითონ თქვა, გასაკუთრებული მისიით იყო მოვლინებული. თამაზი გაახარა ამ შეხვედრამ, თუმცა შეუმცდარი ალლო სიფრთხილისკენ მოუწოდებდა. მისი გონება სხვანაირად სჯიდა. ადამიანები რომ თვრამეტ წელს არ ნახავენ ერთმანეთს, მათ ურთიერთობებიც იცვლება.

თითოეული ადრიანულ გულითადობას ელის და ხედავს, რომ ის აღარსადაა. ეს ორივემ შეამჩნია; მაგარ პეტროვი მიჩვეული იყო ასეთებს და დიდად არ შეწუხებულა. არიზში პეტროვს თავისუფლად მოაზროვნებს მიაკუთვნებდნენ. თამაზთან საუბარში გამოჩნდა, რომ ახლაც არაფერსში ჩამორჩებოდა ევროპულ კულტურას. მთელი დღე ერთად გაატარეს. მასთან საუბარი თამაზისთვის ინტელექტუალური სიხარული იყო. თუცა რაღაც ანტიპათიას ვერფრით ძლევდა თავის თავში. პეტროვი მრავალ პრობლემას ეხებოდა, მუდამ რევოლუციასთან კავშირში. თამაზს ბაქოსთან მომხდარი ეპიზოდი ახსოვდა და უფრო გულლია იყო პეტროვთან. რევოლუციას არ უარყოფდა, პირიქით, თანამედროვე სამყაროს გარდაქმნისათვის აუცილებლადაც კი მიაჩნდა. მაგრამ რომ არ უარყოფდა, ეს არ ნიშნავდა, რომ ეთანხმებოდა; ყოველ შემთხვევაში, მის დასაცავად არ გამოდიოდა. თამაზი შეეცადა თავი აერიდებინა საბოლოო განაჩენისათვის და ძალზე მარჯვედ შეატრიალ საუბარი. ეს თავმეკავებულობა პეტროვისთვის საცნაური არ უნდა გამხდარიყო; მის დასაფარავად თამაზმა ხერხს მიმართა: გულუბრყვილოდ აჩვენა თავი, თითქოს არ ესმოდა აღძრული საკითხები. პეტროვი მიხვდა. ფარული ორთაბრძოლა გაჩაღდა. დღეს ბრძოლა გრძელდებოდა. რა აღარ ახსენა პეტროვმა? რუდოლფ შტაინერი და მისი სკოლა, ფროიდი და მთელი ფსიქოანალიზი, იუნგი, ლეოპოლდ ციგლერი, ჰერმან კაიზერლინგი, მარტინ ბუბერის და ოსკარ გოლდბერგის შეხედულებები ებრაელობაზე, ბახოფენის გაცოცხლება ლუდვიგ კლაგესის მიერ, ლეო ფრობენიუსი და ატლანტის კულტურის აღმოჩენა აფრიკის ვალერი, ორტეგა ი გასეტი, უნამუნო _ ყოველივე ამაში და კიდევ უფრო მეტში პეტროვი კარგად ერკვეოდა. თამაზი ყურადღებით უსმენდა. მსოფლიო ომისა და რევოლუციის შემდეგ იშვიათადღა სმენია ფილოსოფიური და ლიტერატურული სიახლეები თავის ევროპულ მეგობართაგან.

„თუ გნებავთ, შემძლია სხვადასხვა წიგნები გათხოვოთ“, უთხრა პეტროვმა.

თამაზს სახეზე უეცარი გაკვირვება გამოეხატა. პეტროვი, მყისვე მიხვდა: რაში სჭირდება ეს წიგნები მას, ვინც მხოლოდ შემთხვევით და მცირე ხნით მოავლენ თბილისში?

პეტროვმა, რომელმაც შეამჩნია მისი გაკვირვება, აუხსნა: „თქვენ იცით, მოსკოვიდან თბილისამდე თითქმის სამი დღე-ღამეა საჭირო, ამდენივე აქედან მოსკოვამდე. ღოგორმე ხომ უნდა გაიყვანო დრო. მიტომ წიგნები დამაქვს ხოლმე თან. უცხოურ წიგნებს საგარეო ვაჭრობის კომისარიატიდან ვიღებ. ოთხ-ხუთ წიგნს მაინც ვნთქავ მოგზაურობაში. იცით, მოგზაურობისას წიგნს სხვანაირი ხიბლი და განსაკუთრებული გემო აქვს“. ბევრს ლაპარაკობდნენ. უეცრად პეტროვს ფრობენიუსის ბოლო წიგნი გაახსენდა: „ბედმცოდნეობა კულტურის ჩამოყალიბების თვალსაზრით.“

წიგნი არ არის მარქსისტული“, გაიცინა პეტროვმა, „ მაგრამ ნამდვილად საინტერესოა, განსაკუთრებით თქვენთვის. ტქვენ ხო გიყვართ ძველი ბაბილონი თავისი დიდი ეპოსებითურთ. თუ არ ვცდები, ქართველები თქვენს უძველეს სამშობლოდ თვლით მას. ახლა კი მოისმინეთ“- პეტროვმა ამოიღო წიგნი ტყავის ჩანთიდან, გადაფურცლა და წაიკითხა: „ტამუზისა და იშტარი სიკვდილი ბუნების სიკვდილია. მაგრამ რამდენადაც აქ უძველესი გადმოცემა უნდა იყოს მოცემული, მის ასპარეზად უნდა ვიგულოვოთ ქვეყანა, რომელშიც ბუნების სიკვდილი და გაცოცხლება საერთოდ მკაფიოდ ვლინდება. ტორპიკულ ან სუბტროპიკულ ქვეყნებში ეს არ დასტურდება. მათი (არქეოლოგიური მანაცემების მიხედვით, კასპიის ზღვის ნაპირზე) უნდა განვითარებულიყო“.

პეტროვმა ღიმილით შეხედა თამაზს:

„ჰმ, რას იტყვით ამაზე?“

თამაზი აენტო როცა გაიგო რომ ეს კასპიის ზღასთან იყო წარმომობილი. ბაბილონური ეპოსები თამაზისათვის პოეზიის უმაღლესი გამოცხადება; როგორ გაუხარდა, თუ მათი სამშობლო კასპიის ზღვის სანაპირო აღმოჩნდებოდა. პეტროვმა შეამჩნია თამაზის სიხარული და თვითონაც გამხიარულდა. მეტოქე უკვე მის ბადეში იყო გახვეული. თამაზიც გამოცოცხლდა.

„ვინ იცის, იქნებ გამართლდეს ფრობენიუსის ვარაუდი. ტამუზიშტარის მითის სამშობლოდ აზერბაიჯანს უნდა მიიჩნევდეს, სადაც ზოროასტრი წარმოიშვა. ეს მითი უთუოდ უკავშირდება ზოროასტრის მითს- ვნებით და აალებული ცეცხლით. შესაძლოა, საქართველოსთანაც ჰქონდეს მიმართება: ჰერეთში, საქართველოს ძველ კუთხეში, მთვარის კულტი ბატონობდა: მისი კვალი დღესაც სახილველია. რიტუალურად იგი თამუზ-იშტარის მითს უნდა ენათესავებოდეს“.

„ნუთუ ეს შესაძლებელია?“ სიხარულით წამოიძახა პეტროვმა.

ის მხოლოდ თამაზის სიტყვებს კი არ უგდებდა ყურს, არამედ კიდევ რაღაცას ამ სიტყვების უკან. ეს „რაღაც“ ზალიან ფრთხილად უნდა მოსინჯულიყო-ამიტომ გადამეტებული მხიარულებით ფარავდა თავის განზრახვას.

უკვე წინასწარ ტკბებოდა გამარჯვებით.

საყბარი გრძელდებოდა. პეტროვი ახლა კაიზერლინგის ახალ წიგნზე ლაპარაკობდა-„სამხრეთამერიკულ მედიტაციებზე“-განსაკუთრებით იმ თავზე, რომელშიც სამხრეთ ამერიკული ყოფა „განას“ იდეით არის ახსნილი. ბევრი რამ, რაც მიწას ეხება, უცხო არ იყო თამაზისთვის: კავკასიასა და საქართველოსი მიწის ელემენტი არსებობდა როგორც ასრულებს. საუბარს არაფერი აფერხებდა.

უეცრად, ეტყობოდა სხვათა შორის, პეტროვმა მექსიკაზე წამოიწყო საუბარი: „ადამიანის მსხვერპლი!“ დაიწყო ხმადაბლა. „არსებობს რამე უფრო იდუმალი ქნეყანაზე? ადამიანი საკუთარი სისხლით კვებავს ღმერთს. ხომ გახსოვთ აბრაამი? ასევეა ნექსიკაში, სადაც რჩეული ტამარსკი მიჰყავთ“.

პეტროვმა მცირე პაუზა გააკეთა. თამაზმა იგრძნო, რომ პეტროვი საშინელების თქმას აპირებდა და გაინაზა, თითქოს საფრთხისათვის მოემზადა. პეტროვმა განაგრძო:

ფართო ქვაზე რჩეულ ყმაწვილს გააწვევენ, გახდიან. შემდეგ მოდის დიდი ქურუმი,

ხელში დიდი ქვის დანა უჭირავს. ყმაწვილს აკავებენ. ქურუმი ნელ-ნელა, დინჯად იხრება. შემდეგ ელვის სისწრაფით სერავს ნორჩ მკერდს და გასისხლიანებული გული ამოაქვს. ირგვლივ სიჩუმეა, ხალხი სასწაულს ელის. ქურუმი ჯერ კიდევ მფეთქავ გულს მაღლა იშვერს მზისკენ, თითქოს სურს მას დაანახოს: ეს შენი წილია. გული არის მზე და მზე არის გული. სისხლის წვეთები და მზის სხივები ერთმანეთს ერთვის. გასისხლიანებულ გულში იღვრება მზე. სისხლისგან გაცლილი გული მზით ივსება. შემდეგ ქურუმი ხალხისკენ ტრიალდება, აცვენებს გულს. ხალხს ექსტაზი იტაცებს, ღვთაებრივი სიგიჟე იპყრობს“.

პეტროვი გააბრუნა საკუთარმა სიტყვებმა. თამაზი იცნობდა ამ რიტუალს, ნაამბობმა მაინც შეძრა. ახლა ისე იყო შეპყრობილი, რომ პეტროვის პათეტიურ სიტყვებში მსახიობობის კვალსაც ვერ ამჩნევდა. პეტროვი შეჩერდა.

“რას ფიქრობთ?” აღელვებით ჰკითხა თამაზს.

“რაც იდუმალი უნდა იყოს სისხლში”, მიუგო თამაზმა; “ის ერთდროულად სხეულგებრივია და უხილავი. გაგონდებათ ბიბლიური “ნეფეში”? ეს არის სიცოცხლის ზალა, ღმერთის პლასტიკური ელემენტი. მე ვფიქრობ, მექსიკელები უკან უბრუნებენ სისხლს მას, ვინც მათ სისხლი, ესე იგი სიცოცხლე აჩუქა“.

“რათა მუდმივად შეინარჩუნონ მისტიური კავშირი ღმერთსა და ხალხს შორის...”, ორაზროვნად დაუმატა პეტროვმა.

“სწორად ეგ!” მიუგო თამაზმა. “ღმერთის შექმნილი ღმერთად უნდა იქცეს, ის ღმერთის წიარში უნდა დაბრუნდეს. ღმერთს სისხლი სჭირდება, უსისხლოდ ღვთიური კვდება“.

“მესმის...”, თქვა პეტროვმა: “ეს გადმოცემა იმავე სახისა უნდა იყოს. კოკიტოს ნაპირას სამსხვერპლო ცხოველებს კლავდნენ. მკვდრების აჩრდილები ჯარდებოდნენ, რათა დაღვრილი სამსხვერპლო სისხლი შეეხვრიპათ და რამდენიმე წამით ხორცის გრძნობით სიუხვით დამტკჯბარიყვნენ“.

“ასეა”, დაუდასრულა თამაზმა.

“მამასადამე, ღმერთებს სისხლი სწყურიათ?” მაცდურად იკითხა პეტროვმა.

“იმავე ზომით, როგორც ადამიანებს სწყურიათ ღმერთი”, უბრალოდ მიუგო თამაზმა.

ჰაა...”, ამოიოხრა პეტროვმა ისეთი გამომეტყველებით, თითქოს უცხო რამ გაეგონოს.

“მხოლოდ სისხლი კრავს ადამიანს ღმერთთან”, აღტაცებით აგრძელებდა თამაზი. “ძლიერია მექსიკის ხალხი: საკუთარი სისხლით კვებავს ღმერთს და მსხვერპლად მიტანილი სისხლით კვლავ იღებს ღვთიურ ძალებს”.

“ნამდვილად... მაგრამ რა ძლიერი უნდა იყოს ის ქურუმი, რომელიც ნორჩ მკერდს აპობს და გასისხლიანებული გული ამოაქვს?” იდუმალად დაიჩურჩულა პეტროვმა.

თამაზი გაოცდა. უცნაურმა დუმილმა დაისადგურა მათ შორის.

შემდეგ პეტროვმა კიდევ უფრო მრავალმნიშვნელოვნად თქვა

“ დიდი ოკულტური ძალა უნდა ჰქონდეს იმ ქურუმს.”

თამაზი შეცბა; თავის თავს დაუბრუნდა.

დუმილი დამძიმდა.

“ გპუ-ელსაც ასეთი ძალა უნდა ჰქონდეს...” თქვა მოულოდნელად პეტროვმა.

თამაზი უკვე გველის სისისნს გრძნობდა.

“ როგორ?” მკვეთრად ჰკითხა.

“ გპუ-ელიც ღვრის სისხლს – მერედა როგორ?” გაიცინა პეტროვმა.

“ მას არ სჭირდება ღმერთი”

“ხოლო ღმერთს არ სჭირდება იგი არა?”

“სწორედაც”

“ არა; რაღაც სხვაა”.

“ გაუგებარია... სისხლი მხოლოდ ღმერთს ეკუთვნის”

“ და მხოლოდ მას სჭირდება სისხლი, ხომ მართალია?”

“ სწორედაც”.

“ არა: მეორესაც სჭირდება”.

“ ვის?”

“ ეშმაკს... ჰა, ჰა, ჰა...,” მაცდურად გაიცინა პეტროვმა.

თამაზი დადარდიანდა. პეტროვი მბჟუტავი აჩრდილივით ეჯდა წინ. მის მოუსვენარ თვალებში ბოროტი ნაპერწკალი ბრწყინავდა. ლაპარაკი გაგრძელდა, თუმცა ცოტათი თავსეკავებულად. პეტროვი აღტაცებული კილოთი ლაპარაკობდა, მაგრამ გამოცდილი თვალი გამოიცნობდა ნამძალადევი აღტაცებას. და მაინცთამაზის მხერა ნისლიანნი იყო. ახლა საშინელ ისტორიებს უამბობდა პეტროვი, ამტკიცებდა, რომ ზოგიერთი გპუ-ელი ხელებს სისხლში იბანს. ასეთ სცენას მოჰყვა: ერთი გპუ-ელი მძიმეჩექმებიან ერთ ლამაზ ქალს აიძულებს სისხლით სავსე აბაზანაში ჩაწვეს – ქალს თვალი ეხილება და წინასწარმეტყველებას იწყებს. რაღას აღარ იგონებდა?

თამაზი დაბნეული უსმენდა. არ იცოდა, მართალს ამბობდა პეტროვი თუ რამე იმალებოდა მისი სიტყვების უკან.

“მერწმუნეთ: ვინც სისხლს ღვრის, ოკულტურ ძალას იღებს”, გაიმეორა პეტროვმა თავდაჯერებული კილოთი.

“მხოლოდ მაშინ, თუ სისხლი ღმერთს ეწირება მსხვერპლად”, მკვეთრად მოჰრა თამაზმა.

“ არა მხოლოდ მაგ შემთხვევაში... შავი მაგია გაიხსენეთ.”

პეტროვს ტუჩებზე გამომწვევმა ღიმილმა გადაურბინა. მისი მოუსვენარი თვალებიდან კოლოსავით გამოფრინდა რაღაც და თამაზს უჩხვლიტა. ეს უკანასკნელი გამოფხიზლდა, დადუმდა. ამ დუმილში პეტროვს თავისი აზრის ვერც უარყოფა აღმოეჩინა, ვერ დადსტურება. ისე ჩანდა თითქოს, თითქოს თამაზი

მდუმარედ ფიქრობდა მის სიტყვებზე. სინამდვილეში ერთი სული ჰქონდა, როდის დატოვებდა სტუმარი. პეტროვმა ერთხელ კიდევ სცადა რამე ეთქმევინებინა თამაზისათვის – ამოდ: თამაზი საკუთარ თავში ჩაძირულივით დუმდა. მაშინ პეტროვი მკვეთრად წამოდგა, დაემშვიდობა და წავიდა. თამაზი ჯერ კიდევ ფიქრებში ჩაფლული იჯდა. უეცრად კარი ჩუმად გაიღო და პეტროვის გოგრასავით თავი ერთხელ კიდევ გამოჩნდა.

“მაპატიეთ,გეთაყვა!” დაიწყო მან: “კინაღამ დამავიწყდა _ მინდოდა გამეგო, რას ნიშნავს ქართულად “ჯულა?”

ის კართან შეჩერდა და ილიმებოდა. თამაზი აიღწია: რა იმალება ამ უცნაური შეკითხვის უკან? გაიფიქრა მან. პეტროვმა მისვე შეამჩნია მისი გაცემა და მლიქვნელური ღიმილით დაუმატა:

“გიკვირთ?... სტალინის ნამდვილი გვარი ხომ ჯულაშვილია?” შვილი” უშუალო ,შთამომავალს უნდა ნიშნავდეს: ხოლო “ჯულა” რა არის, ეს ვერც ერთმა ქართველმა ვერ ამიხსნა...”

“ძველი ქართული სიტყვა უნდა იყოს. რკინის წიდას ნიშნავს, რასაც სხვა ხალხები შლაკებს უწოდებენ”, ძალის-ძალად უპასუხა თამაზმა.

“რკინის წიდა...” ,გაიცინა პეტროვმა; “უკეთესი იქნებოდა, ფოლადს რომ რქმეოდა

“ჯულა” ... თუმცაღა რკინის წიდასაც შეიძლება მიეძღო, ჰა?”

პეტროვმა კვლავ გაიცინა.

თამაზმა უეცრად ნათელმხილველივით განჭვრიტა ეს კაცი. მის ღიმილში დაინახა გამოწვევა, დაცინვა, მუქარა. ერთ წამს მოეჩვენა , რომ უნდა სწვდომოდა ამ მაცდურს და გარეტ გაეგდო, თუმცა თავი დაიურვა.

პეტროვი ცეკვაცეკვით ერთლ კიდევ დაემშვიდობა და ოთახიდან გარონინდა.

თამაზი დიდ ხანს იდგა გაშტერებული. რას ნიშნავდა ეს შეკითხვა “ჯულას” შესახებ?, უეცრად რაღაცამ გაუნათა ტვინი, ნუთუ შესაძლებელია, რომ ამ მაცდურმა იცოდეს “ის”? თამაზი ძრწოლამ აიტანა. მაგრამ საიდან უნდა იცოდეს? აფორიაქებული ეკითხებოდა საკუთარ თავს. თითქოს ერთბაშად გაახსენდაო, წამოხტა და საჩქაროდ რაღაც გაახსენდაო, წამოხტა და საჩქაროდ ლევანისკენ გაემურა.

როგორ გაიხურა კარი ტროცკიმ

ბერნიზი ამიერკავკასიის კომიტეტის სხდომაზე მიიჩქაროდა. მთელი არსებით სძაგდა სხდომები. საკითხების გადაწყვეტა სხდომების გარეშე შეიძლება, ფიქრობდა ის, თანაც უფრო ნათლად და სწრაფად. სხდომები მხოლოდ სისხლს აშრობენ. მრავალრიცხოვან თათბირებში საბჭოთა ქვეყნის დიდ უბედურებას ხედავდა. დღეს მისი მისვლა არც იყო სავალდებულო – განსახილველი საკითხი მის განყოფილებას არ ეხებოდა – მაგრამ გპუ-ს ერთ თანამშრომელს დაუტკვა შეხვედრა. სხდომა ოთხი საათისათვის დაენისნათ,ოცი წუთის დაგვიანებით შევიდა დარბაზში.

კომიტეტის რამდენიმე წევრი უკვე მოსულიყო, ქართველები, რუსები, სომხები, აზერბაიჯანელები, ებრაელები. ჩაის სმა არ წყდებოდა, საფეროფლეები ნამწვავებით ივსებოდა, ბოლო სქელი ღრუბლებივით ჩამოსწოლოდაკრებას. იყო ერთი ხორხოცი და მხიარულება. ამ ადნიანების ეროვნული დანაწილება უაზრობა იყო.მხოლოდ თითოოროლასლა თუ შერჩენოდა შინაგანი კავშირი საკუთარ ხალხთან. ისინი ადამიანის სრულიად ახალ ტიპს წარმოადგენდნენ. ერთს თვალები ისე შორიშორ ჰქონდა განლაგებული, მეზობლის დანახვა ქათამივით გვერდიდან შეეძლო. მეორეს დიდი დასიებული სახიდან მარტორქის პატარა გამჭოლი თვალები იმზირებოდნენ. მესამის მხერა მმორივით ფოსფორისებურად ანათებდა. ერთ ჯგუფში

მსხვერპლის მოლოდინში ჩასაფრებული, გაშმაგებული მგლის დამშეული ხახა მოჩანდა; კაცი ყურებსაც კი ამოდრავებდა. მეორე მის გვერდით ტახის ეშვებს აჩენდა. კუთხეში ერთი აყლაყუდა საბალახოდ გაშვებული ცხენივით ჭიხვინებდა. ერთ მაგიდასთან კუპრივით შავი კაცი იჯდა ჭიანი კბილებით- ციებიან მაიმუნს ჰგავდა; გრძელი, წაწვეტებული თითებით თავგამოდებით ქექავდა ქარალდებს – როგორც მაიმუნი ტილებს. თითოეულმა იცოდა მეორის სუსტი მხარეები და იდუმალი აზრები, მაგრამ არავინ არაფერს იმჩნევდა და ყველა ორაზროვნად იღიმებოდა. ჩანთები საჭირო ან უფრო მეტად არასაჭირო ქალაღებით გაეტენათ, მხიარულად მასლაათობდნენ, ბევრს იცინოდნენ, ცხარედ კამათობდნენ. სტალინი აქ მხოლოდ პორტრეტით როდი იყო წარმოდგენილი, ის ამ ხალხის უხილავი დვრიტა იყო. შეკრებილნი დანარჩენ წევრებს ელოდებოდნენ და დრო ანეკდოტებით გაჰყავდათ, რომელტა მოყოლით ლგპუ-ს ერთ თანამშრომელს განსაკუთრები გაეთქვა სახელი. ძერჟინსკი ეპიკურ ჟანრს მისდევდა, მენჟინსკიმ – მისმა მემკვიდრემ-ლირიკა არჩია, ამას კი პოეზია ანეკდოტებზე გაეცვალა. “ის როგორ იყო, საბჭოეთში ყველაზე კარგად ვინ არისო?” ჰკითხა ერთ-ერთმა. “გორკი სორენტოში”, უპასუხა მან. საყოველთაო სიცილი. ამ ანეკდოტს სხვები მიჰყვა, უფრო მარილიანი. დაგვიანებულნი კვლავ არ ჩანდნენ. ხუმრობა და სიცილი გრძელდებოდა.

ბერზინი ძლივს ერეოდა თავს. გუნებასი კვლავ სხდომებს წყევლიდა. ასეა მთელს საბჭოეთში, ფიქრობდა ის, ყოველი პასუხისმგებელი კომუნისტი მრავალი ორგანიზაციის წევრია, ხშირად სხდომები ერთდროულად მიმდინარეობს და ყველგან დაგვიანებულთ უცდიან, ნუთუ მართლა შეუძლებელია ყველაფრის წინასწარ გათვალისწინება? ამას რომ ეკითხებოდა თავს, იქვე დაუძლეველ დაბრკოლებას აწყდებოდათ: როგორც პარტიული, ისე სახელმწიფო ორგანიზაციები უმთავრესად ყოველგვარი მომზადების გარეშე მუშაობდნენ – ამას მოითხოვდა ახალი ცხოვრების გამალეხული ფუსფუსი. ბერზინი მდუმარედ იჯდა. ანეკდოტებმა წრე შეკრა. ყოველ ათ წუთში მოჰქონდათ ჩაი, საფერფლეებში ფერფლი და ნახევრადმოწეული სიგარეტები აღარ ეტეოდა, თავს ზემოთ კვამლი კიდევ უფრო შესქელდა. ნიკო ბრეგაძეც აქ იყო. შიგადაშიგ ქურდულად ათვალისწინებდა ბერზინს: დიდად არ ეხატებოდა გულზე ეს ყოფილი ტროცკისტი. იქნებ ფარულად ახლაც ტროცკისტია? ფიქრობდა ხოლმე თავისთვის. წევრების ნახევარი ისევ აკლდა. უეცრად ბრეგაძემ ტრუმთან გადასძახა: “ის როგორ იყო, ტროცკიმ რომ კარი გაიხურა?”

ყველამ ყურები ცქვიტა. ტრუმთან ანეკდოტების ოსტატის სახელი არ ჰქონდა, მაგრამ სასაცილო ამბები კი უყვარდა. კომუნისტად მხოლოდ 1920 წლის ბოლოს მოექცა, მანამდე სოციალურ – რევოლუციონერებს ეკუთვნოდა. პარტიაში საკუთარ კაცად არ თვლიდნენ, მაგრამ აფასებდნენ მის განათლებულობას, გამოცდილებას, ენერგიას. კომუნიზმი, ჩანს, მხოლოდ იმიტომ მიეღო, რომ მის ქვეყანას, სომხეთს, იმ დროს თურქეთი ემუქრებოდა და ხსნა მარტო საბჭოებს შეეძლოთ. მომდევნო წლებს შინაგანად არ შეუცვლიად, ლიბერალად დარჩა და საქმის კაცს უფრო ჰგავდა, ვიდრეპარტიისას. ყველას ახსოვდა მისი მონათხრობების შეუდარებელი იუმორი და, როცა ტროცკის გვარი გაიგონეს, ერთხმად ყიჟინით სთხოვეს ეამბნა. ბევრმა არც იცოდა ეს ისტორია. ბეზინი, მოქუფული, მდუმარედ იჯდა. ტრუმთანმა დიდი წყლიანი თვალეებით გაიცინა და დაიყო:

„1923 წელი იყო. ძალაუფლება ტრიუმვირატს ეპყრა: სტალინს, კამნევის, ზინოვიევის. ლენინი, ავადმყოფი, იწვა; ტროცკი განზე იდგა – სამხედრო რევოლუციურ საბჭოს ხელმძღვანელობდა. ბონაპარდის აჩრდილი არ ამინებდა, მაგრამ ლენინის ავადმყოფობა მის მდგომარეობას ძალზე ამძიმებდა. ტრიუმვირატმა გადაწყვიტა ცენტრალური კომიტეტის რამდენიმე წევრი შეეყვანა სამხედრო საბჭოში, მათ შორის, რა თქმა უნდა, სტალინიც. (“რა თქმა უნდა” ისე წარმოითქვა, ეჭვი არ იყო: პროექტის ავტორი თვითონ სტალინი უნდა ყოფილიყო). შემოდგომაზე პლენუმის სხდომა გაიმართა. ხსენებული საკითხი ფრთხილად დააყენეს. სტალინი ჩუმად იჯდა. (ყველას ღიმილმა გადაურბინა სახეზე). ტროცკიმ მყისვე იგრძნო: საქმე მისი

კომპეტენციის შეზღუდვას ეხებოდა. წამოენთო, განრისხდა, სიდინჯე დაკარგა და თავი ველარ შეიკავა. შემოთავაზებული წინადადება უნდობლობის ნიშნად მიიმჩნია, ჩვეული პათოსით მიმართა კრებას: „გამათავისუფლეთ თანამდებობიდან და გამიშვით გერმანიაში რევოლუციის რიგით ჯარისკაცად!“ (პაუზა. „ნაღდად ძველ წინასწარმეტყველთა პათოსს ჰზაძავდა!“ შენიშნა მარტორქისთვალეზამ. „ყალბ ალტინებს ამოფარებული სიმულაცია!“ დაიყვირა მეორემ. საყოველთაო სიცილი). მისმა ფიცხმა ჟესტმა მიზანს ვერ მიაღწია. ეს მით უფრო საოცარი ჩანდა, რომ მისი სიტყვა, როდორც ყოველთვის, მძლავრი იყო, ცეცხლს აფრქვევდა. პლენუმის უმრავლესობა დაიბნა. უეცრად ზინოევი წამოდგა და --- არ ვიცი, წაბაძვა იყო თუ მზაკვრობა („ორივე ერთად“, დაიძახა ტახისემეზბიანმა) --- ტროცკის რომ მისი ნამდვილი განზრახვა არ შეემჩნია, დაიყვირა: „მეც გამიშვით გერმანიაში, როგორც შეთქმული!“ ტროცკის სიტყვები თუ ცეცხლს აფრქვევდა, ქლაჩუნა ზინოევისა ქლიავივით რბილი იყო. (საყოველთაო სიცილი). პათოსი ფარსად გადაიქცა. ამაზე სტალინი წამოდგა და მოჩვენებითი მწუხარებით განაცხადა: „როგორ შეუძლია ცენტრალურ კომიტეტს სასწორზე შეაგდოს ორი ძვირფასი ამხანაგის სიცოცხლე?“ (ქურდული ჩაქირქილება). მაგრამ ტროცკი არ ცხრებოდა და მაინც თავისაზე იდგა. მაშინ წამოდგა ერთი ლენინგრაძელი დაღეგარი, კომაროვი, და როყოდ წამოისროლა: „რატომ ქმნის ამხანაგი ტროცკი ამდენ აურზაურს ამ ამბისაგან? თქვენც, პატივცემულო ხელმძღვანელებო, არასწორად იქცევით, რომ ამნაირი წვრილმანის გამო ღელავთ!“ ამას კი აღარ ელოდა ტროცკი; უკვე იქამდე მისულა საქმე, რომ მის მიერ წამოჭრილი საკითხი ვიღაც კომაროვისთვის წვრილმანია? გაცოფებული წამოხტა, ამომშალეთ ამ სპექტაკლის მონაწილეთა სიდიდანო, იყვირა და გადარეული კარს ეცა. (პაუზა). თქვენ იცით, ტროცკის უყვარს კარი. (გაურკვეველი გაცემა). თქვენ ალბათ გახსოვთ, 1919 წელს, როცა საბჭოეთი უკიდურეს საფრთხეში იმყოფებოდა, რაგარ თეატრალურად მიაძახა კაპიტალისტურ სამყაროს („დიახ“, დაიძახა მაიმუნისმაგვარმა): „ჩვენ მივდივართ, მაგრამ კარს ისე გავიჯახუნებთ, მსოფლიო შეზანზარდება!“ იქნებ იმ ფრაზაზე ფიქრობდა, როცა კარისკენ გაემართა. (სიცილი) ტროცკი ტოვებდა პლენუმს, რომელიც აშკარად დაბნეული ჩანდა: იმ დროს ტროცკი ჯერ კიდევ დიდი კაცი იყო. უხერხული სიჩუმე ჩამოწვა. ისტორიული წამი. ყველა რაღაცას ელოდა, ეტყობა, კარის გაჯახუნებას. ტროცკი ეძგერა კარს, რათა 1919 წლის მუქარა მცირე მასშტაბით მაინც განეხორციელებინა. (სიცილი). მაგრამ დაავიწყდა, რომ პლენუმი კრემლის სატახტო დარბაზში იყო შეკრებილი. ამ დარბაზის კარი ისევე მასიურია, როგორც რომანოვების ყოფილი დინასტია. ტროცკი სახელურს დააცხრა --- მაგრამ ჰოი, საოცრებავ! კარი არც შერხეულა. ტროცკი კარს ჩამოეკიდა, ჩამოგლეჯა დაუპირა --- კარი მედიდური სიდინჯით ამოდრავდა. პლენუმი ხედავდა ჩია კაცს, გამხდარს, გაღეულს, რომელიც ძალ-ღონის დაუზოგავად ცდილობდა, როგორმე ადგილიდან დაეძრა უმოწყალო კარი. ყველამ შეიკავა სიცილი, მხოლოდ ერთმა ჩაიცინა ულვაშებში. (აქ გამოჩნდა სტალინის სილუეტი). ტროცკიმ დარცხვენილმა დატოვა დარბაზი. მის უკან კარის გაჯახუნებას ელოდნენ, მაგრამ... ისტორიისათვის განკუთვნილი ჟესტი ჯიუტ კართან აღესრულა“. (საყოველთაო სიცილი და გამოცოცხლება. ზოგიერთები სიცილისაგან მუცელზე იკიდებდნენ ხელებს).

მთელი ამ მოთხრობის მანძილზე ბრეგაძე ჩუმ-ჩუმად აკვირდებოდა ბერზინს, სურდა დაედგინა, რა შთაბეჭდილებას მოახდენდა მასზე. ბერზინს ბრეგაძის გამომცდელი მზერა არ შეუემჩნევია, მაგრამ იცოდა: სხვა თვალი, ის უხილავი, აქაც ჩასაფრებული იყო. ამიტომ ფრთხილად იქცეოდა. ყოველი სიტყვა ამ მონათხრობისა შხამი იყო მისთვის. ამას ვერც აიტანდა, რომ არ შეემჩნია: მთხრობელი არც სტალინს მიაგებდა განსაკუთრებულ პატივს. ბერზინმა თავი შეიკავა და რისხვა არაფრისმთქმელ ღიმილში ჩამალა. ვერ ეპატიებინა ტროცკისთვის, რომ ამ უკანასკნელმა, როცა სამხედრო კომისარი იყო, ვერ გაბედა სტალინის გაგდება ცენტრალური კომიტეტიდან და ლენინის სიკვდილისთანავე საბჭოეთის საჭის ხელში აღება. ამის მიუხედავად სწამდა ტროცკისა, როგორც დიდი ფორმატის ნამდვილი რევოლუციონერისა, და ყველა ასეთი

დაცინვა აღშფოთებით ავსებდა. ამჯერად რკინისებური მოთმინებით აიტანა ყოველივე და გარეგნული სიმშვიდე შეინარჩუნა. როცა თავისი არაფრისმთქმელი ღიმილი დალატობდა, დაზიანებულ ფეხს ადგილს უნაცვლებდა, თითქოს დაუბრუნებდაო: ამით იგრილებდა სისხლს. ბრეგამე აღაფრთოვანა ასეთმა თავშეკავებამ. როცა დაგვიანებული წევრები მოვიდნენ და სხდომისთვის გაემზადნენ, მაცდური ღიმილით ჰკითხა ბერზინს:

„რას იტყვი, როგორ მოგეწონა?“

„კარგი ანეგდოტი იქნებოდა, ცოტა გრძელი რომ არ იყოს“, — უპასუხა ბერზინმა ცივად.

ბერზინის სახეზე ბრეგამემ წამით რისხვა შეამჩნია; ბერზინმა უმაღვე შენიშნა: ბრეგამე ხარობდა.

სხდომა სწრაფი ტემპით წარიმართა. ყველა საკითხი წინასწარ იყო განსჯილი და შესაბამის ორგანიზაციებთან შეთანხმებული. აქ მხოლოდ ბეჭედის დასმა სჭირდებოდა. რვის ნახევრისთვის რაღაც წრიალი შეიქნა: ყველა გამუდმებით საათზე იყურებოდა. ბოლო საკითხებს თითქმის აღარავინ უსმენდა. იმ დღეს ოპერაში „სამსონ და დალილას“ ასრულებდნენ: ყველას სურდა ეხილა მუხთაროვა დალილას როლში. ეს მუხთაროვა ყაზანელი თათარი იყო, ახალგაზრდობაში კაფემანტანის სუბრეტი. ვიდაცას აღმოეჩინა და ნამდვილ ხელოვნად აღეზარდა. საოცრად მშვენიერი ხმა და კიდევ უფრო მშვენიერი სხეული ჰქონდა. მისი თვალები ჰომეროსის ჰერასავით იყურებოდნენ. მომაჯადოებელი იყო მისი კარმენი: ამაში თანდაყოლილი ბოშური ტემპერამენტი და ხასიათი შველოდა. დალილას როლში თითქმის სრულიად შიშველი გამოდიოდა. მისი სრულყოფილი მშვენიერი ტანი --- პლასტიური და თხელი --- ძუს სუნთქვას აფრქვევდა. თვით ხმაში ეროტიული გრძნობიერება ჟღერდა. იმხანად თბილისში ჰქონდა გასტროლები და თეატრი მუდამ სავსე იყო. პრესა აღფრთოვანებით ასხამდა ხოტბას მის თვითნაზად ტალანტს, თუმცა ბოშური ქცევის, უფრო მეტად კი სიშიშვლის, გამო კიცხავდა. მაგრამ საოცარია: მუდამ გავსებული იყო კომუნისტთა ლოჟები, საიდანაც ხარბად უგდებდნენ ყურს ამ მამაც ქალს.

სხდომის შემდეგ ყველამ თეატრს მიაშურა. გპუ-ს ერთი თანამშრომელი ბერზინს მიუახლოვდა, გვერდზე გაიყვანა და წიგნი გადასცა.

„მე არა ვარ დოსტოევსკის თაყვანისმცემელი და ცუდად მესმის მისი“, უთხრა მან ბერზინს, „ამ წიგნს შენიშვნები აქვს დართული, გთხოვთ შეამოწმოთ“.

ეს იყო დოსტოევსკის რომანი „ემმაკნი“. ბერზინი თეატრში არ წასულა, საჩქაროდ შინისაკენ გაემართა.

ჯულა ანუ დოსტოევსკის კვალდაკვალ

ბერზინი მთელი ღამე კითხულობდა წიგნს და აშიებზე გაკეთებულ შენიშვნებს. ადგილები, რომლებიც მიწას შეეხებოდა, ხაზგასმული იყო. ხეივანი ლეზიადკინა --- მარია ტიმოფეევანა --- ცოტა შეშლილი და ამავე დროს მისტიურად მგრძნობიარე, უყვება შატოვს:

„იმ ხანობას ერთმა ჩვენმა მოხუცმა დედაკაცმა, რომელიც გულთმისანი ვინმე იყო და ჩვენს მონასტერში ცხოვრობდა ცოდვების მოსანანიებლად, საყდრიდან გამოსვლისას ჩამჩურჩულა: „ღვთისმშობელი ვინ არის თუ იციო?“ --- „დიდი დედაა, ადამიანთა ნუგეში-მეთქი“, --- ვუთხარი. ეგრეთა, მითხრა, ღვთისმშობელი დიდი დედაა ამ წუთისოფლისა, ადამიანის დიდი სიხარული და ნუგეშიო. ყოველი ამქვეყნიური ვარამი და ყოველი ამქვეყნიური ცრემლი ჩვენთვის ლხენა არისო. გაალტვე ცრემლით მიწა ნახევარ არშინის სიღრმეზე და მწუხარება ლხენად შეგეცვლებაო, ამიერიდანო, მითხრა, დარდი აღარ შემოგაწვება, ასეა ნაწინასწარმეტყველები“. გულში ჩამრჩა მაშინ ეს სიტყვები. მას აქეთ, ლოცვად რომ დავდგებოდი, მუდამ მიწას ვკოცნიდი, ვკოცნიდი და ვტიროდი. ჰოდა, იცი რას გეტყვი, შატუნი, ამ ცრემლის არ უნდა შეგრცხვეს. კიდევ რომ არაფერი გაწუხებდეს, სიხარული მაინც აგატირებს, შენდა უნებურადა აგატირებს. მართალს გეუბნები. წავიდოდი ხანდახან ხოლმე ტბის პირას: აქეთ ჩვენი მონასტერი იდგა, იქით --- მთა მაღალი, ასეც ერქვა, მთა მაღალიო. ავალ იმ მთაზე, პირს აღმოსავლეთისაკენ ვიზამ, დავემხოზი და ვტირი, ვტირი. არ მახსოვს, რამდენ ხანს ვტირი, არ მახსოვს არაფერი და არ ვიცი არაფერი. ავდგები მერე, უკან მოვიხედავ, მზე ჩადის, დიდი, მცხუნვარე, ლამაზი --- გიყვარს მზის ცქერა, შატუნი? კარგია, ოღონდაც გაღონებს. მოვტრიალდები ისევ აღმოსავლეთისაკენ, მთის ჩრდილი ისარივით მისრიალებს ტბაზე, ვიწრო, გრძელზე გრძელი. ტბაში ერთი ვერესის სიშორეზე კუნძული იდგა და ის კლდიანი კუნძული შუაზე გაკვეთდა ამ ჩრდილს. ჰოდა რა წამს გაკვეთდა, მზეც ჩავიდოდა და უცბად დაბნელდებოდა. მაშინ კი ამიტანდა ნაღველი, მაშინ კი მახსოვრობა დამიბრუნდებოდა. სიბნელისა მეშინია, შატუნი. უფრო კი ჩემი შვილიკოს დარდი მატირებდა...“

ამ ადგილას წვრილი ასოებით მიეწერათ:

„დედამიწის შექმნის დღიდან მსგავსი არაფერი თქმულა დედამიწის შესახებ. მხოლოდ ეს ადგილი გამოისყიდდა ამ რომანის ყველა ნაკლოვანებას. დოსტოვესკი განგებ ირჩევს ნახევრადმემლილ ლებიადკინას ამ სიტყვების წარმოსათქმელად: აქ ტვინი არაფერ შუაშია, სხვა ორგანოა საჭირო --- უმანკო გული. სწორედ ასეთი გული აქვს საბრალო კოჭლ ქალს --- ბავშვური გული, რომელშიც ტანჯული ღმერთი ფეთქავს. ის გრძნობს მიწას, ამ დიდ დედას, გრძნობს მისი მკერდის ბარაქას, მის ნაყოფს. ლანდშაფტისეული აქ სულიერში იჭრება. ამაშია სიხარული და სევდაც, თუმცა ნათლით გარემოსილი. ასეთი გულით უნდა მიწასთან შეხება, რათა იგრძნო მისი სიუხვე. ბავშვის ექსტაზია საჭირო ღვთიურის შესაგრძნობად... ახლა კი? ჯერ კიდევ ფაუსტით დაიწყო მიწიდან ღვთიურის ამოძირკვა. მიწის კოლექტივიზაცია ამ პროცესს ბოლომდე მიიყვანს“.

ხაზგასმული იყო რომანის ყველა ადგილი, რომელიც ღმერთისა და ხალხის კავშირს შეეხებოდა. შატობი ეუბნება სტეპან ტროფიმოვიჩს:

„ვისაც ხალხი არა ჰყავს, იმას არც ღმერთი გააჩნია! ისიც იცოდეთ, ვისაც თავისი ხალხისა არა ესმის რა და ვინც მას მოსწყდება, მყისვე მამულის რწმენასაც დაკარგავს და ათეისტი ან ყველაფერზე გულაყრილი კაცი გახდება“.

ამ წინადადების ქვეშ დიდი ასოებით ეწერა:

“ეს უკვე მოხდა, მერედა როგორ?!”

ანდა სხვა ადგილი. შატოვი ეუბნება სტავროგინს:

“მიზანი კაცობრიობისა, მიზანი ყოველი ერისა, მისი არსებობის მანძილზე არის მარტოოდენ ღმერთის ძიება, დიახ, უთუოდ ღმერთის ძიება და რწმენა მისი, ვითარცა ერთარსებისა, ჭეშმარიტისა. ღმერთი არის სინთეტიკური პიროვნება მთელი ხალხისა, ამ ხალხის არსებობის დასაბამიდან დასასრულამდე“.

ორმაგად იყო ხაზგასმული ისა, რომ ღმერთი ხალხის სინთეტიკური პიროვნებაა. შენიშვნა სავსეა იყო

ირონიითა და ნაღველით:

“ახლა კი ხალხი არათუ თავის ღმერთს არ ეძებს, არამედ საერთოდ ღმერთს კლავს, და არ ესმის, რომ ამ მკვლელობით საკუთარ ყელს იღადრავს”.

სამგზის გაესვათ ხაზი შატოვის სიტყვებისათვის:

“ხალხი ღმერთის სხეულია”.

აშიაზე მინაწერი;

“აქ დოსტოევსკიმ დასავლეთ ევროპის მოაზროვნეებს გაუსწრო”.

წითელი ფანქრით გამოეყოთ ლებიადკინას სიტყვები:

“რუსეთი ბუნების თამაშია, მაგრამ არა გონებისა”.

აშიაზე მინაწერი:

“მე ვიტყვოდი, ქაოსის სუნთქვას მიახლოებული ქვეყანა”.

სტეპან ტროფიმოვიჩი ეუბნება თავის ვაჟს:

“მე წინასწარ ვარ დარწმუნებული ამ იდუმალ პროპაგანდის წარმატებაში, რადგან მთელ მსოფლიოში რუსეთია ის ადგილი, სადაც ყველაფერი შეიძლება მოხდეს, ისე რომ ოდნავი წინააღმდეგობაც არ შეგხვდება”.

აშიაზე მინაწერი:

“წინასწარ მეტყველება უკვე ახდა”.

სტეპან ტროფიმოვიჩი აგრძელებს:

სტეპან ტროფიმოვიჩი აგრძელებს:

“ფორმას თუ არ მივაქცევთ ყურადღებას, ყველაზე მეტად იმით იგებენ, რომ გაუგონარი სიმამაცით სახეში უყურებენ სიმართლეს. ეს უნარი – პირდაპირ შეხედო თვალეში სიმართლეს – მხოლოდ და მხოლოდ რუს ხალხს აქვს. არა, ევროპაში ასე ჯერ არ გამამაცებულან: იქ ჯერ კიდევ არსებობს რაღაც, რასაც ნამდვილად შეიძლება დაეყრდნო. რასაც ვხედავ და რამდენადაც შემიძლია ვიმსჯელო, რუსული რევოლუციური იდეის საფუძველი ღირსების უარყოფაა. მე მომწონს, რომ ამას ასე უშიშრად და გულადად გამოხატავენ. არა, ევროპაში ეს ჯერ არ ესმით, ჩვენში კი სწორედ იმ იდეას აიტაცებენ. რუსი ადამიანისათვის ღირსება ზედმეტი ტვირთია. ის მუდამ ტვირთი იყო მთელი მისი ისტორიის მანძილზე. მისი აყოლება ყველაზე ადვილად “უღირსობის უფლების” საჯაროდ გადაცემით შეიძლება”.

როცა ატომი იშლება

თამაზი იტანჯებოდა. ისეთ სულიერ მდგომარეობაში ქალაქის ვიწრობებს გაურბოდ ხოლმე. ცდილობდა ბუნების წიაღში ცოტა ხნით მაინც გათავისუფლებულიყო ქალაქის ტვირთისგან, სადაც მხოლოდ ნიღბებს ხვდებოდა. ასეთი ცდა სხვა დროს მუდამ გამარჯვებით თავდებოდა. დღეს კი ისე იყო, თითქოს მოძრაობის უნარიც დაეკარგა; ტახტზე იწვა და წამოდგომა არ უნდოდა. ჭერა არ შეეძლო. დაღაც წიგნი აიღო; მხოლოდ მეოცე გვერდზე შეამჩნია, რომ გონებით სხვაგან იყო. წიგნი გვერდზე გადადო. ჩხოვრება მწარე იყო, უხალისო. თანდათან გაუფერულება, დაქნობა თუ დაჟანგება – ეს იყო სიცოცხლის ხვედრი. უეცრად დაკაკუნება მოესმა. ადგა, კარი გააღო. პეტროვი შემოვიდა. ეს პეტროვი პარიზში ნახა ომისწინა წლებში. შოციალისტ-რევოლუციონერების მემარცხენე ფრთას ეკუთვნოდა. გულკეთილი ფუნჩულა

რუსული სახიდან ცბიერი მონგოლური თვალები იმზირებიდნენ. რბილი ნაბიჯები, ნაზი არსება, მოკრძალებული სიტყვები, მუდმივ თანდათან გაუფერულება, დაჭკნობა თუ დაჟანგება _ ეს იყო სიცილიმილი და უხმო მოალერსე ხელები _ ეს იყო მთელი პეტროვი. ოღონდ ხანდახან, ძალზე იშვიათად, მის სახეს რაღაც რისხვისა თუ სუსხის მაგვარი გადაურბენდა. ორი დღის წინ შეხვდა ქუჩაში თამაზს. თამაზმა ვერ გაიხსენა, მთლად გამოცვლილიყო. პეტროვმა კი მყისვე იცნო. მოსკოვში მუშაობდა საგარეო ვაჭრობის კომისარიატში და თბილისში, როგორც თვითონ თქვა, გასაკუთრებული მისიით იყო მოვლინებული. თამაზი გაახარა ამ შეხვედრამ, თუმცა შეუმცდარი ალღო სიფრთხილისკენ მოუწოდებდა. მისი გონება სხვანაირად სჯიდა. ადამიანები რომ თვრამეტ წელს არ ნახავენ ერთმანეთს, მათ ურთიერთობებიც იცვლება. თითოეული ადრიანულ გულითადობას ელის და ხედავს, რომ ის აღარსადაა. ეს ორივემ შეამჩნია; მაგარ პეტროვი მიჩვეული იყო ასეთებს და დიდად არ შეწუხებულა. პარიზში პეტროვს თავისუფლად მოაზროვნებს მიაკუთვნებდნენ. თამაზთან საუბარში გამოჩნდა, რომ ახლაც არაფერსში ჩამორჩებოდა ევროპულ კულტურას. მთელი დღე ერთად გაატარეს. მასთან საუბარი თამაზისთვის ინტელექტუალური სიხარული იყო. თუცა რაღაც ანტიპათიას ვერფრით ძლევდა თავის თავში. პეტროვი მრავალ პრობლემას ეხებოდა, მუდამ რევოლუციასთან კავშირში. თამაზს ბაქოსთან მომხდარი ეპიზოდი ახსოვდა და უფრო გულდია იყო პეტროვთან. რევოლუციას არ უარყოფდა, პირიქით, თანამედროვე სამყაროს გარდაქმნისათვის აუცილებლადაც კი მიაჩნდა. მაგრამ რომ არ უარყოფდა, ეს არ ნიშნავდა, რომ ეთანხმებოდა; ყოველ შემთხვევაში, მის დასაცავად არ გამოდიოდა. თამაზი შეეცადა თავი აერიდებინა საბოლოო განაჩენისათვის და ძალზე მარჯვედ შეატრიალ საუბარი. ეს თავშეკავებულობა პეტროვისთვის საცნაური არ უნდა გამხდარიყო; მის დასაფარავად თამაზმა ხერხს მიმართა: გულუბრყვილოდ აჩვენა თავი, თითქოს არ ესმოდა აღმრული საკითხები. პეტროვი მიხვდა. ფარული ორთაბრძოლა გაჩაღდა. დღეს ბრძოლა გრძელდებოდა.

რა აღარ ახსენა პეტროვმა? რუდოლფ შტაინერი და მისი სკოლა, ფროიდი და მთელი ფსიქოანალიზი, იუნგი, ლეოპოლდ ციგლერი, ჰერმან კაიზერლინგი, მარტინ ბუბერის და ოსკარ გოლდბერგის შეხედულებები ებრაელობაზე, ბახოფენის გაცოცხლება ლუდვიგ კლაგესის მიერ, ლეო ფრობენიუსი და ატლანტის კულტურის აღმოჩენა აფრიკის ვალერი, ორტეგა ი გასეტი, უნამუნო _ ყოველივე ამაში და კიდევ უფრო მეტში პეტროვი კარგად ერკვეოდა. თამაზი ყურადღებით უსმენდა. მსოფლიო ომისა და რევოლუციის შემდეგ იშვიათადლა სმენია ფილოსოფიური და ლიტერატურული სიახლეები თავის ევროპულ მეგობართაგან.

„თუ გნებავთ, შემძლია სხვადასხვა წიგნები გათხოვოთ“, უთხრა პეტროვმა.

თამაზს სახეზე უეცარი გაკვირვება გამოეხატა. პეტროვი, მყისვე მიხვდა: რაში სჭირდება ეს წიგნები მას, ვინც მხოლოდ შემთხვევით და მცირე ხნით მოავლენ თბილისში?

პეტროვმა, რომელმაც შეამჩნია მისი გაკვირვება, აუხსნა: „თქვენ იცით, მოსკოვიდან თბილისამდე თითქმის სამი დღე-ღამეა საჭირო, ამდენივე აქედან მოსკოვამდე. ლოგორმე ხომ უნდა გაიყვანო დრო. ამიტომ წიგნები დამაქვს ხოლმე თან. უცხოურ წიგნებს საგარეო ვაჭრობის კომისარიატიდან ვიღებ. ოთხ-ხუთ წიგნს მაინც ვნთქავ მოგზაურობაში. იცით, მოგზაურობისას წიგნს სხვანაირი ხიბლი და განსაკუთრებული გემო აქვს“.

სიკვდილის ხახა

გპს –ს ზედა სართულზედ საოპერაციო დარბაზის სიჩუმე და სისუფთავე. აქ ჩურჩული ცვლიდა სიტყვას,

მოდრაობას – პაუზა. თვალი სხვა თვალს გაურბოდა, განზე ან დაბლა იყურებოდა. ჰაერში და წის ს და სისხლის სუნი ტრიალებდა უეცრად დაკაკუნება მოესმა. ადგა, კარი გააღო. პეტროვი შემოვიდა. ეს პეტროვი პარიზში ნახა ომისწინა წლებში. შოციალისტ_რევოლუციონერების მემარცხენე ფრთას ეკუთვნოდა. გულკეთილი ფუნჩულა რუსული სახიდან ცბიერი მონგოლური თვალები იმზირებიდნენ. რბილი ნაბიჯები, ნაზი არსება, მოკრძალებული სიტყვები, მუდმივ თანდათან გაუფერულება, დაჭკნობა თუ დაჟანგება _ ეს იყო სიცი ღიმილი და უხმო მოალერსე ხელები _ ეს იყო მთელი პეტროვი. ოღონდ ხანდახან, ძალზე იშვიათად, მის სახეს რაღაც რისხვისა თუ სუსხის მაგვარი გადაურბენდა. ორი დღის წინ შეხვდა ქუჩაში თამაზს. თამაზმა ვერ გაიხსენა, მთლად გამოცვლილიყო. პეტროვმა კი მყისვე იცნო. მოსკოვში მუშაობდა საგარეო ვაჭრობის კომისარიატში და თბილისში, როგორც თვითონ თქვა, გასაკუთრებული მისიით იყო მოვლინებული. თამაზი გაახარა ამ შეხვედრამ, თუმცა შეუმცდარი ალღო სიფრთხილისკენ მოუწოდებდა. მისი გონება სხვანაირად სჯიდა. ადამიანები რომ თვრამეტ წელს არ ნახავენ ერთმანეთს, მათ ურთიერთობებიც იცვლება. თითოეული ადრიანულ გულითადობას ელის და ხედავს, რომ ის აღარსადაა. ეს ორივემ შეამჩნია; მაგარ პეტროვი მიჩვეული იყო ასეთებს და დიდად არ შეწუხებულა. პარიზში პეტროვს თავისუფლად მოაზროვნეებს მიაკუთვნებდნენ. თამაზთან საუბარში გამოჩნდა, რომ ახლაც არაფერსში ჩამორჩებოდა ევროპულ კულტურას. მთელი დღე ერთად გაატარეს. მასთან საუბარი თამაზისთვის ინტელექტუალური სიხარული იყო. თუცა რაღაც ანტიპათიას ვერფრით ძლევდა თავის თავში. პეტროვი მრავალ პრობლემას ეხებოდა, მუდამ რევოლუციასთან კავშირში. თამაზს ბაქოსთან მომხდარი ეპიზოდი ახსოვდა და უფრო გულღია იყო პეტროვთან. რევოლუციას არ უარყოფდა, პირიქით, თანამედროვე სამყაროს გარდაქმნისათვის აუცილებლადაც კი მიაჩნდა. მაგარმ რომ არ უარყოფდა, ეს არ ნიშნავდა, რომ ეთანხმებოდა; ყოველ შემთხვევაში, მის დასაცავად არ გამოდიოდა. თამაზი შეეცადა თავი აერიდებინა საბოლოო განაჩენისათვის და ძალზე მარჯვედ შეატრიალ საუბარი. ეს თავშეკავებულობა პეტროვისთვის საცნაური არ უნდა გამხდარიყო; მის დასაფარავად თამაზმა ხერხს მიმართა: გულუბრყვილოდ აჩვენა თავი, თითქოს არ ესმოდა ადრული საკითხები. პეტროვი მიხვდა. ფარული ორთაბრძოლა გაჩაღდა. დღეს ბრძოლა გრძელდებოდა.

რა აღარ ახსენა პეტროვმა? რუდოლფ შტაინერი და მისი სკოლა, ფროიდი და მთელი ფსიქოანალიზი, იუნგი, ლეოპოლდ ციგლერი, ჰერმან კაიზერლინგი, მარტინ ბუბერის და ოსკარ გოლდბერგის შეხედულებები ებრაელობაზე, ბახოფენის გაცოცხლება ლუდვიგ კლაგესის მიერ, ლეო ფრობენიუსი და ატლანტის კულტურის აღმოჩენა აფრიკის ვალერი, ორტეგა ი გასეტი, უნამუნო _ ყოველივე ამაში და კიდევ უფრო მეტში პეტროვი კარგად ერკვეოდა. თამაზი ყურადღებით უსმენდა. მსოფლიო ომისა და რევოლუციის შემდეგ იშვიათადლა სმენია ფილოსოფიური და ლიტერატურული სიახლეები თავის ევროპულ მეგობართაგან.

„თუ გნებავთ, შემძლია სხვადასხვა წიგნები გათხოვოთ“, უთხრა პეტროვმა.

თამაზს სახეზე უეცარი გაკვირვება გამოეხატა. პეტროვი, მყისვე მიხვდა: რაში სჭირდება ეს წიგნები მას, ვინც მხოლოდ შემთხვევით და მცირე ხნით მოავლენ თბილისში? პეტროვმა, რომლემაც შეამჩნია მისი გაკვირვება, აუხსნა: „თქვენ იცით, მოსკოვიდან თბილისამდე თითქმის სამი დღე-ღამეა საჭირო, ამდენივე აქედან მოსკოვამდე. ღოგორმე ხომ უნდა გაიყვანო დრო. ამიტომ წიგნები დამაქვს ხოლმე თან. უცხოურ წიგნებს საგარეო ვაჭრობის კომისარიატიდან ვიღებ. ოთხ-ხუთ წიგნს მაინც ვნთქავ მოგზაურობაში. იცით, მოგზაურობისას წიგნს სხვანაირი ხიბლი და განსაკუთრებული გემო აქვს“.

ნატა ქობულეთში ისვენებდა

მთვრალი ზღვა ღელავდა. ქალის ყურთასმენას ტალღების ხმაური კვეთდა-მშვიდი და მძლავრი. უტკბესი ვნებისგან განთავისუფლებული, მძიმედ და დუნედ გაშხლართულიყო უსხეულო ბრმა საფრთხობელა. ქალი დაიხარა. ფრტხილად აიღო თეთრი ნიჟარა, ნაზად მიიღო მარცხენა ყურზე: ნიჟარაში ტალღების ათასწლოვანი ხმაური ჩარჩენილიყო. მოჯადოებული ჩუმად იდგა ქალი, ნადირივიტ განაბული. თვალები ლურჯად ჩამუქებოდა. ჯერ გამოუცდელი კრძალვით მიუახლოვდა ზღვას, მიბნედილი მხერა რბილად მოავლო წყლის ზურმუხტისფერ შრეებს. უკვე რამდენჯერ გაუსინჯავთ მის ტიტველ ტანს ლურჯი ჩქერები, ყოველ ჯერზე წყლის ათასობით მბრწყინავი თვალი ასხდებოდა კანზე ყოველ თვალშიბნელი უძირო წიაღი ირეკლებოდა. ქალმა ბუნდოვნად იგრძნო სულიერი ნათესაობა ზგვასტან, თითქოს მარადიული ტალღის ნაწილი ყოფილიყო, ოდესღაც მის წიაღში მოწყვეტილი. ქალს საკუთარი ნება დაჰკარგვოდა; ყველა სურვილი, მასში ჩასახული, სხვისი ეგონა, მაგრამ უსასრულოდ ტკბილი ეს სხვა. ნახევრად დახუჭულ თვალებზე მუხის მძიმე ფოთოლიოვით გამაბრუებულად ევინა სიმშვიდე, ტერფები ცხელ კენჭებს ეხებოდა, მოგორებული ტალღების ხარბი ბაგეები მის ნატიფ შიშველ წვივებს კოცნიდა. ქალმა თავი დახარა მზე ვნებით იწვოდა. ქალი დარეტიანდა უცნაურად: თითქოს მარადიული ტალღის ღვთიური რიტმის გარდა სხვა არაფერი სცნობოდა ამ ქვეყნად.

მკრთალი ნაკვალევი

თამაზი კიდევ რამოდენიმეჯერ დაკითხეს. ამასობაში გამომძიებელი შეუცვალეს, უფრო მტკიცე და გამოცდილი დაუნიშნეს, ვერც ამან იპოვა რაიმე კავშირი თაქმასა და მოსკოველ ავტორს შორის

კომიტეტის რამდენიმე წევრი უკვე მოსულიყო, ქართველები, რუსები, სომხები, აზერბაიჯანელები, ებრაელები. ჩაის სმა არ წყდებოდა, საფეროფლეები ნამწვავებით ივსებოდა, ბოლო სქელი ღრუბლებივით ჩამოსწოლოდაკრებას. იყო ერთი ხორხოცი და მხიარულება. ამ ადნიანების ეროვნული დანაწილება უაზრობა იყო. მხოლოდ თითოთოროლასდა თუ შერჩენოდა შინაგანი კავშირი საკუთარ ხალხთან. ისინი ადამიანის სრულიად ახალ ტიპს წარმოადგენდნენ. ერთს თვალები ისე შორიშორ ჰქონდა განლაგებული, მეზობლის დანახვა ქათამივით გვერდიდან შეეძლო. მეორეს დიდი დასიებული სახიდან მარტორქის პატარა გამჭოლი თვალები იმზირებოდნენ. მესამის მხერა მძორივით ფოსფორისებურად ანათებდა. ერთ ჯგუფში მსხვერპლის მოლოდინში ჩასაფრებული, გამმაგებული მგლის დამშეული ხახა მოჩანდა; კაცი ყურებსაც კი ამოდრავებდა. მეორე მის გვერდით ტახის ეშვებს აჩენდა. კუთხეში ერთი აყლაყუდა საბალახოდ გაშვებული ცხენივით ჭიხვინებდა. ერთ მაგიდასთან კუპრივით შავი კაცი იჯდა ჭიანი კბილებით- ციებიან მაიმუნს ჰგავდა; გრძელი, წაწვეტებული თითებით თავგამოდებით ქექავდა ქარალდებს – როგორც მაიმუნი ტილებს. თითოეულმა იცოდა მეორის სუსტი მხარეები და იდუმალი აზრები, მაგრამ არავინ არაფერს იმჩნევდა და ყველა ორაზროვნად იღიმებოდა. ჩანთები საჭირო ან უფრო მეტად არასაჭირო ქაღალდებით გაეტენათ, მხიარულად მასლაათობდნენ, ბევრს იცინოდნენ, ცხარედ კამათობდნენ. სტალინი აქ მხოლოდ პორტრეტით როდი იყო წარმოდგენილი, ის ამ ხალხის უხილავი დვრიტა იყო. შეკრებილნი დანარჩენ წევრებს ელოდებოდნენ და დრო ანეკდოტებით გაჰყავდათ, რომელტა მოყოლით ლგპუ-ს ერთ თანამშრომელს განსაკუთრები გაეთქვა სახელი. ძერჟინსკი ეპიკურ ჟანრს მისდევდა, მენჟინსკიმ – მისმა მემკვიდრემ-ლირიკა არჩია, ამას კი პოეზია ანეკდოტებზე გაეცვალა. “ის როგორ იყო, საბჭოეთში ყველაზე კარგად ვინ არისო?” ჰკითხა ერთ-ერთმა. “გორკი სორენტოში”, უპასუხა მან. საყოველთაო სიცილი. ამ ანეკდოტს სხვები მიჰყვა, უფრო მარლიანნი. დაგვიანებულნი კვლავ არ ჩანდნენ. ხუმრობა და სიცილი გრძელდებოდა.

ბერზინი ძლივს ერეოდა თავს. გუნებასი კვლავ სხდომებს წყევლიდა. ასეა მთელს საბჭოეთში, ფიქრობდა ის, ყოველი პასუხისმგებელი კომუნისტი მრავალი ორგანიზაციის წევრია, ხშირად სხდომები ერთდროულად მიმდინარეობს და ყველგან დაგვიანებულთ უცდიან, ნუთუ მართლა შეუძლებელია ყველაფრის წინასწარ გათვალისწინება? ამას რომ ეკითხებოდა თავს, იქვე დაუძლეველ დაბრკოლებას აწყდებოდათით: როგორც პარტიული, ისე სახელმწიფო ორგანიზაციები უმთავრესად ყოველგვარი მომზადების გარეშე მუშაობდნენ – ამას მოითხოვდა ახალი ცხოვრების გამალეხული ფუსფუსი. ბერზინი მდუმარედ იჯდა. ანეკდოტებმა წრე შეკრა. ყოველ ათ წუთში მოჰქონდათ ჩაი, საფერფლეებში ფერფლი და ნახევრადმოწეული სიგარეტები აღარ ეტეოდა, თავს ზემოთ კვამლი კიდევ უფრო შესქელდა. ნიკო ბრეგაძეც აქ იყო. შიგადაშიგ ქურდულად ათვალისწინებდა ბერზინს: დიდად არ ეხატებოდა გულზე ეს ყოფილი ტროცკისტი. იქნებ ფარულად ახლაც ტროცკისტია? ფიქრობდა ხოლმე თავისთვის. წევრების ნახევარი ისევ აკლდა. უეცრად ბრეგაძემ ტრუმინს გადასძახა: „ის როგორ იყო, ტროცკიმ რომ კარი გაიხურა?“

ყველამ ყურები ცქვიტა. ტრუმინს ანეკდოტების ოსტატის სახელი არ ჰქონდა, მაგრამ სასაცილო ამბები კი უყვარდა. კომუნისტად მხოლოდ 1920 წლის ბოლოს მოექცა, მანამდე სოციალურ – რევოლუციონერებს ეკუთვნოდა. პარტიაში საკუთარ კაცად არ თვლიდნენ, მაგრამ აფასებდნენ მის განათლებულობას, გამოცდილებას, ენერგიას. კომუნისტი, ჩანს, მხოლოდ იმიტომ მიეღო, რომ მის ქვეყანას, სომხეთს, იმ დროს თურქეთი ემუქრებოდა და ხსნა მართო საბჭოებს შეეძლოთ. მომდევნო წლებს შინაგანად არ შეუცვლიად, ლიბერალად დარჩა და საქმის კაცს უფრო ჰგავდა, ვიდრეპარტიისას. ყველას ახსოვდა მისი მონათხრობების შეუდარებელი იუმორი და, როცა ტროცკის გვარი გაიგონეს, ერთხმად ყიჟინით სთხოვს ეამბნა. ბევრმა არც იცოდა ეს ისტორია. ბეზინი, მოქუფული, მდუმარედ იჯდა. ტრუმინამა დიდი წყლიანი თვალეებით გაიცინა და დაიყო:

„1923 წელი იყო. ძალაუფლება ტრიუმვირატს ეპყრა: სტალინს, კამნევის, ზინოვიევის. ლენინი, ავადმყოფი, იწვა; ტროცკი განზე იდგა – სამხედრო რევოლუციურ საბჭოს ხელმძღვანელობდა. ბონაპარდის აჩრდილი არ ამინებდა, მაგრამ ლენინის ავადმყოფობა მის მდგომარეობას ძალზე ამძიმებდა. ტრიუმვირატმა გადაწყვიტა ცენტრალური კომიტეტის რამდენიმე წევრი შეეყვანა სამხედრო საბჭოში, მათ შორის, რა თქმა უნდა, სტალინიც. („რა თქმა უნდა“ ისე წარმოითქვა, ეჭვი არ იყო: პროექტის ავტორი თვითონ სტალინი უნდა ყოფილიყო). შემოდგომაზე პლენუმის სხდომა გაიმართა. ხსენებული საკითხი ფრთხილად დააყენეს. სტალინი ჩუმად იჯდა. (ყველას ღიმილმა გადაურბინა სახეზე). ტროცკიმ მყისვე იგრძნო: საქმე მისი კომპეტენციის შეზღუდვას ეხებოდა. წამოენთო, განრისხდა, სიდინჯე დაკარგა და თავი ველარ შეიკავა. შემოთავაზებული წინადადება უნდობლობის ნიშნად მიიმჩნია, ჩვეული პათოსით მიმართა კრებას: „გამათავისუფლეთ თანამდებობიდან და გამიშვით გერმანიაში რევოლუციის რიგით ჯარისკაცად!“ (პაუზა. „ნაღდად ძველ წინასწარმეტყველთა პათოსს ჰბამავდა!“ შენიშნა მარტორქისთვალეებამ. „ყალბ ალტინებს ამოფარებული სიმულაცია!“ დაიყვირა მეორემ. საყოველთაო სიცილი). მისმა ფიცხმა შესტმა მიზანს ვერ მიაღწია. ეს მით უფრო საოცარი ჩანდა, რომ მისი სიტყვა, როდორც ყოველთვის, მძლავრი იყო, ცეცხლს აფრქვევდა. პლენუმის უმრავლესობა დაიბნა. უეცრად ზინოვიევი წამოდგა და --- არ ვიცი, წაბამვა იყო თუ მზაკვრობა („ორივე ერთად“, დაიძახა ტახისეშვიანიმა) --- ტროცკის რომ მისი ნამდვილი განზრახვა არ შეემჩნია, დაიყვირა: „მეც გამიშვით გერმანიაში, როგორც შეთქმული!“ ტროცკის სიტყვები თუ ცეცხლს აფრქვევდა, ქალაჩუნა ზინოვიისა ქლიავივით რბილი იყო. (საყოველთაო სიცილი). პათოსი ფარსად გადაიქცა. ამაზე სტალინი წამოდგა და მოჩვენებითი მწუხარებით განაცხადა: „როგორ შეუძლია ცენტრალურ კომიტეტს სასწორზე შეაგდოს ორი ძვირფასი ამხანაგის სიცოცხლე?“ (ქურდული ჩაქირქილება). მაგრამ ტროცკი არ ცხრებოდა და მაინც თავისაზე იდგა. მაშინ წამოდგა ერთი

ლენინგრადელი დალეგარი, კომაროვი, და როყოდ წამოისროლა: „რატომ ქმნის ამხანაგი ტროცკი ამდენ აურზაურს ამ ამბისაგან? თქვენც, პატივცემულო ხელმძღვანელებო, არასწორად იქცევით, რომ ამნაირი წვრილმანის გამო ღელავთ!“ ამას კი აღარ ელოდა ტროცკი; უკვე იქამდე მისულა საქმე, რომ მის მიერ წამოჭრილი საკითხი ვიღაც კომაროვისთვის წვრილმანია? გაცოფებული წამოხტა, ამომშალეთ ამ სპექტაკლის მონაწილეთა სიდიდანო, იყვირა და გადარეული კარს ეცა. (პაუზა). თქვენ იცით, ტროცკის უყვარს კარი. (გაურკვეველი გაცემა). თქვენ აღბათ გახსოვთ, 1919 წელს, როცა საბჭოეთი უკიდურეს საფრთხეში იმყოფებოდა, რაგარ თეატრალურად მიაძახა კაპიტალისტურ სამყაროს („დიახ“, დაიძახა მაიმუნისმაგვარმა): „ჩვენ მივდივართ, მაგრამ კარს ისე გავიჯახუნებთ, მსოფლიო შეზანზარდება!“ იქნებ იმ ფრაზაზე ფიქრობდა, როცა კარისკენ გაემართა. (სიცილი) ტროცკი ტოვებდა პლენუმს, რომელიც აშკარად დაბნეული ჩანდა: იმ დროს ტროცკი ჯერ კიდევ დიდი კაცი იყო. უხერხული სიჩუმე ჩამოწვა. ისტორიული წამი. ყველა რაღაცას ელოდა, ეტყობა, კარის გაჯახუნებას. ტროცკი ეძგერა კარს, რათა 1919 წლის მუქარა მცირე მასშტაბით მაინც განეხორციელებინა. (სიცილი). მაგრამ დაავიწყდა, რომ პლენუმში კრემლის სატახტო დარბაზში იყო შეკრებილი. ამ დარბაზის კარი ისევე მასიურია, როგორც რომანოვების ყოფილი დინასტია. ტროცკი სახელურს დააცხრა --- მაგრამ ჰოი, საოცრებავ! კარი არც შერხეულა. ტროცკი კარს ჩამოეკიდა, ჩამოგლეჯა დაუპირა --- კარი მედიდური სიდიდით ამოდრავდა. პლენუმში ხედავდა ჩია კაცს, გამხდარს, გალეულს, რომელიც ძალ-ღონის დაუზოგავად ცდილობდა, როგორმე ადგილიდან დაეძრა უმოწყალო კარი. ყველამ შეიკავა სიცილი, მხოლოდ ერთმა ჩაიცინა ულვაშებში. (აქ გამოჩნდა სტალინის სილუეტი). ტროცკიმ დარცხვენილმა დატოვა დარბაზი. მის უკან კარის გაჯახუნებას ელოდნენ, მაგრამ... ისტორიისათვის განკუთვნილი ჟესტი ჯიუტ კართან აღესრულა“. (საყოველთაო სიცილი და გამოცოცხლება. ზოგიერთები სიცილისაგან მუცელზე იკიდებდნენ ხელებს).

მთელი ამ მოთხრობის მანძილზე ბრეგაძე ჩუმ-ჩუმად აკვირდებოდა ბერზინს, სურდა დაედგინა, რა შთაბეჭდილებას მოახდენდა მასზე. ბერზინს ბრეგაძის გამომცდელი მზერა არ შეუმჩნევია, მაგრამ იცოდა: სხვა თვალი, ის უხილავი, აქაც ჩასაფრებული იყო. ამიტომ ფრთხილად იქცეოდა. ყოველი სიტყვა ამ მონათხრობისა შხამი იყო მისთვის. ამას ვერც აიტანდა, რომ არ შეემჩნია: მოთხრობელი არც სტალინს მიაგებდა განსაკუთრებულ პატივს. ბერზინმა თავი შეიკავა და რისხვა არაფრისმთქმელ ღიმილში ჩამალა. ვერ ეპატიებინა ტროცკისთვის, რომ ამ უკანასკნელმა, როცა სამხედრო კომისარი იყო, ვერ გაბედა სტალინის გაგდება ცენტრალური კომიტეტიდან და ლენინის სიკვდილისთანავე საბჭოეთის საჭის ხელში აღება. ამის მიუხედავად სწამდა ტროცკისა, როგორც დიდი ფორმატის ნამდვილი რევოლუციონერისა, და ყველა ასეთი დაცინვა აღშფოთებით ავსებდა. ამჯერად რკინისებური მოთმინებით აიტანა ყოველივე და გარეგნული სიმშვიდე შეინარჩუნა. როცა თავისი არაფრისმთქმელი ღიმილი ღალატობდა, დაზიანებულ ფეხს ადგილს უნაცვლებდა, თითქოს დაუბრუნებდა: ამით იგრილებდა სისხლს. ბრეგაძე აღაფრთოვანა ასეთმა თავშეკავებამ. როცა დაგვიანებული წევრები მოვიდნენ და სხდომისთვის გაემზადნენ, მაცდური ღიმილით ჰკითხა ბერზინს:

„რას იტყვი, როგორ მოგეწონა?“

„კარგი ანეგდოტი იქნებოდა, ცოტა გრძელი რომ არ იყოს“, __უპასუხა ბერზინმა ცივად.

ბერზინის სახეზე ბრეგაძემ წამით რისხვა შეამჩნია; ბერზინმა უმაღვე შენიშნა: ბრეგაძე ხარობდა.

სხდომა სწრაფი ტემპით წარიმართა. ყველა საკითხი წინასწარ იყო განსჯილი და შესაბამის ორგანიზაციებთან შეთანხმებული. აქ მხოლოდ ბეჭედის დასმა სჭირდებოდა. რვის ნახევრისთვის რაღაც

წრიალი შეიქმნა: ყველა გამუდმებით საათზე იყურებოდა. ბოლო საკითხებს თითქმის აღარავინ უსმენდა. იმ დღეს ოპერაში „სამსონ და დალილას“ ასრულებდნენ: ყველას სურდა ეხილა მუხთაროვა დალილას როლში. ეს მუხთაროვა ყაზანელი თათარი იყო, ახალგაზრდობაში კაფემანტანის სუბრეტი. ვიდაცას აღმოეჩინა და ნამდვილ ხელოვნად აღეზარდა. საოცრად მშვენიერი ხმა და კიდევ უფრო მშვენიერი სხეული ჰქონდა. მისი თვალები ჰომეროსის ჰერასავით იყურებოდნენ. მომაჯადოებელი იყო მისი კარმენი: ამაში თანდაყოლილი ბოშური ტემპერამენტი და ხასიათი შველოდა. დალილას როლში თითქმის სრულიად შიშველი გამოდიოდა. მისი სრულყოფილი მშვენიერი ტანი --- პლასტიური და თხელი --- ძუს სუნთქვას აფრქვევდა. თვით ხმაში ეროტიული გრძნობიერება ჟღერდა. იმხანად თბილისში ჰქონდა გასტროლები და თეატრი მუდამ სავსე იყო. პრესა აღფრთოვანებით ასხამდა ხოტბას მის თვითნაზად ტალანტს, თუმცა ბოშური ქცევის, უფრო მეტად კი სიშიშვლის, გამო კიცხავდა. მაგრამ საოცარია: მუდამ გავსებული იყო კომუნისტთა ლოჟები, საიდანაც ხარბად უგდებდნენ ყურს ამ მამაც ქალს. სხდომის შემდეგ ყველამ თეატრს მიაშურა. გპუ-ს ერთი თანამშრომელი ბერზინს მიუახლოვდა, გვერდზე გაიყვანა და წიგნი გადასცა. „მე არა ვარ დოსტოევსკის თაყვანისმცემელი და ცუდად მესმის მისი“, უთხრა მან ბერზინს, „ამ წიგნს შენიშვნები აქვს დართული, გთხოვთ შეამოწმოთ“. ეს იყო დოსტოევსკის რომანი „ემმაკანი“. ბერზინი თეატრში არ წასულა, საჩქაროდ შინისაკენ გაემართა.

ემმაკეული

საბჭოეთის მდგომარეობა დრითი დღე უარესდებოდა. გლეხი ყურს აღარ უგდებდა კომუნისტურ პროგრამას. პარტიის დადგენილებები ვერ იმორჩილებდნენ მიწას. რევოლუცია საფრთხეში იყო. ათასობით გეგმას ადგენდნენ, არც ერთი არ ამართლებდა მოლოდინს, რადგან ირაციონალურს არ ითვალისწინებდა. ბერზინის მახვილ ანალიზს არ გამოჰპარვია: სასწორზე მხოლოდ სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია კი არა, მტელი რევოლუციის ბედ-იღბალი იყო შეგდებული. არსებობდა ერთი კაცი, სტალინი რომელსაც შეეძლო საჭე სემოეტრიალებინა, ზუსტად ისევე, როგორც ტავის დროზე მოიქცა ლენინი, როცაახალი ეკონომიკური პოლიტიკა სემოირო; მაგრამ სტალინი ისვიატი დაჟინებით მისდევდა ერთხელ დაწასებულ ხაზს. თითქოს უკან დახვევის ან გადახვევის ემინიაო. ბერზინს არასოდეს ჰყვარებია ეს ჯიუტი ქართველი; სიშობდა, რომ ის რევოლუციის ბედიცწერად ქცევას სემლებდა. სტალინიდ გადაყენება, თუნდაც ძალით, უკანასკნელ აუცილებლობასავით დემონურად ცაებეჭდა ტვინში. ძალით გადაყენება? მაგრამ თუ ამ გადაყენებით დაილუპებოდა პარტია? ბერზინს ეს არ აშინებდა. პარტია ზლიერი ორგანიზმია, ფიქრობდა იგი; თუ თავს მოჰკვეთენ ახალ ბელადს შობს. იქნებ სტალინის პირობებზეასი რევოლუციამ ერთედერთი განხორციელება ჰპოვა? არა ეს, მისი ზრით, საერთოდ რევოლუციის შეჩვენების ტოლფასი იქნებოდა. ამას კი ვერ დაეთანხმებოდა ბერზინი, რომელიც მხოლოდ რევოლუციით სუნთქავდა. სტალინის მოშორება, თუნდაც ძალით, ერთადერთი გამოსავალი იყო მისთვის. მაგრამ ვინ იყო ამის შემძლებელი? რომელიმე ჯგუფი ვერაფერს გახდებოდა. რამდენჯერ უცდიათ უკვე ეს გზა? ყოველი გზა მარცხით მთავრდებოდა. ბერზინმა, როგორც გადამდგარმა გპუ-ელმა, კარგად იცოდა: შეთქმულება- ორ კაცსაც რომ მოემზადებინა მხოლოდ, - წინასწარ იყო განწირული; გპუ-ს თვალს ძილშიც ვერ დააღწევდა თავს. ეს განზრახვა რომელიმე დაწინაურებულ კომუნისტს მარტო უნდა განეხორციელებინა. ხელშემწყობი გადამწყვეტ წუთში გამოჩნდებოდა ასეთი იყო ბერზინის ანგარიში. სტალინის მომხრე პარტიიში მეთადეიც არ იყო. მამასადამე, ამ მხრივ დიდი შანსები ექნებოდა გულადს. მაგრამ პარტიის აპარატი? ის, მართალია, სტალინის ხელში იყო,

მაგრამ ერთი სისუსტე ჰქონდა: თუ შეშაფერის მომენტში წააცლიდნენ თავს.ერთიანად დაიმსხვრეოდა. მხოლოდ ერთი დარტყმა იყო საჭირო, გამოზომილი, მტკიცე.ამ დარტყმაში უზუსტესი გაანგარიშება ისტორიის შემოქმედს- ინტუიციას- უნდა შერწყმოდა. წამიერი გამბედაობა იყო საჭირო, ისტორიის სუნთქვის აღმქმელი-მზლავრი სიტყვა, ჯადო-შემახილი... და მმართველობის სადავეების ხელში აღება. მაგრამ სად და როდის მომხდარიყო ეს? რომელიმე კონფერენციაზე ან სხდომაზე.იქ, სტალინი, მართალია უმეტესად თავის მომხრეებს მოუყრიდა თავს, ბერზინი მაინც დარწმუნებული იყო:უმრავლესობას იგივე აწვალედა, რაც მას. თავზე ხელაღებული აკლდათ მხოლოდ. ბერზინი ხედავდა: ნდობა ყველგან გამქრალიყო, მხოლოდ უნდობლობა აერთიანებდა ადამიანებს.ასეთ გარემოში ჩანაფიქრის გამხელა არ შეიძლებოდა.ვინმეს რომ ვინმესთვის სტალინის მოშორების გეგმა გაეზიარებინა, უკანასკნელი პროვოკატორად მიიჩნევიდა პირველს. ამას ნათელმხილველივით გრძნობდა ბერზინი-ეს ყოველივე ზურგსაც კი უმაგრებდა მის გეგმას. თუ ამ უნდობლობის ფესვების ამოგლიჯას ერთი ხელის მოსმით გაბედავდა ვინმე, მასინ უნებლიეთ ყველა ერთი ამოსუნთქვით გააცხადებდა ხვაშიადს. ამ ამოსუნთქვით უნდა ესარგებლა გულადს. ბერზინი ყოველ წვრილმანს ანგარიშობდა: გადამწყვეტ წამს ყველა იფიქრებდა, შეთქმულებაა (განსჯის დრო არავის ექნებოდა), ალბათ ერთი კაცი კი არა, ბევრი მოქმედებენო.წამით ყველა შეკრთებოდა, შემდეგ გაირინდებოდნენ იმის მოლოდინში, თუ ვისკენ გადაიხრებოდა ბედის სასწორი. და თუ შეატყობდნენ, რომ ერთი წამით- თუნდაც წამის მეასედით- ბედი ამბოხებულთა მხარეს გადაიხარა,თითოეული თავისთვის გაიფიქრებდა: გამარჯვება უეჭველია. მაშინ ასეულები მიემხრობოდნენ ამბოხებულთ. მასების ფსიქოლოგიას ბერზინი კარგად იცნობდა. მაგრამ როდის უნდა განხორციელებულიყო ეს გეგმა?ბერზინს მთლად ნათლად არ ჰქონდა წარმოდგენილი. ის თავს ამზადებდა მხოლოდ, შინაგანად ემზადებოდა როგორც წინასწარმეტყველი, რომელიც ღვთის გამოცხადებას მოელის. გრძნობდა: ერთი შეცდომა, სულ პაწაწინა,- და მარცხი გარდაუვალი იქნებოდა. ემზადებოდა და გრძნობდა, დრო თავისით მოვიდოდა. ის მხოლოდ ცეცხლოვანი იარაღი უნდა ყოფილიყო ბედისწერის ჟამს. წინასწარ მოფიქრებული საქმე ხიდან მწიფე ნაყოფის ჩამოვარდნასავით უნდა მომხდარიყო.

ბერზინმა კი სწორედ ამ შემთხვევის შემდეგ ნატასთან სიარულს მოუხშირა, ქალს ვერაფერი გაეგო, საირულს მაინც ვერ უშლიდა: სწამდა, რომ თამაზის მდი ბერზინზე იყო დამოკიდებული.ბერზინი კვლავ მორიდებით და თავშეკავებით იქცეოდა, საზღვარს არ გადასცილებია, თითქოს არაფერი მომხდარიყოს მათ შორის. ნატა დიდად აფასებდა ამას. ერთი თვე გავიდა ისევ აგნმეორდა იგივე სცენა: კაცმა ამჯერადაც სურვილის მოკვლის წინ დატოვა ქალი. ნატა ტახტზე იწვა, კვლავ შერცხვენოილი და პატივყარილი. როცა გონს მოეგო, განრისხებულმა იგრძნო: ველარ მიიღებდა ბერზინს საქმის ვითარების გამოკვლევას ხომ არ შეუდგებოდნენ ერთმანეთში. უეცრად მაგიდაზე ქალაღდის ნაგლეჯი შენისდა. ბერზინის ხელი იყო. წერილი გრძელი არ იყო:” თქვენ მხოლოდ სხვის გამო მეძლევი.ეს არა არის სიყვარული.ამისმიღება არ შემიძლია. თამაზზე ნუ იდარდებთ.” ნატა ზლიერ გაოცდა, თავგზა აებნა, ვერც მას გაუგო რამე, ვერც საკუთეარ თავს. ამ კაცის კეთილსობილება მის ზალას ორმაგად ძრდიდა. ქალის თვალში ბერზინი რაინდს გაუტოლდა- ცივი და პირქუში, მაგრამ მომაჯადოებელი.

სინამდვილეში ბერზინის ამგვარი ქცევის მიზეზი სხვა იყო.მას მხოლოდ რევოლუციისა და რევოლუციური ბრზოლებით მოგვრილა ნეტარებისა სწამდა. ქალსაც მოაქვს ნეტარება, მაგრამ რევოლუციას ვერ შეედრება, ფიქრობდა იგი. ვერც ერთი ქალი ვერ ცააგდებდა ნაპოლეონს ისეთ თავბრუდამხვევ ექსტაზში, როგორც ეგვიპტის ექსპედიცია. მაგრამ ამ ექსტაზისტვის ძლიერი ნებისყოპაა საჭირო.მცხუნვარე რკინას ცივ წყალსი უშვებენ, რათა ხმლის პირი უფრო გამაგრდეს.

ღმერთის ტკივილი

გივი წაიყვანეს

თამაზი საწოლზე იწვა, სახე ბალიშზე ჩაერგო ყველა ორგანო დასდამბლავებოდა, მხოლოდ „დედამიწის შექმნის დღიდან მსგავსი არაფერი თქმულა დედამიწის შესახებ. მხოლოდ ეს ადგილი გამოისყიდდა ამ რომანის ყველა ნაკლოვანებას. დოსტოევსკი განგებ ირჩევს ნახევრადშემლილ ლეზბიანკინას ამ სიტყვების წარმოსათქმელად: აქ ტვინი არაფერ შუაშია, სხვა ორგანოა საჭირო --- უმანკო გული. სწორედ ასეთი გული აქვს საბრალო კოჭლ ქალს --- ბავშვური გული, რომელშიც ტანჯული ღმერთი ფეთქავს. ის გრძნობს მიწას, ამ დიდ დედას, გრძნობს მისი მკერდის ბარაქას, მის ნაყოფს. ლანდშაფტისეული აქ სულიერში იჭრება. ამაშია სიხარული და სევდაც, თუმცა ნათლით გარემოსილი. ასეთი გულით უნდა მიწასთან შეხება, რათა იგრძნო მისი სიუხვე. ბავშვის ექსტაზია საჭირო ღვთიურის შესაგრძნობად... ახლა კი? ჯერ კიდევ ფაუსტით დაიწყო მიწიდან ღვთიურის ამოძიკვა. მიწის კოლექტივიზაცია ამ პროცესს ბოლომდე მიიყვანს“.

ხაზგასმული იყო რომანის ყველა ადგილი, რომელიც ღმერთისა და ხალხის კავშირს შეეხებოდა. შატობი ეუბნება სტეპან ტროფიმოვიჩს:

„ვისაც ხალხი არა ჰყავს, იმას არც ღმერთი გააჩნია! ისიც იცოდეთ, ვისაც თავისი ხალხისა არა ესმის რა და ვინც მას მოსწყდება, მყისვე მამულის რწმენასაც დაკარგავს და ათეისტი ან ყველაფერზე გულაყრილი კაცი გახდება“.

ამ წინადადების ქვეშ დიდი ასოებით ეწერა:

“ეს უკვე მოხდა, მერედა როგორ?!”

ანდა სხვა ადგილი. შატოვი ეუბნება სტავროგინს:

“მიზანი კაცობრიობისა, მიზანი ყოველი ერისა, მისი არსებობის მანძილზე არის მარტოოდენ ღმერთის ძიება, დიახ, უთუოდ ღმერთის ძიება და რწმენა მისი, ვითარცა ერთარსებისა, ჭეშმარიტისა. ღმერთი არის სინთეტიკური პიროვნება მთელი ხალხისა, ამ ხალხის არსებობის დასაბამიდან დასასრულამდე”.

ორმაგად იყო ხაზგასმული ისა, რომ ღმერთი ხალხის სინთეტიკური პიროვნებაა. შენიშვნა სავსეა იყო ირონიითა და ნაღველით:

“ახლა კი ხალხი არათუ თავის ღმერთს არ ეძებს, არამედ საერთოდ ღმერთს კლავს, და არ ესმის, რომ ამ მკვლელობით საკუთარ ყელს იღადრავს”.

სამგზის გაესვათ ხაზი შატოვის სიტყვებისათვის:

“ხალხი ღმერთის სხეულია”.

აშიაზე მინაწერი;

გზა VITA NUOVA-სკენ

თამაზი ისე გამოვიდა გპუ-დან, როგორც ლაზარე სამარიდან. მზეს უცქერდა, სიხარული ეღვრებოდა მთელს სხეულში. მაგრამ დარდსაც ატარებდა გულში, თითქოს რცხვენოდა, რომ სხვები იქ დარჩნენ, თვითონ კი თავისუფალი იყო. ფეხით მიწას ეხებოდა, ნეტარებას განიცდიდა. მაგრამ მიწა გადასხვაფერებულყო, თუ თავად შეიცვალა? ნეტარება სულის სიღრმეში არ ატანდა. შინისკენ გაემართა. პირველად მოახლე გოგონა დაინახა. დერეფანს გვიდა, ცოცხი ხელიდან გაუვარდა და ყვირილით გაექანა მისკენ, მკერდში ჩაიკრა: “

თამაზ, თამაზ!" თამაზს უცნაურა სიხარული დაეუფლა, ალერსიანად გადაუსვა ხელი მხრებზე. ოთახში შევიდა, ყველაფერი თავის ადგილზე დახვდა, ცოტა დამტვერილი. ახლავა შეამჩნია, რომ ყველა ნივთს თავისი საკუთარი სული ჰქონია: ავეჯი ისე გამოიყურებოდა, თითქოს პატრონის დანახვაზე გამოფხიზლდაო. თამაზი ტახტზე ჩამოჯდა, მაგრამ ერთ საათს ძლივს გაჩერდამინ: წამოხტა, ჭიმკრიდან ქუჩაში გავიდა, აჩქარებით გაემურა ლევანის სახლისაკენ. როცა მიუახლოვდა, დაინახა, დაინახა, ამ უბანში ყველაფერი ძაძვებში გახვეულიყო. გოგონამ აცნობა, ლევანის საქმე ცუდად უნდა იყოსო. თამაზს ფერი წაუვიდა.

“აი, მეზობელი, რომელსაც საჭმელი დაჰქონდა ლევანისთვის, იმას ეცოდინება ყველაფერი”, დაუმატა გოგომ. თამაზი ბაღში შევიდა, ის კაცი ნახა და ამბავი გამოჰკითხა. მეზობელმა მოკლედ აცნობა:

“ციხეში საჭმლის მიღებაზე უარს ამბობენ- შიძლება დახვრიტეს!”

თამაზი ხეს მიეყრდნო, გული მისდიოდა. წამით ტკივილმა დაუარა. თვალეზე ცრემლი მოადგა. ამ დროს საიდანდაც ლევანის ძალი ეძგერა, ნატიფი, მაღალფეხება, შავი, ლაპლაპა, მოქნილი დობერმანი. ძალი შეახტა, თათებით მკერდამდე სწვდებოდა. თამაზმა ბავშვივით აიყვანა ძალი. ცხოველი ყეფდა. ყმუოდა, თვალეები დაუწყლიანდა, თათებს მხრებზე უტყაპუნებდა თამაზს. ეს იყო უკიდურესი სიხარული პირუტყვისა. ამან უფრო დააღონა თამაზი, მეზობელსაც ცრემლი ჩაუდგა თვალეებში.

“რა კაცი იყო ლევანი! მზეს ეთამაშებოდა”, რბილად წარმოთქვა.

“ლევანის დედა ხომ არ ჩამოსულა სოფლიდან?” ჰკითხა თამაზმა.

“კი, სამი დღის წინ ჩამოვიდა, აქ იყო”, უპასუხა მეზობელმა, “საბრალოს ჰგონია, რომ ლევანი სპარსეთში გაიქცა”.

თამაზმა ძლივს გადადგა ნაბიჯი. ახლა ნატასთან მიდიოდა, ძალი მიაცილებდა. უკვე მოსალამოვებულებიყო. თამაზმა ზარი დარეკა. კარი გაიღო და ნატა გამოჩნდა. ერთმანეთს გადაეხვივნენ. მხოლოდ ორი სიტყვა გაისმა ყრუდ: “თამაზ!” “ნატა!” ძალი განზე იდგა, ტანი უტრტოდა, ყმუოდა; ნატა ჯერ არ ენახა.

“მე კი გადავრჩი, მაგრამ ლევანი?” ამოიოხრა თამაზმა.

“ვაი, საბრალო! ამბობენ, დახვრიტესო.”

ოთახში შევიდნენ და ტახტზე ჩამოსხდნენ.

თამაზს სურდა გაეგო, რისთვის დახვრიტეს ლევანი.

“ამბობენ, ევროპიდან წარმოგზავნილთან ჰქონდა კავშირიო”, უთხრა ნატამ.

თამაზი დაჭრილივით მოიკრუნჩხა. ნუტუ მის ნათქვამს შეეძლო გადაეწყვიტა ლევანის ბედი? მაგრამ როგორ შეიძლებოდა ვინმეს დახვრეტა უბრალო შეხვედრის გამო?

თამაზი იტანჯებოდა, უფრო დაწვრილებივით გამოკითხა ნატა.

“ჰო, შეთქმული უნდა ყოფილიყო იმ ევროპელთან”, უპასუხა ქალმა.

თამაზის ტვინი აგზნებულად მუშაობდა: ჩანს მისმა ნატქვამმა გამოაშკარავა საიდუმლო კავშირი. ნუტუ შესაძლებელი იყო, რომ ლევანს მისთვის ეს შეთქმულება დაემალა? წამოხტა და აწრიალებული ბოლთის ცემას მოჰყვა ოთახში. ნუტუ მხოლოდ ეს იყო ლევანის დახვრეტის მიზეზი? მაგრამ უეცრად ერთმა აზრმა გაუელვა: იქნებ ლევანი თამაზის განცხადებამდე დახვრიტეს? როგორ ამოისუნთქავდა მაშინ!

“ახლავე დავბრუნდები!” წამოხტა და გავარდა.

ნატა გახევდა. თამაზი კვლავ ლევანის ბინაში მივიდა, ის მეზობელი მოძებნა და გიჟივით ჰკითხა:

“რომელი დღიდან არ იღვეენ საჭმელს?”

“თუ აარ ვცდები, ათი დღე უნდა იყოს”, ჩუმად მიუგო მეზობელმა, თითქოს რაღაცას ანგარიშობდა გონებაში: “ოთხშაბათიდან” დაუმატა მან.

თამაზს ტვინი ეწვოდა. თავისი განცხადების გარდა არაფერზე ფიქრობდა. როდის შედგა ის დაკითხვა? აჰ!

ცამეტი დღის წინ. კვირას. თამაზი უკან დაბრუნდა სულის სიღრმემდე შეძრული, ახლა ნათელი იყო მისთვის; მისმა ნატკვამმა გადაწყვიტა ლევანის ბედი; ამ განცხადებამ ან შეთქმულება დაადასტურა, ან ის იყო გასაღები შეთქმულების არმოსაჩენად. თამაზი გატეხილი დაბრუნდა ნატასთან. ცდილობდა გაეხსენებინა, რა დღე იყო, როდესაც ის საშინელი ხმა გაიგონა, ლევანისას რომ მიაღწავს. ტვინი კიდე უფრო მკვეთრად ამუსავდა: სამშაბათი ღამე იყო, მოაგონდა აღმოდებულს. “მოლალატევ, მოლალატე!” წყევლიდა თავს.

ჩამწარდა თავისუფლება. უღონოდ დაემხო ნატას ტახტზე. დუმდა თავგზააზნეული. ცრემლების შეჩერებას ლამობდა. ნატამ ვერაფერი გაიგო. ძალი ყმოუოდა: გაკვირვებული იყურებოდა.

შიშმორეული ნატა ბუნდოვნად გრძნობდა: რაღაც ჩამკვდარიყო თამაზში. თამაზს მზიური მხიარულება აღარ ჰქონდა, ნატა მასთან ერთად დაღონდა და ამ დაღონებისა შეეშინდა. თამაზი ერთადერთი ძვირფასი არსება იყო მისთვის. ამ წუთს კიდე უფრო ძვირფასი გახდა, მაგრამ რაღაც დაკარგულიყო. აღარსად იყო კოჯრის ატმოსფერო, გაზაფხულის სიხალისე, კვირტების შლა. ადამიანური უფრო გაღრმავდა მათ შორის, მაგრამ სიყვარულის წმინდა ბედნიერება აიძვრა. ორი მეგობარი რამდენიმე წელიწადს დაშორიშორებულია, მუდმივად წერენ წერილებს ერთმანეთს, უცვლელი ურთიერთობა აქვთ, და მაინც, როცა ერთმანეთს შეხვდებიან, თითოეული მათგანი, გუნებაწამხდარი და უმწეო, გრძნობს, რომ დღევანდელი დღე ის აღარ არის, რაც ადრე იყო. ნატა აკვირდებოდა თამაზს, მაგრამ თავის თამაზს ვეღარ პოულობდა. თავის დასამშვიდებლად თამაზის ცვლილებას ლევანის ბედით ხსნიდა, თუმცა ამჩნევდა, რომ ეს ნუგეში ნაღდი არ იყო. ცდილობდა გადამეტეხებოდა თამაზის სიყვარული, მაგრამ სწორედ ეს გამოხატულება ჩანდა ნამძალადევი, ყალბი. ეს იქნებ თამაზსაც არ გამოეპარა. ნატამ შუბლზე აკოცა სატრფოს, დაძმურ კოცნას უფრო ჰგავდა. ქალმა იგრძნო ეს და გაახსენდა: რა ხშირად აღუქვამს თამაზს იგი არა მარტო სატრფოდ, არამედ დადაც. ნატა თავს იმტვრევდა. უეცრად თამაზს თავის მუცელზე მიუთითა: “ყური დაუგდე!”

თამაზი მუხლებზე დაეცა, ჯერ ხელით შეეხო ქალის მუცელს, შემდეგ ყური მიუგდო.

“მეექვსე თვეა; გესმის, როგორ ინძრევა?”

“ნატა, საყვარელო ნატა!” დაიძახა კაცმა.

თამაზი გრძნობდა, რომ მამა იყო ახლა, იმ მამის ნაწილი და გაგრძელება, რომელსაც მუდამ თავყანს სცემდა. მუხლებზე მოეხვია ქალს, თემოები დაუკოცნა, შემდეგ ის ადგილი, სადაც ქალი ნაყოფის ამოძრავებას გრძნობდა. ნატა დალბა, დაშვიდდა. თამაზიდ სიყვარული ნაყოფის სიყვარულში გადაუვიდა. თვითონ ნაყოფში იყო ჩადირული. თვალები გაჰფართოვებოდა და განათებოდა, მთელი სხეული მომავალი დედობის სასიხარულო მოლოდინით სუნთქავდა. სიყვარული მისთვის აღარ იყო ავხორცობა და ვნება, თუნდაც ღვთიური; ეს იყო დავალება, ეს იყო საიდუმლო, რომელიც ღვთიურ ნაყოფს ატარებს თავის თავში. თამაზი დიდ სიხარულს აღევსო. ამდენი არასდროს უკოცნია სატრფოსთვის, მაგრამ ადრინდელთან შედარებით სხვანაირე იყო მისი კოცნა: ტუჩებს არ უკოცნიდა, არამედ ხელებს, მხრებს. ქალი ნისლში გაეხვია.

“ლევანი უნდა დავარქვათ”, უეცრად წარმოთქვა ნატამ.

“ნატა, ძვირფასო, უთუოდ ლევანი უნდა ერქვას! რა კარგად მოიფიქრე!” მადლიერებით უპაუხა თამაზმა, მაგრამ მაშინვე “ლევანის ტკივილი” იგრძნო - ასე ეძახდა იმ ტკივილს, რომელსაც ლევანის დახვერეთის შემდეგ ატარებდა. ლევანის გახსენება ეკალივით მოხვდა გულზე. ეს ღამე დალოცვა და წყალობა იყო თამაზისთვის. როგორც კი ლევანი გაახსენდებოდა, ჟრჟოლით ეკვროდა ნატას...